

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (ESKİ TÜRK EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI**

CEM SULTAN'IN GAZELLERİNİN TEŞBİH SÖZLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tezi

Emine Daşdemir

Ankara- 2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (ESKİ TÜRK EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI**

CEM SULTAN'IN GAZELLERİNİN TEŞBİH SÖZLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tezi

Emine Daşdemir

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ülkü Çetinkaya Karakoyun

Ankara- 2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI (ESKİ TÜRK EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI**

Emine Daşdemir

CEM SULTAN'IN GAZELLERİNİN TEŞBİH SÖZLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ülkü Çetinkaya Karakoyun

Tez Jürisi Üyeleri

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>İmzası</u>
Doç. Dr. Ülkü Çetinkaya Karakoyun
Doç. Dr. Bilal ÇAKICI
Doç. Dr. Neslihan İlknur KOÇ KESKİN

Tez Sınavı Tarihi: **21.01.2020**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(21/01/2020)

Emine DAŞDEMİR

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	ii
ÖN SÖZ.....	v
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM: CEM SULTAN.....	5
I.1. Hayatı.....	5
I.2. Eserleri.....	7
I.3. Edebi Kişiliği.....	10
II. BÖLÜM: CEM SULTAN'IN GAZELLERİNDE TEŞBİH UNSURLARI	14
II.1. Tabiat Unsurları.....	14
II.2. Sevgiliye Dair Unsurlar	17
II.3. Cem Sultan'a Dair Unsurlar	36
II.4. Kozmik Unsurlar.....	41
II.5. Soyut Unsurlar	42
II.6. Eşya Unsurları.....	46
II.7. Mekânla İlgili Unsurlar	48
II.8. Şahıslarla İlgili Unsurlar	49
II.9. Diğer Unsurlar.....	50
III. BÖLÜM: CEM SULTAN'IN GAZELLERİNİN TEŞBİH SÖZLÜĞÜ	54
- A -	54

- B -	60
- C -	67
- Ç -	77
- D -	80
- E -	94
- F -	97
- G -	99
- H -	119
- I -	141
- İ -	143
- J -	145
- K -	146
- L -	160
- M -	170
- N -	175
- O -	177
- Ö -	178
- P -	179
- R -	180
- S -	189
- Ş -	197
- T -	199
- V -	203
- Y -	204
- Z -	216

SONUÇ	231
KAYNAKLAR.....	235
ÖZET	239
ABSTRACT	241
TEŞBİH DİZİNİ	243

ÖN SÖZ

Bu tez çalışmasında, divan şiirinin şehzade şairleri arasında yer alan Cem Sultan'ın gazellerindeki teşbihler tespit edilerek bir sözlük çalışması gerçekleştirilmiştir. Giriş bölümünde teşbihe dair açıklamalar yapılmıştır. Birinci bölümde öncelikle, Cem Sultan'ın hayatı anlatılarak yaşadığı siyasi mücadele kronolojik bir şekilde aktarılmıştır. Ardından eserleri ve edebi şahsiyeti ele alınmıştır.

İkinci bölümde, Cem Sultan'ın gazellerinde yer alan teşbihler, tematik olarak sınıflandırılarak tablo haline getirilmiştir. Üçüncü bölümde ise teşbih sözlüğü oluşturulmuştur. Bu çalışmada temel kaynak olarak, İ. Halil ERSOYLU'nun hazırlamış olduğu "Cem Sultan'ın Türkçe Divânı" adlı eserin 2. baskısı esas alınmıştır. Sonuç Bölümü'nde sözlük çalışmasının genel bir değerlendirmesi yapılarak teşbih bağlamında Cem Sultan'ı farklı kılan özgün teşbih unsurlarına değinilmiştir.

Bu tez çalışmam boyunca benden bir an olsun kıymetli yardımlarını ve yönlendirmelerini hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Ülkü ÇETİNKAYA KARAKOYUN hanımefendiye şükranlarımı sunarım.

Emine Daşdemir

Ankara- 2020

KISALTMALAR

- Ans. : Ansiklopedi
a.g.e. : adı geçen eser
bak. : bakınız
bs. : basım
b.t. : basım tarihi
C. : Cilt
ev. : Çeviren
Dr. : Doktor
Haz. : Hazırlayan
K. : Kaside
MEB : Millî Eğitim Bakanlığı
öl. : ölüm tarihi
s. : sayfa
TDK : Türk Dil Kurumu
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
vb. : ve benzeri
vd. : ve diğerleri
Yay. : Yayınları
yy. : yüzyıl

GİRİŞ

BELAGATTA TEŞBİHE GENEL BAKIŞ

Sözlük anlamı itibarıyla “benzer” anlamına gelen “şebek” kökünden türetilen teşbih, “benzetmek” anlamındadır (Develioğlu, 2007: 1094; Sami, 2004: 405). Teşbih, İslam belagatında şiirin anlam dünyasını güçlendirecek temel dayanaklar arasında yer alır. Böylelikle şiirde neyin nasıl anlatıldığına önemi veya derecesi yükseltilmiş olur (Sarıkaya, 2011: 557).

Teşbihin tanımlamasıyla ilgili geniş çaplı bir değerlendirme yapma adına ilk olarak birincil belagat kaynaklarını incelemek gerekmektedir. Bu kaynaklardan hareketle teşbihin tanımlamalarını kısaca şu şekilde belirtmek mümkündür:

“Teşbîh bir emrin bir âhar emrde me’ânîden bir ma’nâda müşâreket eylemesi üzere delâlet kılmasıdır” (Ankaravî, 1283: 42). *“Aralarındaki muvâfakat cihetiyle biri diğerinin tenvîr ve îzâh ve tezyînine medâr olacak iki fikrin tekâbülünden husûle gelen sûrettir”* (Ekrem, 1299: 247). *“Teşbîh, bir şeyin çok öne çıktığı vasfına diğer bir şeyin ortaklığına delâlet etmekten ibarettir* (Rifat, 1308: 256). *“Teşbîh, bir şeye mezîd ihtisâs ve ta’alluku olan vasfda diğer şeyin müşâreket ve mümâseletine delâlet etmektir”* (Cevdet, 1323: 121). *“Bir fikr ve hayâli aralarında ‘alâka-i temâsül bulunan diğer bir fikr ve hayâl ile -vuzûh-ı delâleti tezyîd için- karşılaştırmağa teşbîh derler”* (Reşid, 1328: 212). *“Aralarında ya hakîkaten yahut mecâzen münâsebet bulunan şeyleri birbirine benzetmektir”* (Olgun, 1973: 149).

Teşbihi oluşturan unsurlara bakıldığında dört temel öge yer almaktadır. Bunlar benzeyen (müşebbeh), (kendisine) benzetilen (müşebbehün-bih), benzeme ciheti (vech-i şebek) ve benzetme edatı (vasıta-i teşbih) dir. (Bilgegil, 1989: 135; Bolelli, 2006:

25).Müşebbeh ve müşebbehün-bih “teşbihin tarafları” olarak adlandırılır. Bu iki unsur teşbihin asıl temelleridir. Her teşbihte benzeyen ve benzetilen unsurlar dile getirilir. Teşbihin tarafları olan müşebbeh (benzeyen) ve müşebbehün-bih (benzetilene) her teşbihte mutlaka zikredilir. (Değirmençay, 2011: 556).

Teşbih sanatı, benzetme yönü doğrultusunda güçsüz kalan unsurun, daha güçlü ve baskın olan unsura benzetilmesi olarak kabul edilmektedir. Güçsüz olan unsur, “benzeyen (müşebbeh)”, güçlü olan unsur ise “kendisine benzetilen (müşebbehün-bih)” şeklinde isimlendirilir. Benzeyen ve kendisine benzetilen, yapıları itibarıyla dört farklı sözcük yapısında yer alır. Bu teşbih unsurlarının her ikisi de tekil veya her ikisi de çoğul yapıda yer alabilirken tekil veya çoğul olarak ayrı yapıya da sahip olabilmektedir. Bu unsurlar arasında anlamsal birlikteliği sağlayan unsur “benzetme yönü (vech-i şebeh)”, “birleştiren (câmi)” ve “cihet-i teşbih” şeklinde kullanılmaktadır (Bilgegil, 1989: 137-143).

Benzeyen ve (kendisine) benzetilen arasında bağı kuran unsur teşbih edatıdır. Türkçe’de kullanılan teşbihe bakıldığında temel teşbih edatı olarak karşımıza “gibi” ve “kadar” takısı çıkmaktadır. Eski Türk Edebiyatı nazmında ise kullanılan teşbih edatlarından en çok tercih edilenleri “gibi” veya “benzer” anlamına gelen “veş”, “âsâ”, “vâr”, “çün”, “mânend”, “gûya”, “gûne”, “misâl”, “misl” kelimeleridir.(Bilgegil, 1989: 142-145).

Anlatım tekniği olarak açık veya kapalılık durumuna göre beş çeşit teşbih bulunmaktadır (Bilgegil, 1989: 142-145):

- a. Mufassal (Geniş) Teşbih: Dört unsurun da beraber aynı beyitte verildiği teşbih türüdür. Vech-i şebehin muhakkak surette kullanıldığı teşbih türüdür.

- b. Mücmel Teşbih: vech-i şebeh”in belirtilmediği teşbih türüdür.
- c. Mürsel Teşbih: teşbih edatının söylendiği teşbih türüdür.
- d. Müekked Teşbih: teşbih edatının söylenmediği teşbih türüdür.
- e. Belig Teşbih: Vech-i şebeh’in ve teşbih edatının bulunmadığı teşbih türüdür (Saraç, 2006: 131).

Belagat kitaplarında geçen teşbih çeşitleri ise şu şekilde özetlenebilir: Ahmet Cevdet Paşa, teşbihin çeşitlerini “teşbîh-i melfûk”, “teşbîh-i mefrûk”, “teşbîh-i cem”, “teşbîh-i karîb-i mübtezel”, “teşbîh-i ba’îd-i garîb”, “teşbîh-i maktûb”, “teşbîh-i belig” yedi grupta şu şekilde ele almıştır (Cevdet Paşa, 1323: 133); Mehmed Rifat, teşbih çeşitlerini “teşbîh-i mufassal”, “teşbîh-i mücmel”, “teşbîh-i belig”, “teşbîh-i melfuf”, “teşbîh-i mefrûk” olmak üzere beş temelde incelemiştir (Rifat, 1308, III: 256); Ahmed Reşid, teşbihi, “teşbîh-i belig”, “teşbîh-i mûciz”, “teşbîh-i mufassal” olmak üzere üç temelde ele almıştır (Rifat, 1308, III: 257-258). Tahir’ül Mevlevî, teşbih çeşitlerini teşbîh-i mufassal, teşbîh-i mücmel ve teşbîh-i müekked olmak üzere üç zeminde değerlendirmiştir (Olgun, 1973: 149).

Anlam bakımından değerlendirildiğinde ise teşbihte yer alan benzeme yönünün, kullanım durumuna bağlı olarak çeşitlilik gösterdiği dikkat çekmektedir. Buna bağlı olarak çeşitli tasnifler yapılmaktadır. Benzeme yönü, teşbihin en önemli iki ana temeli olan “mantık”ve “hayal” bağlamı üzerine inşa edilmesi bakımından bu sınıflandırmalar ele alınmaktadır. Mantık bakımından uygun olarak yapılan teşbih, “tahkikî teşbih”, mantığa ters düşen ise “tahayyülî teşbih” olarak değerlendirilmektedir (Bilgegil, 1989: 148). Teşbihte yer alan anlam, maksadı iyi ifade etmişse “makbul teşbih”, eğer maksadı zorluyorsa veya iyi ifade edemiyorsa “merdud teşbih” ismini alır (Coşkun, 2007: 49).

İstiarenin temeli “teşbih” olsa da teşbih, mecaz ve istiareden bazı ölçütler çerçevesinde ayrılır. Teşbih, belâgat ilmi içinde daima mecazla birlikte ele alınmıştır (Sarıkaya, 2011: 557). Fakat mecazdan farklı olarak teşbihte tercih edilen kelimeler gerçek anlamlarıyla kullanılır. Bu teşbihi mecazdan ayırır. Teşbihin istiareyle olan farkı ise benzeyenin veya benzetilenin kullanılmaması ile gerçekleşir. Benzeyen veya kendisine benzetilenden sadece birinin belirtilmesiyle teşbih, istiare sanatına dönüşür. Benzeyen (müşebbeh) ile benzetilenden (müşebbehün-bih) birisi ortadan kaldırılarak kullanılmaz ve teşbihi sağlamak için kullanılan kelime, gerçek anlamıyla değil de mecaz mânasıyla kullanılırsa yine istiare ortaya çıkar. Böylelikle teşbih, istiareden ayrılmış olur.

I. BÖLÜM: CEM SULTAN

I.1. Hayatı

Fatih Sultan Mehmet'in üçüncü oğlu olan Cem Sultan, Edirne'de 1459 yılının Aralık ayında dünyaya gelmiştir. 10 yaşına geldiğinde 1469 yılında devlet adamlığı noktasında gerekli eğitimleri alması için kendisine iki lala tayin edilerek Kastamonu Sancağı'na Sancak Beyi olarak gönderilmiştir. Kardeşi Şehazde Mustafa'nın ölümü üzerine Konya'ya geçen Cem Sultan, önce İstanbul'a gelip ardından Rumeli'ye gitmiştir (Ak ve Akalan, 2011: 26; Şakiroğlu, 1993: 283; Kut, 1993: 284; Engin, 2006: 8).

3 Mayıs 1481'de Fatih Sultan Mehmed'in ölümü üzerine kardeşler arasında taht mücadelesi başlamıştır. Ağabey olan II. Bayezid ve kardeşi Cem Sultan arasında çok ciddi bir bunalım süreci başlamıştır. Babası Fatih'in ölüm haberi, Konya ve Karaman bölgesinde iken kendisine ileilmemiştir. Ölüm haberini ileten ulaklar Bayezid taraftarları tarafından Cem Sultan'a ulaşmadan yolda infaz edilmiştir. Dolayısı ile Amasya'da bulunan Bayezid, İstanbul'a kardeşi Cem'den daha hızlı erişmiştir (Chevrier, 2005: 40).

Daha sonra 20'li yaşlarda olan Cem Sultan, ağabeyine karşı çıkararak kendisini babasının varisi olarak ilan edip tahtta hakkının olduğunu ifade etmiştir. Cem Sultan, hızlı bir şekilde kuvvetlerini toplayarak Bursa üzerine gelmiştir. Burada II. Bayezid'in Ayas Paşa liderliğindeki askerlerini bozguna uğratarak bu bölgede kendi adına para bastırıp hutbe okutmuştur. Bu olay Cem Sultan'ın siyasi otoritesini daha da kuvvetlendirmiştir. Ardından aynı bölgede ikinci bir muharebede Cem Sultan kaybetmiş ve bütün mal varlığı yağmalanarak yok edilmiştir. Mağlup olan Cem Sultan, önce Konya'ya oradan da annesi Hatun Çiçek'i ve ailesini yanına alıp Memlük sultanı Kaytbay'a sığınmak üzere Kahire'ye gitmiştir (Kağan, 2010: 36).

Cem Sultan, Kahire'den ağabeyine yazdığı mektupta içinde bulunduğu kötü durumu ifade etmiştir. Bu mektuba cevaben Bayezid, dilediği belli bir akçe miktarı karşılığında saltanat hırsından vazgeçmesi teklifinde bulursa da Cem Sultan bu teklifi kabul etmemiştir. Ardından Cem Sultan, ailesiyle 1481 yılında hac vazifesi yapıp tekrar Kahire'ye geri dönmüştür (Mert, 2006: 63).

Bu sırada beyliklerle gizli olarak birleşip II. Bayezid üzerine yürümek isteyen Karamanoğlu Kasım Bey, istediği galibiyeti alamayınca 1482 yılında Memlük sınırlarına sığınmıştır. Burada Cem Sultan'la görüşen Kasım Bey, Cem'in padişah olması neticesinde Karaman Eyaleti'nin kendisine verileceği üzerine ittifak yapmıştır (Freely, 2005: 47).

Hicaz'dan Kahire'ye döndükten sonra, Karamanoğlu Kasım Bey ile görüşmek üzere, 19 Mayıs 1482 tarihinde Hicaz üzerinden Adana dolaylarına kadar ulaşan Cem Sultan, Konya üzerine yürümüştür. Bayezid, kardeşi Cem'e Kudüs'te kalması için tekliflerde bulunmuştur. Fakat Cem Sultan kabul etmeyerek ağabeyi ile girdiği savaşta yine mağlup olmuştur. Hızlı bir şekilde geri çekilen Cem Sultan, Taşeli üzerinden hareketle Rodos Adası'na sığınmıştır (Yılmaz, 2011: 66; Oflazoğlu, 2010: 36).

Bu sırada bütün ihtimalleri göz önünde bulundurup önce davranan Bayezid, Rodos şövalyeleri ile daha önceden kardeşi Cem'in adaya ulaşması halinde esir edilmesi hususunda ittifak yapmıştır. Bunun üzerine Cem Sultan, yedi sene Rodos Adası'nda esir olarak kalmıştır. Bu yıllar içerisinde oğlu Oğuzhan'ın Bayezid tarafından boğdurularak öldürülmesi sebebiyle ciddi bir rahatsızlık yaşayan Cem Sultan, Papa'nın isteği üzerine Roma'ya gönderilmiştir. Buradan da Fransızların eline geçen Cem Sultan, Fransızların

düzenleyeceği bir hacı seferinde kullanılmaya düşüncesi ile korumaya alınmıştır. Fakat bir yolculuk sırasında daha fazla dayanamayan Cem Sultan 25 Şubat 1495 günü vefat etmiştir. Ölümünden 4 yıl sonra cenazesi Bursa- Muradiye'ye defnedilmiştir. Cem Sultan'ın 23 yaşında başlayan esaret hayatı yaklaşık 13 yıl sürmüştür ve 36 yaşında yaşamı sona ermiştir (Uzunçarşılı, 1983: 161-179).

I.2. Eserleri

Cem Sultan'ın Türkçe ve Farsça olmak üzere iki adet divanı bulunmaktadır. 10 yaşına giren Cem Sultan çok küçük olmasına rağmen tercüme eser kaleme almıştır. Bu eseri babası Fatih'e ithaf etmiştir. Bahsi geçen eser, müellifi İranlı "Selmân-ı Sâvecî" olan "Cemşîd ü Hurşîd" adlı mesnevidir. Farsçayı çok iyi bildiğine dikkat çeken İsmail Hikmet Ertaylan, Cem Sultan'ın Farsça Divanı'nın Türkçe Divanı'na nazaran daha kuvvetli olduğu tespitini yapmıştır (Ersoylu, 2013: XI). Bunların yanı sıra bir de Türkçe Divanı'nın arkasına ilişik olan 48 beyitlik "Fâl-ı Reyhân-ı Sultan Cem" adıyla bir çiçek falı manzumesi yer almaktadır. Eserlerin günümüze ulaşan nüshaları itibariyle tam künyeleri ve evrak kayıt numaraları aşağıda verilmiştir:

Kütüphane	Bölüm /Koleksiyon	Demirbaş No	Eser
Süleymaniye Kütüphanesi	Lala İsmail Efendi	431	Türkçe Divan
Süleymaniye Kütüphanesi	Fatih	3794	Türkçe Divan, Farsça Divan

Ali Emiri Kütüphanesi	---	81	Tükçe Divanı
İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi	---	Ty5547	Tükçe Divan
İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi	---	Ty5474	Tükçe Divan
Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi	Revan	739	Tükçe Divan, Farsça Divan
Bursa Orhan Haraççı Kütüphanesi	---	E6	Tükçe Divan, Farsça Divan
Ali Emiri Kütüphanesi	---	328	Farsça Divan
Kayseri Raşid Efendi Halk Kütüphanesi	---	1262	Farsça Divan
Kütahya Vahid Paşa Halk Kütüphanesi	Türkçe Yazmalar	166	Kitab-ı Cemşid ü Hurşid
Ankara İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi	---	18464	Cemşid Ü Hurşid

Cem Sultan'ın Türkçe Divanı'na bakıldığında tam olarak 420 şiir mevcuttur. Bu şiirlerin dağılımı sırasıyla şu şekildedir:

- a. Kaside: 9
- b. Terkîb-i bend: 1
- c. Tercî-i bend: 1
- d. Gazel: 348
- e. Rubai: 1
- f. Muamma: 41
- g. Müfred: 19

Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ında 348 gazel bulunmaktadır. Genel olarak bakıldığında gazeller oldukça fazla bir yer tutmaktadır. 15. Yüzyıl Eski Türk Edebiyatı sanat estetiği içerisinde yer alan âşık ve sevgili unsurlarını Cem Sultan'ın gazellerinde de çokça görmek mümkündür.

Eski Türk Edebiyatı nazmında gazeller tercihen genel itibari ile 4-15 beyit arasında kullanılmıştır. 4 beyitli gazeller, eksik gazel (na-tamam) olarak adlandırılmıştır. Cem Sultan'ın Türkçe Divânı'nına baktığımızda “eksik gazel” bulunmamaktadır. Bu da onu şairlik derecesini üstün tutan diğer bir farkını ortaya koymaktadır.

Cem Sultan, gazellerinde beyit sayıları genellikle 5, 7, 9, 11 gibi tek sayılardan oluşmaktadır. Daha çok öne çıkan gazellerine bakıldığında ise 5, 7 ve 9 beyitli gazellerin olduğu görülmektedir. Ayrıca bazı “uzun gazelleri (mutavvel gazel)” de dikkat çekmektedir. 16 beyitli 16. gazeli; 20 beyitli 115. gazeli ve 21 beyitli 161. gazeli bu uzun gazelleri arasında yer almaktadır. Tüm bunlarla birlikte mefa'îlün, mefa'îlün, mefa'îlün,

mefa'ülün kalıbında musammat gazel özelliği taşıyan fakat musammat gazel olmayan 12 adet gazel bulunmaktadır.

I.3. Edebi Kişiliği

Çok küçük yaşlarda Arapça ve Farsça eğitimini tamamlayan Cem Sultan, zengin bir kültür geleneği içerisinde yetişmiştir (Kut, 1993: 285). İlk gazellerini Kastamonu Eyaleti'ne atandığı dönemlerde kaleme almaya başlamıştır. Edebi şahsiyetinin şekillenmesi burada başlar ardından divan şairliği noktasındaki asıl olgunluğunu Konya Eyaleti'nde gösterir. Konya'da, kendi çevresindeki şairlere değer vermiş onlara resmi makam tayin ederek birçok şairi yakınında tutmuştur. Böylelikle Konya'da kaldığı yedi yıl boyunca çevresinde geniş bir kültür ve sanat ortamı tesis etmiştir. Sehi Bey, Cem Sultan'ın şairlere olan bakış açısını şu sözlerle ifade eder:

“Sahib-i ma'rifet ve ehl-i fazilet şu'ara tayifesine ziyade ragbet ü iltifat iderdi. Ve bu tayifeden yanında çok kimesne olurdu. Her birin haddinden ziyade ri'ayetler idiüp şefkat ü merhamet gösterürdi” (Sehi Bey, 2017: 18).

Cem Sultan etrafında şekillenen bir şair meclisi oluşmuştur. Bu mecliste yer alan şairler Cem Sultan'ı esaret yıllarında bile yalnız bırakmamışlardır. Şairler meclisi, Cem şairleri olarak anılmaktaydı. Bu şairler arasında Kandî, La'lî, Sehayi, Haydar Çelebi, Sâ'dî, Şahidi, Türebî ve Karamanlı Aynî gibi isimler bu mecliste yer almaktaydı (Şentürk, 2009: 95).

Cem Sultan'ın en yakınındaki şairlerden biri olan Siroz doğumlu Kandî, mahlasını şekercilik ve balmumculuğu işiyle iştigal olması sebebiyle almıştır. Cem Sultan'ın daima yanında bulunan onunla sürgüne giden Kandî, Frengistan'da vefat etmiştir. Hoş ve sade diliyle Cem Sultan'a ve Sadi'ye birçok nazireler yazmıştır. Yüzünün

ve cildinin kırmızı renkli olması sebebiyle mahlasını la'lden alan şair La'lî ise abdal meşrep bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmıştır (Aynur, 2014: 35).

Sehayi ise fasih ve beliğ şairi olarak anılmış olup Cem Sultan'ın yanından ayrılmayan önemli Cem şairleri arasındadır. Cem Sultan'ın defterdarlığını yapan Haydar Çelebi de Şehzade Cem'i esaret günlerinde bir an olsun yalnız bırakmamıştır. Ayrıca “Vâkıât-ı Sultan Cemi” adlı eserin müellifi olarak bilinmektedir (Lâtîfî, 2018: 204).

Şair Sâ'dî ise Cem Sultan'ın Konya'da bulunduğu sürede kâtiblik, nişancılık ve musâhiblik görevlerini yerine getirmiştir. Cem Sultan'ın sürgün edilmesiyle birlikte Anadolu'yu terk eden şair Cem Sultan'la birlikte hac vazifesini yerine getirdikten sonra tekrar Anadolu'ya döndüğünde yakalanarak öldürülür. Ölümüne kadar Cem Sultan'nın divanını ve mektuplarının kâtipliğini yapmıştır (Horata, 2000: 95-96).

Diğer bir Cem şairi olan Şahidi ise Cem Sultan'ın Konya Eyaleti'nde iken defterdarlık görevini yapan diğer bir Cem şairidir. Onun devlet adamlığı şairliğinin önüne geçmiştir. Divanı ve Leyla vü Mecnun adlı bir eseri bulunur. Latifi onun şairliğini “az söyleyen” ifadesiyle şu şekilde değerlendirmiştir: “*Ammâ eş'ârî şanâyi'den 'ârî ve şu 'arânuñ kem-gûy u kem-miğdârî idi*”(Latifi, 2018: 267).

Cem şairlerinden olan Türebî ise Cem Sultan'ın lalasıdır. Kastamonu'da Cem Sultanı eğitmek üzere gönderilen Türebî ardından Cem Sultan'la birlikte Konya Eyaleti'ne geçer. Dini bir kişiliğe sahip olan Türebî, tasavvufî şiirleriyle öne çıkmıştır. Karamanlı Aynî ise Tirmiz doğumlu olup bir divana sahiptir. Divanında yer alan kasidelerinin birçoğunu Cem Sultan için yazmıştır. Kastamonu Eyaleti'nde bulunduğu dönemde üç yıl Şehzade Cem'le birlikte vakit geçirmiştir (Mermer, 1997: 18).

Tezkirelere bakıldığında Cem Sultan'ın edebi şahsiyeti hakkında birçok müspet bilgi bulunmaktadır. Latifi Tezkiresi'nde Cem Sultan, “*şi'r-gûylıkda şehzâdegân-ı*

‘izâmuñ mihter ü bihteridür’ şeklinde güzel üslubu olan bir şair olarak nitelendirilmiştir (Lâtîfî, 2018: 101). Âşık Çelebi ise tezkiresinde Cem Sultan’ın divanını övmüş ve bu övgüsünü “bin divandan daha üstün” nitelemesiyle “*bir divân yanında biñ divândan yeg bir hum-ı mey katında biñ husrevânî küp genc-i şâygândan yeg idi*” şeklinde ifade etmiştir (Âşık Çelebi, 2018: 213). Sehi Bey Tezkiresi’nde ise Cem Sultan için şu sözleri dile getirilmiştir: “*eşar ve inşaya kadir ve kendisi bi-bedel şan, eş’ar-ı hayalengiz ve gazeliyatı emsal-amiz ale’ttertibdivanı var*” (Sehi Bey, 2017: 18).

Ahmet Paşa ise onun şairliğinden sultanlık olarak ifade etmiş ve “*hüsrev-i sultan-nişan*” terkihi ile aktarmıştır:

“Sultân Cem ol ki Husrev-i Sultân-nişân imiş

Mâh-ı sa’âdete işigi âsumân imiş”(Tarlan, 1992: 84).

Cem Sultan’ın şiirlerindeki dile bakıldığında oldukça sade olduğu görülmektedir. Anlaşılır ve sade bir üslup mevcuttur. Gazellerinde kasidelerine nazaran daha anlaşılır bir dil tercih etmiştir. Gazellerinde tercih ettiği Arapça ve Farsça terkipler dönemine göre oldukça yalın bir yapıdadır. Özellikle günümüze kadar ulaşan atasözlerini tercih etmekten de geri kalmamıştır. 23. gazelinin 3. beyitinde bulunan “eylük eyle sūya at (iyilik yap deniz at)”, 130. gazelinin 2. beyitinde yer alan “Eşekdür zāferān kıadrini bilmez (eşek hoşaftan ne anlar)” ve 118. gazelinin 3. beyitinde bulunan “eşek diba çul ile adam olmaz (eşeğe altın semer vursan eşek yine eşektir)” atasözleri en somut örnek olarak gösterilebilir.

Rakīb olmaz ruḥum rengine mā’il

Eşekdür zāferān kıadrini bilmez (130/2)

Gel gözüm yaşına bağ bir bñse vir

Çñn meşeldür **eylik eyle şuya at** (23/3)

Rağıb-i ĥar giyer ĥārā velīkin

Eşek dibā çul ile ādem olmaz (118/3)

Bununla birlikte “ñstñne titremek” gibi gñnñmñzde de halen kullanılan birçok Tñrkçe deyimi de tercih etmesi dilinin sadeliğini ñne çıkaran unsurlar arasında yer almaktadır:

Bir bencileyin **ñstine yaprağ gibi dñtrir**

Ol serv-i ser-efrāza hevā-dārı kimññ var (45/8)

II. BÖLÜM: CEM SULTAN'IN GAZELLERİNDE TEŞBİH UNSURLARI

II.1. Tabiat Unsurları

Cem Sultan'ın gazellerinde geçen tabiatla ilgili teşbih unsurları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 1: Cem Sultan'ın Gazellerindeki Tabiata Dayalı Teşbihler

TABİAT UNSURLARI	
Müşebbeh (Benzeyen)	Müşebbehün-bih (Kendisine Benzetilen)
'ālem (Ar.):	'aden, (258/1).
'andelib (Ar.): :	ğazel-ḥān (gazel okuyan), (284/7).
'ar'ar (Ar.): :	tuba-yı kadd, tūba ağacının boyu, (88/5).
āteş (Far.):	külḥen (ateş ocağı), (98/4).
āhū-yı Ḥotan (Far.): :	çeşm,(287/5).
bād (Far.):	şāne (tarak), (41/6).
bād-ı ḥazān (Far.):	āh ḥazer kııl (aşığın āh etmesi), (41/2).
bağ (Far.):	dil (gönül), (253/2).
berg (Far.): :	cefā (eziyet), (65/7).
bülbül (Far.): :	cem sultan, (284/7); zār-ıla nizār idici (yüksek sesle ağlayan), (45/5)
benefşe (Far.): :	āvāre (hercai, başıboş), (50/3); ḥaṭ-ı dil-dār (sevgili yolu), (266/1).
büstān, bostan (Far.):	cinān (cennet, cennetler), (45/7).
çāh, çeh (Far.):	zenaḥdān (çene), (20/2); zindan, (58/4).

çeşme (Far.): :	çeşme-i hayvân (hayat çeşmesi), (58/3); dürr-i hoş-âb (şekerli su ya da rengi kırmızı olan su incisi), (11/4).
çin (Far.):	siper (engel, korunak), (52/1).
dâğ (Far.):	sîne üzre nişân (göğüs üzerindeki nişan, iz), (187/7).
dâğ-ı hasret (Far. Ar.):	günyüzü, (79/4).
dâğ-ı 'ışk (Far. Ar.):	nişan, (130/4).
dâğ-ı gam (Far.):	lâle, (175/5).
duhan (Ar.):	ğılâf (kılıf) (161/6), nâr-ı nûr (ateşin ışığı). (183/9).
duhân-ı müşğ (Ar. Far.): :	nâr-ı nûr (ateş ışığı), (183/9).
duhân-ı şem' (Ar.): :	ğılâf (kılıf), (161/6).
dud (Ar.):	duhan (duman), (165/4).
ebr (Far.): :	rakîb, (219/3).
ğonce (Far.):	serv (servi, servi boylu), (186/2); seher lâle (sabah lalesi), (88/6);gül-âb (gülsuyu), (9/5).
gül (Far.):	ruh,(95/3),yüz,(9/1),(97/1),(199/5),(9/1);ruhsâr (yanak),(9/5);arûs (gelin),(56/2);yüz ayı,(197/5);şafha (sayfa), (146/2);defter sayfası,(174/4);bâzâr (pazar),(197/5).
gül defteri (T. Far.):	hüsnuñ risalesi, (174/4).
gül-zâr (Far.): :	cehennem, (122/4).
gün (T.):	yüz, (86/3).
hâr (Far.):	rakîb (rakip), (241/3); hançer, (199/7); bâlîn (yastık; başucu), (279/7).
hoş-âb (Far.): :	dürr (inci), (11/4).

meges (Far.): :	ḥāl (ben, nokta), (137/4), (139/5).
menba' (Ar.): :	çeşme-i ḥayvān (hayat çeşmesi),(145/6).
menba'-ı Nīl ü Aras (Ar.): :	cennet, (137/6).
nehār (Ar.):	gün yüz (güneş gibi yüz), (155/5)
nergis (Far.):	çeşm (göz), (67/5).
Nil ü Aras (Far. T.):	menbaa (kaynak), (137/6).
od (T.): :	şihāb-ı sitāre (yıldız kıvılcımı),(84/2); ruḥ. (177/1).
reyḥān (Ar.): :	ḥaṭ (yazı, hat; sevgilinin ayva tüyleri), (173/1), (102/7).
seng (Far.): :	dil (gönül), (184/4), (205/4).
serv (Ar.):	serv-i cefā-berg ü belā-bārı (eziyet ve bela yükü yaprakları olan servi), (45/7); ḳadd, (146/1).
şafaḳ (Ar.): :	'aḳīḳ-i yemen rengi (yemen akik taşının rengi), (174/3).
şeb (Far.): :	zūlf (saç), (21/6).
şem (Ar.): :	sinān (mızrak, süngü), (161/1); yüz, (265/8).
şem ^c -i ruḥsār (Ar.): :	güneş, (166/3).
sidre (Ar.): :	ḳadd (sevgilinin boyu), (123/4), (16/16).
sidre ḳadd (Ar.): :	tūbā, (16/16).
su (T.):	gül-āb (gül suyu), (228/8); zincir, (102/4).
toprak (T.):	müşg, (228/8); ḳadeḥ (kadeh, şarap kadehi), (30/1).
'ud (Ar.): :	zūlf (saç), (177/1).
yaparak (T.):	şīve (cilve, naz, eda), (124/4).
yimiş (t.):	naz (cilve), (124/4).
yir yüzi (T.): :	gül-gün (gül renkli), (62/3).

II.2. Sevgiliye Dair Unsurlar

Cem Sultan'ın gazellerinde sevgiliye dair teşbih unsurları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 2: Cem Sultan'ın Gazellerinde Sevgiliye Yönelik Unsurlar

SEVGİLİYE AİT UNSURLAR	
Müşebbeh (Benzeyen)	Müşebbehün-bih (Kendisine Benzetilen)
āftāb-ı hüsn (Ar.Far.):	bedr-i dücā, dolunay karanlığı, (76/1).
ağız (T.):	ğonce (gonca), (95/2), (245/5).
āhū göz (Far. T.):	ğazāl-ı hotan ü çin (çin ve hoten'deki güzel gözlü ceylan), (267/6); naḥcīr (av), (102/3).
'aḳd-i zūlf (Ar. Far.):	bend, bağ, (239/4).
alın (T.):	kamer, ay, (67/2).
ārız (Ar.):	deste-i gül, (gül destesi), (55/1); nār (ateş), (247/3); muşhaf (kitap haline getirilmiş), (108/6),(302/5).
ārızın nārı (Ar.):	gülşen (gül bahçesi), (247/3).
ayak tozu (T.):	cevher-i ḥāk-i reh, (189/4).
āteşin mey (Far.):	dehenün āb (ağız suyu), (30/4).

āteş-i ışık (Far.):	āteş-i sūzān (yakıcı ateş), (76/6).
āteş-i sūzān (Far.):	gül-zār (gül bahçesi), (247/3).
bālā-yı kıdd (Far. Ar.): :	Kederli, gamlı yolculuk, (101/4).
bel, bil (T.):	sīmīn (gümüştən, gümüş gibi), (94/4); hilāl (yeni ay), (94/6).
beden (Ar.):	sīmīn (gümüş), (102/2), (233/4).
beg (T.):	sulṭān, (219/1)
beñ (T.):	hindū (hintli), (50/2),(254/3),(255/4);noқта,(92/3);dane,(164/4);duzağ (tuzak),(296/3);ḥacerü'l-esved (siyah taş),(226/3);fülfül (karabiber);(263/4);toḥm-ı ğam (gam tohumu), (259/1).
bend-i zülf (Far.):	tālī'-i siyāh (kara baht, kara talih), (43/5).
bend ile kākül (Far.):	iki sünbül, (271/1).
boy (T.):	tübā (cennete kutsal bir ağaç), (34/6).
boy (T.):	ar'ar (dağ servisi; sevgilinin boyu), (233/1)
būse (Far.): :	eylik (iyilik), (23/3); şanur (85/4); tiryāk (panzehir, afyon), (287/1).
cefā-yı zülf-i müştīn (Far.):	belā (bela, musibet), (123/1).
cemāl:	ḥān (sofra),(210/8),Ka'be,(195/4),bāğ (bahçe),(39/2);gül-zār (gül bahçesi),(90/1),(279/3);muşḥaf (Kur'an-ı Kerim; sayfalandırılmış, kitap

	haline getirilmiş), (110/6); āf-tāb (güneş),(275/6),(112/1);mısır (mısır),(152/2);ay, (283/1), (147/3).
çehre (Far.):	ķamer (ay), (43/3), (139/5).
çeşm (Far.):	seyyāre (gezegen), (37/2); bādām (badem), (78/2),(99/7),(302/1),(185/5); āhū (ceylan gözlü),(102/3);mesken,(143/3); behişt nergisi (cennet nergisi), (183/11);āhu-yı ḥotan (hoten ceylanı), (187/5); hücre (oda, hücre), (210/4); keffe (terazi gözü), (229/6); şadef (sedef, istiridye), (261/4); āb-ı revān (akarsu), (261/5).
dehan (Far.):	sırr (sır), (51/2); mīm (sevgilinin küçük yuvarlak ağzı, mim). (223/2);āb-ı kevşer (kevser suyu), (276/6);ḥalkā-i dā'ire-i luḫf, (44/1); müşg (misk), (183/13).
dāde (Far.):	Nīl ve Aras Nehri, (217/3).
dāde-i giryān (Far.):	devāt (divit, hokka kalemi), (35/2).
dil (Far.): :	gül-şen-i pür-müşg-i ter (mis kokulu gül bahçesi), (256/1);seng (taş),(29/3), (41/3), (69/7),(102/2),(209/3),(242/7); cevruñ leşkeri (zulmün askeri), (97/6); ravza (bahçe, çimenlik), (104/5),(153/6); āyīne (ayna), (123/2); ḥayāl taḫtı (hayal sultanlığı), (126/5); perger (pergel), (136/6); ḥarīm-i ka'be (kutsal ka'be), (162/3); düzd (hırsız), (245/4).
dil-ber hat (Far.): :	ecel, (70/3).
dil-dār (Far.): :	'ömr, (147/5).

diş (T.): :	dür (inci), (54/6), (69/3); lü'lü' (inci), (75/1), (84/9), (176/1); gevher-i 'ummān (okyanus incisi), (125/1); dürr-i hoş-āb (inci parlaklığı), (167/6); dürr-i 'aden (aden incisi), (236/1); dürr-i meknūn (dizilmiş inci), (237/3)
ebrū (Far.):	mihrāb, (204/9); kemān (yay, keman), (49/5), (91/7), (97/4), (115/14), (222/3), (235/3); iki kıble, (261/7).
ebrū-yı siyāh (Far.): :	mihrāb (camide imamın durduğu yer), (19/3)
eşk (Far.): :	sipah (asker), (231/6); şarāb (şarap), (8/3), (84/2); kātib (yazan, yazıcı), (108/2), (141/2); seylāb (sel), (118/2); encüm (yıldızlar), (161/15); 'aķīķ-i yemen rengi (akik taşı, yemen taşı), (174/3); seyl (sel), (184/2), (200/4), (206/8), (231/4); dürr (inci), (187//2), (206/5); ķulzüm (deniz), (250/4); deryā (deniz, derya), (66/1).
eşk-i çeşm (T. Far.):	nil, (290/4).
eşk-i çeşm (Far.):	mey, (213/5).
eşk muķīti: (Ar. Far.):	'ummān, (174/2)
eşk sitāresi (Far.):	şihāb-ı sitāre (yıldız kıvılcımı), (84/2)
fem (Ar.):	piste (fıstık), (111/6); ğonce (gonca), (300/7).
fettān (Ar.): :	çeşm (göz, bakış), (169/4).
ġabġab (Ar.): :	ķāh (ķukur, kuyu), (192/2).

ğamze (Ar.):	oğ (ok), (15/6), (27/2), (44/5), (51/1), (51/5), (53/5), (57/3), (66/5), (68/2), (71/1), (77/6), (80/3), (83/1), (83/3), (92/4), (100/5), (112/3), (132/3), (132/4), (143/4), (145/5), (149/1), (151/2), (154/2), (185/3), (216/3), (246/5), (247/1), (204/4), (205/5); tūğ (kılıç, şiş), (29/5), (173/2), (218/1); hadeng (ok), (82/6), (84/6), (91/7), (112/4), (170/5), (186/6), (238/2), (303/2); ħancer, (7/1), (88/1), (113/6), (115/10), (105/1); ħūn-rīz (kandamlası), (64/4); tūr (kılıç, şiş), (45/5), (142/2), (133/6), (136/8), (126/2), (129/1), (79/2), (186/6), (294/7), (296/2), (305/4), (311/1), (222/4), (228/2), (235/3), (238/4), (246/6), (264/7), (283/4), (186/7), (193/4), (303/2); peykān, (283/5).
giryān (Far.):	ibrīşim ü müşgīn midād (ipek iplik ve güzel kokulu mürekkep), (35/2).
göñül (T.):	seng-i ħārā (ateşten taşlar), (37/3); siper (engel, korunak), (71/1).
göz (T.):	mest (sarhoş), (1/5), (200/1); ħār (diken), (24/2); şād (arap harflerinden biri), (38/5); 'ases (gece bekçisi), (41/4); cādū (büyücü), (66/3), (165/2), (167/5); gāret-ger-i islām (islam yağmacısı), (78/1); ħarāmī (hırsız), (98/3); ahū (ceylan), (115/6); mest, (1/5); fitne-i devran (zamane fitnesi), (133/1); nergis-i sevdā-zede (nergis gibi sevdalı), (223/7); çeşme-sār (nazar), (231/3); ħancer (hançer), (301/1), (248/1); sāĥirler üstadı, (109/1); āhū, (267/6); fettāñ (fitneci), (309/1).
ħadeng-i ğamzesi peykānları (Ar. Far.): :	güvāh (şahit), (82/6).
ħāl (Far.):	hindū-beçe (siyah peçe), (271/2); dane, (109/2), (260/3); noğta, (264/6), (228/6), (111/2), (247/6); ħāce-i hindū (hint hocası), (243/2); 'ades

	(mercimek), (135/4); nuḡat (noktalar),(156/1);‘abbāsi ‘âlem (aslanlar âlemi),(88/3);beydaḡ (satranç oyununda piyade taşı),(33/3);hindū-beççe (hintli küçük çocuk),(33/4);meges (sinek),(254/6);ḡacerū’l-esved, (7/2).
ḡāl-i ‘anber- bār: (Far.):	meges (sinek), (135/6), (254/6)
ḡāl-i müṣḡinūñ ruḡ (Far.):	ḡalīl[ün] ḡānı(Hz. halil’in sofrası) (135/4)
ḡāl-i ruḡ (Far.Ar.):	lālenūñ baḡrında daḡ, (115/12); ‘abbāsi ‘alem, (138/3).
ḡāl-i siyeh (Ar. Far.):	hind ṣāhı, (86/3); hindū beççe, (303/4);dāne, (240/3);noḡta,(247/6).
ḡālḡa-i zūlfeyn (Ar. Far.):	iki cim, (247/6).
ḡaṡ (Ar.):	risāle (mektup, kısa yazı, kitapçık), (207/9); rakam, (174/4), (13/1); kâfir (kâfir, dinsiz), (279/4); müṣḡ (misk), (26/5); ḡalat (belirsiz), (242/5); nāfe-i çīn (çin miski),(230/2);sebze-zār (yeşillik), (231/7), (31/7);benefşe berg-i gül(gül yapraklı menekşe),(269/4);cennet sebze-zārı (cennet bahçesi),(307/1);defter,(177/2); kâfir (kâfir),(177/5);ḡıẓr,(177/6);ḡazel,(152/1);nüṣḡa-i yāḡūt,(156/3);ṡumāre-i benefşe (menekşe tomarı),(274/4);ḡadīṡ (hadis),(183/13);naḡṡ (resim, desen),(218/4);maḡabbet-nāme (aşk mektubu),(222/2),(142/4);cādū (büyüleyici),(110/7);ḡazel, (142/1);nūr āyeti,(162/2);mūr

	(karınca),(67/4),(109/2);fitne-i āhir-zemān (ahir zaman fitnesi),(85/2);sebze (yeşillik),(301/2),(7/2),(254/8);raḡam,(13/1);tūlicü'l-leyle fi'n-nehār,(153/1);tezvīr (yalan sevgilinin ayva tüyleri),(53/6);āyet-i ḡusn (güzellik ayeti),(60/2);ḡızr,(43/4);hindū (hintli),(263/3); benefşe otlaḡı (menekçe otlaḡı, menekşe bahçesi),(167/6);berg-i ḡüli (gül yapraḡı),(269/4);sūnbül,(55/1),(266/2),(186/7),(291/2);sūre-i nūr (nur suresi), (161/6);kāfir,(298/3);cennet sebze-zāri,(307/1); 'anber,(177/1);otlak, (247/6);nāfe-i çīn (çin miski),(230/2).
ḡaṡ-ḡubār (Ar.):	yāḡūt nüsha, (155/1).
ḡaṡ-ı ḡad (Ar.Far.):	ṡılısm-ı genc (esrarlı hazine), (222/5)
ḡaṡṡun ḡavāşisi (Ar.):	subḡu u şām, (25/3)
ḡaṡ-ı müşḡīn (Ar. Far.):	ḡavāşī (haşīye), (249/1)
ḡaṡ-ı nev- reste (Far.):	ceyş-i ḡabeş (habeş askeri), (255/2)
ḡaṡ-ı reyḡān(Far.):	benefşe (menekşe), (102/7)
ḡaṡ-ı siyeh (Far.):	nāme-i āmāl (amel kitabı), (245/3)

ḥaṭṭ-1 sebz (Far.):	tuṭī, (243/2)
ḥaṭṭ-1 siyeh (Far.):	siḥr (sihir), (255/3)
ḥaṭṭ-1 siyeh- pūş (Far.):	leşker-i fir'avn (firavun askeri), (252/7)
ḥaṭṭ-1 yār (Far.):	münzel (indirilmiş), (249/6)
ḥaṭ, zülfeyn, meh (Ar.):	penc āyet (5 ayet),(21/5)
hüsn (Ar.): :	mushaf (sayfalandırılmış, kur'an sayfası), (75/2), (162/2),(97/5),(284/2),(232/6),(249/6);aftāb (güneş), (76/2);kandil,(162/4);ḥilat (kaftan), (136/5);çerāğ (mum, ışık),(161/21), gün (güneş, gündüz),(1/3);kitāb,(25/3);bezm (meclis),(177/1);mülk, (177/2); mihr,(162/3),(160/4);şem' (mum, ışık),(161/10),(161/13);ğazel,(160/1);gül-şen (gül bahçesi),(146/6),(45/6),(66/7);risāle (mektup, yazı),(104/3),(148/4);gün (güneş, gündüz), (149/5),(1/3);bāğ (bağ, bahçe),(115/1), (115/9); şulṭān, (102/8); ravza (bahçe, çimenlik), (93/1);defter, (88/4);kitāb, (86/2); rum (anadolu), (88/2); devlet, (66/2); āyet, (60/2), (28/5); bāğ, (55/5), (30/3); āteş, (48/5); māl (servet, değerli şey), (23/5), (51/6); mülket (mülk, memleket, ülke).(44/4); naaṭ', (33/1); zāv (ışık, aydınlık),(28/4); çerāğ (ışık, kandil, mum),(296/4),297/3);mihr-i cihān (dünyanın güneşi),(292/1),(290/3); mescid, (254/9), (284/4);cāmi' (derleyen, toplayan, cami),(249/3),(20/4); ḳabā (giysi, elbise),(244/4); kitāb-ı ruḥ

	(ruh kitabı),(242/5);sultān,(229/1); k̄andīl (kandil, ışık), (214/4),(183/9);gül-zār (gül bahçesi),(199/3);nigār-istān (güzelleri çok olan yer),(192/8);bāzār (pazar); (192/3),(191/7);meydan,(183/3); berāt (nişan).(183/8);ebyāt (beyitler);(20/5); zav (aydınlık), (28/4)
‘ışk (Ar.): :	naḥ (sofra), (250/7) ;leşker (asker), (272/2); maḥzen (depo, yer altı sığınağı), (28/5), nār (ateş), (111/4); k̄āfile, (137/3); āteş, (227/2), (141/4); meclis, (147/3); deryā (deniz), (168/6), (169/1);rüs-vāy (rezil), (169/1); od (ateş), (180/3), (83/4), (161/20), (224/3), (48/4); ğam (acı, sıkıntı, dert), (81/1), (37/5), (104/6); ğurbet (yabancı topraklar), (51/6); şehir (şehir, belde), (53/8); derd, (72/5); tās, 93/2); kemer, (16/14).
İki ebrū (T. Far.):	Kıble, (261/7).
ḳad, kadd (Ar.): :	serv (servi ağacı), (74/3), (102/4),(109/6),(120/3),(209/4),(282/2),(303/2), (304/1); halka-var (halka, çember), (76/7), (113/2), (213/4); lam (lam harfi), (78/6); ṭubā (tuba ağacı, cennette bulunan bir ağaç), (1/6), (4/2),(16/16),(48/6),(116/1),(180/5), (195/3),(195/3); sidre (tanrı’ya ulaşmak için çıkılan en son makamdır),(308/1);serv-i cefā-berg ü bela-bār (bela ve cefa yapraklı servi ağacı), (65/7);çeng (eğri; pençe; el), (188/4),(291/2); şīve (cilve, naz, eda), (186/1); serv-i sehī (servi ağacı gibi düz, doğru), (115/4),(274/1),(276/6);ar’ar (servi ağacı), (263/3); serv-i çemen (servi bahçesi), (236/3);elif (harf), (97/5), (147/2), (223/2); serv-i revan (yürüyen servi ağacı), (186/1), (228/3); hilāl, (232/1); dāl (dal harfi), (232/9); şimşād (şimşir ağacı), (38/7),(153/6); sidre (ağaca teşbih edilen, yedinci kat gökte bir makam ismi),(101/5).

kâkül (Far.):	rismân (ip, iplik), (20/2); zencîr (zincir), (20/6);küfr (küfür, kâfir eden söz), (57/2); zünnâr (papaz kuşağı, papaz bağı), (132/2), (282/5); müşg-i hotan (hotan miski),(236/1); dâr (ağaç, darağacı),(236/2); şeb-dîzüñ (gece kalesi),(268/2); zerrîn zirih (altın zırh),(282/1); müşgîn resen (mis kokulu ip), (236/2).
kâkül-i müşgîn (Far.):	ķābe örtüsü, (20/4); bend (bağ), (20/6); mıştar (mastar), (20/5)
kâkül-i pür-çîn (Far.): :	şalīb (haç), (10/1)
ķāmet (Ar.):	tübā budağı, lām (lam harfi), (104/1); gül budağı (gül dalı), (104/8); lām (lam harfi), (97/8), (245/2); kıyamet, (75/7); serv-i revan (servi gibi salınan, yürüyen servi), (306/1)
kaş (T.):	cādū (cadı), (263/2); mihrāb (camide imamın durduğu yerin yüksek dereceli ibadet makamı), (290/3), (94/5), (123/5), (124/1), (31/3), (34/1); nūn-ı kudret (güçlü nun harfi), (38/5); uğrunda kurban verilen, tapınılan, (15/7), (40/1), (163/2), (205/5), (229/4), (249/2), (232/7); kemān-ı müşg (misk kokulu yay), (183/6), (183/7); yā (harf), (16/11), (16/11), (178/5), (85/1), (44/5), (50/1); hilāl (yeni ay), (113/4); kemān (yay), (85/1), (42/2), (165/6), (191/5), (191/6), (186/7), (204/4), (210/5); yay, (208/2), (145/3), (132/3), (186/6); mihrāb-ı cān (gönül mihrabı), (186/5), (186/5); nūn (nun harfi), (232/9); tāk (bina kemeri, yarım daire şeklinde kapı ve pencere üstü), (228/5), (251/5), (209/3); tınāb (ip), (75/6); secde-gāh (secde edilen yer), (201/4); iki nūn (iki nun harfi), (255/4), (263/2); rā (ra harfi), (246/5), (147/2); kej rā (eğri ra harfi), (73/6), (146/4), (283/7); tuğra (mühür,

	<p>padişah mührü), (247/5); müşgîn keman (misk kokulu yay), (191/1); mihrâb-ı cân (can mihrabı), (191/2); nūr u duḥān (duhan ve nur suresi), (191/3); müşgîn (misk kokulu), (191/7); gūşe-i beytü'l- muḳaddes (beytü'l- muḳaddes'in köşesi), (110/4); sa'âdet yayı (mutluluk yayı), (69/1).</p>
<p>kaşuñ hilâli (T. Ar.):</p>	<p>şekl-i dās (orak şekli), (136/3).</p>
<p>kaşı tākı (T. Far.):</p>	<p>tāk-ı kisrā (İran padişahının süsü), (252/5); köprü, (290/4).</p>
<p>kirpüg (T.):</p>	<p>ḥār (diken), (133/7), 298/4),(187/4); tūr (ok),(165/6); cārū (süpürge), (261/5)</p>
<p>lāl (Far.):</p>	<p>şeker, (20/3), (21/3), (23/4),(40/3),(78/2),(99/7),(105/4),(111/2),(264/6),(233/1),(175/3),(273/7), (161/11), (16/12),(92/3),(94/3),(18/1),(23/4),(39/4),(39/7); şerbet, (26/1);gül-şeker,(39/3),(45/4);ṭabīb (doktor),(5/4),(27/3);şarap,(39/8);İsâ'nın nefesi,(116/2),(40/);meygün (şarap rengi),(66/4);şeker-bār (şeker yükü),(106/4);ḥān (sofra), (274/5);cām (şarap kadehi),(114/1),(254/1),(254/5),(227/7),(185/1),(185/7);şifa,(117/4);şeker-riz (şeker saçan),(137/4);meyve, (147/6);kevşer,(177/6);metn (metin), (249/1);bāde-i ḥamrā (kırmızı şarap),(253/5);peymāne (büyük kadeh),(260/5);mey (şarap),(168/2),(272/4),(273/2); şeker-bār (şeker saçan), (187/2).</p>
<p>la'l-i yār (Far.): :</p>	<p>cevher, (154/5).</p>

la'l-i şeker- bār (Ar.Far.): :	ķadeħ, (30/1); tāze ruṭab (taze hurma), (106/4).
leb (Far.):	ķand-i mükerrer (şeker, sevgilinin dudağı), (187/3);bādāmuñ şeker (badem şekeri),(302/1);la'l,(280/3),(302/6);dermān,(274/4);dārū'ş-şifā (şifa kapısı, şifa evi),(254/3);ħamruñ ħumārından (haram olan sarhoş eden kırmızı içki, şarap),(231/2);mül (şarap),(200/1);piste vü bādām (fıstık ve badem), (185/5);lāle-gūn aķdāħ (lale renkli kadahler),(28/3);nūş-dārū (panzehir),(190/5);mısra', (160/1);āb-ı ħayvān (ölümsüzlük suyu, yaşam suyu),(160/2),(119/1);āb-ı ħayāt (ölümsüzlük suyu, yaşam suyu),(140/3),(23/2); cān, (137/5),(145/2);maħabbet-nāme, (142/4);devā, (134/2);dermān, (117/4);ħelvā,(116/11);lāle, (115/2);cām (kadeh),(108/5);ğonce-i ħandān (açan gül goncası),(106/3);teng-i şekker (nadir şeker),(100/4);şirin,(95/3);çāre,(84/7),(39/7);süleymān ħātemi (Hz. Süleyman'ın mührü),(67/4);şeft-ālu (şeftali),(123/3),(10/2),(39/2),(284/5);şarāb-ı nāb (katkısız şarap, saf şarap),(16/10);ħurmā-yı ter leziz (lezzetli yaş, taze hurma),(39/1);mercan,(57/1);mey-gūn (şarap renkli),(60/4),(43/6);kevser,(58/3),(186/7).
lebūñ cāmı (Far.):	āb-ı ħayvān, (119/1).
lebūñ ħālī (Far.):	'İsā, (186/2).
lebūñ şarāb-ı nābı(Far.):	şifa, (16/10).

leb-i yār (Far.):	gül, (145/4).
müca'ad (Ar.): :	Zülf, (304/1).
müje (Far.):	cārüb (süpürge), (95/6), (92/2);fır (ok), (102/6),(157/6), (115/10), 192/6); nakkaş,(108/7);kıl kalem,(108/7).
nāzük ruḥuñ ṭarāveti (Ar. Far.):	şems ü kamer (güneş ve ay), (64/1).
naz (Far.):	ḳabā (kaba), (5/7).
o (sevgili) (T.):	māh, (69/2); mihr, (69/2).
peyker (Far.): :	māh (ay), (165/1).
rū (Far.):	cennet, (276/6); lāle,(227/3);perī, (69/1);māh, meh (ay), (115/20),(124/3),(128/1).
ruḥ (Far.):	mihr (güneş), (242/2); devr-i kamer (ay devri), (188/5);mihr,(104/3),(158/3);maṭla' (gazelin en beyiti),(160/1);kandil,(207/3);gül, (14/3), (39/3),(95/7),(266/3),(267/1),(271/3);lāle,(48/3);āteş, (144/3);şem' (mum),(166/3);gül-zār (gül bahçesi), (171/2),(267/9);gül-gün (gül rengi; gül yanaklı),(180/1),(268/2);'īd (bayram), (183/6);şu'ā-'ı şem' (mum ışıĝı),(207/1);nār (ateş),(207/1);kamer (ay),(91/2);devr (dönen),(204/3);ḳandīl-i māh (ay kandili),(189/5);kitāb,(297/3);lu'b (oyun, eğlence),(250/7);bāĝ (baĝ, bahçe),(106/4),(266/2);ḳandīl (mum,

	kandil),(207/9),(249/3); ħarīm-i ka'be (kutsal ka'be),(162/3);meh-i pertev (parlak ay),(148/3);ermağan-ı şem'(mumun armağanı), (161/11);kamer (ay),(214/1),(93/2),(127/6),(143/2);devr-i kamer,(288/5);düğün,(18/2);letāfet güli,(30/3);naqş (nakış, süsleme), (33/2);perī (sevgili),(89/1);semen (çimenlik, yasemin),(120/3);şem' (mum, ışık),(161/17),(174/1),(220/2);cennet,(58/3).
ruḥsār (Far.):	gül-şen (gül bahçesi), (33/4);gül,(80/2);lāle,(296/1),(66/7),(181/1),(181/2);āteş, (66/1),(197/6);güneş,(110/5);kandīl-i māh (ay ışığı, ay kandili), (152/5);muşḥaf (sayfalandırılmış),(247/4);rüz (gündüz), (21/6).
ruḥ rengi (Far.):	zāferān (safran), (130/2)
ruḥ sırrı: (Far.Ar.):	nihān-ı şem' (ışık sırrı), (159/14)
rūy (Far.):	zer ü sīm (altın ve gümüş), (95/5); levḥ (levha), (108/2); kandīl (mum, ışık), (115/3); āteş, (144/4).
ruḥ-ı zībā (Far.):	güneş, (272/6).
saç (T.):	sünbül, (300/7), (267/2),(267/5); ḥotan, (258/1); gīsū (omuza dökülen saç), (263/4); perde-i beytü'l- muṭahhar, (110/4).
şanemā (Ar.):	ṭabīb (doktor), (45/); peri, (5/3).
sāye-i ḳadd (Ar.): :	sāye-i serv (servi ağacının gölgesi), (79/7).
sen / sevgili (T.):	serv-i sehī (servi ağacı gibi düz), (213/5); ṭabīb-i cān (can doktoru), (122/2); meh (ay), (122/3); āhū (ceylan), (113/3); dilber-i 'ayyār (hile ile

	gönül alan), (45/1); ‘uşşāka cefālar kılıcı yarı (aşıklara cefa çektiren), (45/1); serv (servi ağacı), (5/6); gül-zār (gül bahçesi), (45/5); kadd-ıla büstān-ı cinānda bir serv-i cefā-berg ü bela-bār (cennet bahçesinde bela ve cefa yaprağı yüklü servi ağacı), (45/7); dil-ber-i hūrī-şıfat el-ḥaḳ şūretde melek-hūy ü perī-vār (senin gibi melek huylu ve peri gibi huriye benzeyen güzel), (45/11); ṭarrār (hilekar), (45/9); hūr (huri), (67/1); melek, (67/1); şāh (padişah), (201/2); gül, (241/3), (279/7); mül (şarap). (253/5); padşāh (padişah), (275/4).
ser-i zūlf-i siyeh (F.):	perr-i hümā (anka kuşunun kanadının gölgesi), (245/7).
serv (Ar.):	kadd, (146/1).
serv-ḳāmet (ḳıyām itse) (Ar.):	ḳıyāmet (kopması), (22/1).
sünbül-i ḥaṭṭ (Ar.):	müşg-ālūd (miske bulanmış), (55/1).
şīrīn lebūñ ḥalāveti (Ar. Far.):	şehd ü şeker (şeker ve bal), (64/1).
şekker-zāda (Far.): :	La‘l (sevgilinin dudakları), (181/8).
tar-ı zūlf (Far.):	mıstar, (88/4).
tecellī ruḥ (Ar.):	güneş, (148/7).

ten (Far.):	sīm (gümüş), (94/6), (98/5);kıl,(187/2);rismān (ip),(187/2);sāye-i dīvāruñam (sevgilinin duvarının gölgesi),(188/4);cevşen, (246/6).
turuncī ğabğab sīb (Far.Ar.): :	bih (ayva), (282/2).
tīr-i ğamze (Far.):	mihman, (45/5); meclis yayı, (69/5).
tīr-i ğamzeñ oķı (Far.): :	cān. (132/4).
tudağ, dudak (T.): :	kevşer. (42/1), (104/1); çeşme-i hayvān (hayat çeşmesi), (49/2), (186/8).
yañak (T.):	Gün, (42/1);lāle- zār (lale bahçesi), (184/6);gül, (199/6),(166/6), (184/6).
yüreg (T.): :	taş, (230/3); lale,(304/4);kebāb,(305/4),(8/3).
yüz (T.):	gül, (3/5), (47/2),(66/7),(89/1),(164/3),(107/3),(119/4),(181/4),(223/6),(245/1),(251/6),(254/1),(254/8),(266/4),(267/4),(271/2),(284/7), (186/1),(187/4), 120/1),(125/3),(199/4), (41/2),(299/6), (300/7);nūr (ışık),(4/6);rüz (gündüz),(9/2); āf-tāb (güneş), (11/1),(11/2),(15/2),(18/4);gül-zār (gül bahçesi),(24/5),(197/2),(197/7),(215/2),(233/1);āyine (ayna),(24/6),(1/4),(99/1);īd (bayram),(37/1);ay,(37/2),(201/1),(97/2),(133/5),(163/4),(200/5),(254/5) ;levha-i zerrīn (altın levha),(75/2),(9/2);gün,(84/5),(158/4),(86/3),(189/3),(297/1),(13/1),(231/6),(145/7),(155/4),(169/5),(170/4),(214/1),(220/4),(225/5),(272/2);çerā ğ (mum),(107/2),(162/6);mihr-i cihān-ārā (dünyayı süsleyen

	ay),(116/1);güneş,(118/4),(140/2),(148/1); zer (altın), (161/3);şem' (mum),(153/2);muşhaf (sayfalandırılmış, kur'an sayfası),(161/12),(191/3),(187/1);ka'be'de ser-nāv-dān (kâbe'deki altın oluk),(187/3); ka'be,(200/2),(226/3),(94/5);zer kandīl (altın kandil, altın ışık),(207/4);kâfir,(263/2);meh (ay),(269/2);şem'i şafā (safa tepesinin mumu),(273/6);bāğ-ı cennet gül-sitān (cennet bağının gül bahçesi),(306/1); mihr ü meh (güneş ve ay), (312/1).
yüz rengi (Far.):	Zer (altın), (141/3).
zenāh, zenāhdān (Far.): :	sīb (elma), (117/3),(163/6); (zindan), (284/5).
zenāhdānuñ çeh (Far.): :	zindān, (229/5), (284/4).
zenāhuñ çāhı (Far):	çāh-ı cefādur, (87/4).
zūlf (Far.):	zūlmet (acı, zulüm), (61/2); zencīr,(22/3),(144/4), (163/5),(228/5),(249/3);sünbül-i cennet (cennet sümbülü),(2/6),(68/5);niķāb (örtü, peçe), (11/1),(148/5); leyli (gececi),(62/5),(69/4),(72/5),(180/4),(194/2),(255/6);kâfir, (15/2), (243/3), (284/2); kâfir-kīş (dinsiz, kafir), (126/3); ejderhā, (16/5), (17/3), (196/4),(66/3); 'ömr (ömür, hayat), (17/4); maķta' (bitiş, gazelin veya kasidenin son beyiti),(160/3); bend (bağ),(23/1),(43/5), (117/3),(143/6),

(214/3); sünbül, (190/6), (75/1),(115/12),(299/5);bend-i kemend (idamda boyna bağlanan halatı oluşturan ip),(92/7);dām (ağ, tuzak),(184/5), (190/7); duzāğ (tuzak), (164/4); bend-i belā (bela ipi), (208/3); esīr-i bend-i ʾiṣṣ (aşk bağının esiri), (185/2); ğam (gam, dert, keder), (23/2); bürqaʾ (peçe, örtü), (160/5), tesbīḥ, (31/3), (41/4); küfr (küfür, kâfirlik sebebi),(48/1), (132/2),(222/8),(48/2);müṣğ (misk),(48/5),(74/4),(193/5);şavlecān-ı müṣğ (mis kokulu çevgan),(183/3);kemend (idam için boyna geçirilen yağlı kayış),(51/1), (102/3),(143/1),(183/1),(238/1);biñ başlu ejdehā (bin başlı ejderha),(66/3);ʾömr,(68/6);mār (yılan),(96/1),(108/7),(187/1);müṣğīn dāl (misk kokulu dal),(97/8);tāvūs,(98/2);miṣṭar (mastar),(104/3);müṣğ-būy (misk kokulu),(120/2);ʾömr-i dirāz (uzun ömürlü),(124/2),(188/5);şeb-reng (gece renkli, karanlık), (135/3);ūd (odun),(144/3);müṣğ-i siyeh rīsmān (misk kokulu ip),(152/5),(189/5);rīsmān (ip, halat),(85/3),(282/4); şikār (av),(166/5);āşiyān-ı müṣğ (misk kokulu yuva),(183/4);çevgān (cirit, değnek),(184/9);şām (akşam), (190/3);müṣğ-i çīn (çin miski),(251/2),(232/3);müṣğīn resen (güzel kokulu ip),(258/5),perde-i beytüʾl- ḥarām (beytüʾl haram örtüsü),(190/4);kaʾbe örtüsü,(191/2);çīn,(192/8); ḳullāb (kanca, çengel), (200/3); tūl-ı emel (doyumsuz hırs),(204/1); teselsül (silsile),(204/3);şāh-bāz (doğan kuşu),(221/4);lām (harf),(223/2),(232/9);gice (gece),(231/6),(181/2);maḥşer, (245/3),(281/3);ʾanberīn çengāl (misk kokulu çengel), (245/4);ceyş-i ḥabeş (habeş askeri),(251/8),(255/2);zülf-i zer (altın zülf),(252/5); şeb (gece),(254/5);dām,(260/3);nāfe-i tatar (tatar

	miski),(279/6);zünnār (ip, hıristiyan dini liderlerin bellerine bağladıkları siyah renkli örme ip),(280/3);zünnār (papaz kuşağı),(282/5);gice,(181/2);zencīr,(255/6);lam.(lam harfi),(232/9);hicr gecesi, (256/1).
zülfeyn (Far.):	leyl (gece), (14/2); dām (ağ, tuzak), (2/1);duzağ (cehennem), (265/1);leyli (gececi),(252/6);semender, (110/3);dāl (dal harfi),(115/13).
zūlfūñ tāvūsu (Far.):	ṭūṭi-i bāğ-ı irem (cennet bağının papağanı), (98/2)
zūlf-i perişan (Far)	bela tuzağı, (198/7), bend (bağ),(126/1);mār (yılan),(150/4);dām-ı bela (bela tuzağı),(198/7).
zūlfūñ ḥalkası (Ar.):	Hz. Meryem kucağı, (186/2)
zūlfūñ kemend (Ar. Fars)	zünnār (papaz kuşağı), (298/3);bağ, (296/5)
zūlfūñ müca'ad (Ar.):	resen (ip), (34/1)
zūlf-i ‘anberīn (Far. Ar)	niḳāb (örtü, peçe), (240/3).
zūlf-i ‘anber- bū (Far. Ar.):	dāl (dal harfi), (245/2).

zūlf-i girih-gīr (Far.):	zincir, (141/1).
zūlf-i müşgīn (Far.):	dükān-ı müşg (misk dükkanı), (280/1).
zūlf-i siyāh (Far.):	kāfer (kafir), (88/3), (105/2);fitne-i āḥir-zemān (ahir zaman fitnesi), (91/6);zencīr-i girih-gīr (düğümlenmiş zincire yakalanan), (270/6).
zūlf-i siyeh-pūş(Far.):	ḥatā mülkine şāh (çin mülkünün şahı), (115/11).
zūlf-i semen-sā (Far.):	ḥulle-i sündüs (ipek kumaştan yapılmış elbise), (149/4).

II.3. Cem Sultan'a Dair Unsurlar

Cem Sultan'ın gazellerinde şairin kendisini algılama biçimine yönelik teşbih unsurları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 3: Cem Sultan'ın Gazellerinde Cem Sultan'a Dair Teşbih Unsurları

CEM SULTAN'A AİT TEŞBİH UNSURLARI	
Müşebbeh (Benzeyen)	Müşebbehün-bih (Kendisine Benzetilen)
ağla- (T.):	bārān (yağmur), (100/4),(193/5)(284/6);gözyaşı,(126/4);cüy-ı şād (şad nehri),(156/4).
āh (Far.):	od (ateş), (37/3), (43/2), (189/5), (275/1); āteş,(144/1); dūd-ı siyāh (kara duman),(7/1); ok, (41/3), (205/4); tūr (ok), (227/6);ḥadeng (kayın ağacından yapılmış ok), (52/1);livā

	(bayrak), (102/8);şu'le (ateş alevi),(220/2);kemân (yay, ok yayı),(102/1).
'âşık (Ar.):	ķuyuñ iti izi tozı (sevgilinin köyünün iti; sevgilinin izi, tozu), (129/8); dīvāne (deli, mecnun), (163/5); bīmār (hasta),(188/1); dervīş (derviş; yoksul, fakir), (131/3);būlbūl,(24/4),(171/2), (176/4).
bağır (T.):	lāle, (180/1).
ben/ şahıs zamiri (T.):	rūzgār-ı zūlf, (166/2); kül,(216/2); naķd-i dil ü cānı kılup ĥarc cān-ıla o bāzāra ĥarīdār (canını ve gönlünü nakit olarak ortaya koyup sevgilinin eziyetlerini satın alan), (65/10); ĥaste vü dil-dāde vü ġam-gīn (gönlünü vermiş gamlı hasta),(65/2);bī-çāre vü āvāre giriftāri (dert ve bela tuzağına düşmüş, çaresiz ve avare tutsak),(65/4);ferhād,(242/3);zūlf-i esīri... baĥt-ı siyeh (sevgilinin saçının kölesi olan kara bahtlı, kara bahtlı zūlf esiri), (75/12);būlbūl,(65/6);yaprak gibi titreyen,(65/8);ney,(256/4);şehīd-i ġam-ı 'ışķ (aşk gamının şehidi),(81/2);ĥāk-i reh,(38/2);ĥarīdār (satın alıcı),(188/5).
can (Far.): :	bāġ (bağ, bahçe), (16/16); şāh (sultan, padişah; satrançta şah), (33/3); naķd, (40/5),(188/5);şayd (av),(84/1);būlbūl,(90/1);bezm (eğlence meclisi),(127/6);hedef, (235/3);dīvāne (deli, mecnun),(260/1);gül-şen (gül bahçesi),(284/7);ķurbān (bir amaç veya ibadet uğruna kesilen hayvan), (229/4);dīvāne,(273/6).

can-ı Cem:	rişte (iplik), (5/7), (174/1).
cān-ı Cem (Cem Sultan) (Ar.):	pervane, (162/7).
can ü dil (Far.): :	pād-şāh (padişah), (16/4); bende (köle), (16/4); nağd (nakit; metal para), (184/9); kebāb (gönül), (76/6); bend (bağ), (83/4); şikār (av, avlama), (238/1).
can ü gönül (Far.): :	mülk (mal varlığı), (272/2); ka'beteyn (iki kabe), (93/2).
ciger (Far.): :	kebāb, (39/9), (45/5), (240/1); siper (korunaklı yer, engel), (178/5); lāle, (299/6); terkeş (ok kuburu, ok çantası), (246/5); maḥal, (204/4).
dehenüm içre zebān (Far.): :	şem', (77/3).
dīl (Far.): :	ḥaste, (15/5); sevdāyī mizāc (hastalıklı mizaç), (26/1); dīvāne (deli, mecnun), (26/2), (144/4); zücāc (şişe, cam), (26/3), (78/3); kadeḥ, (29/3); kebab; (297/4), (213/5); kurban, (27/2), (40/1); mecnūn, (69/4); esir (tutuklu, bağlı, tutsak), (51/1); iklīm (ülke), (51/4); bāgçe (bahçe), (80/5); divāne (deli), (87/4); ḥāne (ev), (89/4), (161/21), (92/4), (112/4), (102/6), (39/9), (260/2); mülk (ülke), (66/2), (66/2); gök, (136/3); tıfl (küçük çocuk), (147/2), (210/5), (257/4); ḥaste (hasta), (175/4); kūy (köy, belde), (164/4); tūṭi (papağan, dudu kuşu), (175/3); miskīn, (85/5); mülk (mülk, malvarlığı), (180/2), (200/4), (229/1); bāzār (pazar), (191/5), şem (mum,

	ışık),(214/4);bülbül,(209/1),(215/2),(263/4);tūhu (çil kuşu),(221/4);āteş,(227/3);āhū (ceylan),(228/4);kapı,(229/3);gül-şen (gül bahçesi),(246/1),(247/4);virane, viran,(260/4),(126/5);pervane,(260/1),(273/6);murg (kuş),(38/1),(278/2),(296/3), (164/4);kebüter (güvercin), (297/4);yūsuf,(284/4); dār,(229/3);mihnet ocağı,(104/4);naṭ' (sofra) satranç tahtası, (33/3);cāy.(303/2);oğlan oyuncağı,(297/6); lāle,(3/5);vīrāne (harabe, yıkıntı), (11/6),(122/5),(260/4); kūyu, (173/5).
dil ü cān (Far.): :	nişān (belirti, iz), (85/1); naḡd (nakit), (45/10);kurban, (163/2).
dil-i Cem (Far):	kurban, (47/5), (15/7); nişan, (47/5).
dil hānesi (Far):	dükān-ı şem' (mum dükkanı), (161/21).
dil-i nālān (Far.): :	ceres (çingirak), (278/3).
dil-i virane (Far):	Virane, (103/1).
göñül (T.): :	vīrāne (yıkık), (5/3); ḡarāb (harap, harabe), (8/2);şīşe (şişe, cam),(9/7);diyār (memleket),(27/1); hāne,(28/4);āyine (ayna),(29/2);kadeḡ,(30/2);mülk (mal varlığı),(38/3);su,(109/7);demürden kafes (demirden kafes),(40/2);divane,(58/4);ḡayāl tahtı,(125/2);harābe (yıkık),(76/3);fetḡ-i bāb (fetih kapısı),(103/4);fānus şīşe, (159/14),(161/14);virane,(109/5);āyīne,(173/6),(29/2);serāy, (181/2);şīşe, (191/8),(209/3),(9/7);dükkān,(192/4);toprak, (198/2);mülk,(232/5);şırça (cam),(283/2);dār (ev,

	yurt),(185/3);tūr (dağ),(252/1);ḥadīd (çukur),(307/3);tanbur,(132/4).
gözyaşı (T.): :	ummān (okyanus, deniz), (15/3);āb (çark çeviren su),(19/1);derya (deniz),(116/3);sīm (gümüş),(141/3),(246/4);lāle-gūn (lale renkli, pembe),(179/4);ceyhūn (ceyhun nehri),(180/3);āb (su, yağmur damlası),(188/6),(23/3);su,(188/6);'ummān (okyanus),(192/5);merdüm-zāde (insanoğlu),(212/3);şarāb,(240/1);seyr-i dulāb (dönerek hareket eden),(254/4);jāle (çiğ, kırağı),(299/5);tūti (papağan dudu kuşu),(231/1).
kūyuñ iti (Far. T.): :	Cem Sultan, (143/2).
peykānlu gönül (Far. T.): :	āhenden kafes, (40/2), demürden kafes, (135/2).
sīne (Ar.): :	nişān, (187/7), (91/7); siper, (64/4); dükān-ı firāk (ayrılık dükkanı), (175/6);maḥzen,(29/2);pür-ḥūn (kanlanmış, kan dolmuş),(89/1),(167/1);nişān (hedef),(91/7),(282/4),(205/5),(187/7);bela okunun hedefi,(163/2);ḳubur (ok çantası),(112/3);sīm (gümüş),(114/3);müşebbek (ağ biçimli),(137/2),(227/3);ğonce-veş (gonca gibi), (251/6).
sīne-i sūzān (Far.): :	siper, (140/7), (246/6), (64/4).
sīne-i vīrān (Far.): :	ḥaste gönül,(175/4);diyār-ı 'ışk (aşk diyarı),(168/3);şihāb (akan yıldız), (84/2).
ṭa'na ṭaş (Ar.T.): :	seng-i mezār (mezar taşı), (174//).

yaş (göz yaşı) (T.): :	yılduz (yıldız), (298/6); nehr, (254/8); sitāre (yıldız), (230/7); dürr (inci), (54/6), (80/1),(69/1);yidi deryāyı dür (yedi deniz incisi),(69/3),dürrer-bār (inci saçan),(226/5);seyyāre (gezegen),(220/4),(161/8); āb-ı revān (akarsu), (186/1),(113/1);cūy (akarsu, nehir),(165/3);gül-āb (gül suyu),(107/3);güher (cevher, mücevher),(111/3);zer ü sīmūñ (gümüş),(95/5).
zaḥm (Far.): :	devā (ilaç), (68/2).

II.4. Kozmik Unsurlar

Cem Sultan'ın gazellerindeki kozmik isimlerle ilgili teşbih unsurları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 4: Cem Sultan'ın Gazellerindeki Kozmik Unsurlar

KOZMİK UNSURLAR	
Müşebbeh (Benzeyen)	Müşebbehün-bih (Kendisine Benzetilen)
ay (T.):	āyine-dār (ayna tutan), (1/3).
'arş (Ar.):	kandīl, (220/2).
cihān (Far.):	kafes, (139/3);zindan, (122/4).
çarh (Far.):	toğuz kıalkan, (102/1).
çarh-ı muallak (Far.):	dūd-ı āh (feryad dumanı), (212/1).
güneş (T.):	Pirūze (değerli taş), (56/5); ruḥsār (yanak, yüz), (67/2); kitābe-i zer (altın kaplı yazıt), (148/4); pister

	(yatak), (149/3); buse-geh (öpülesi yer, yanak), (189/3);māh-ruḥ, (303/1).
ḳamer (Ar.):	sīne (göğüs), (79/4); risāle-i ḥüsn (güzel yazıt), (148/4); dil-ber (sevgili), (124/2);Alın (57/2)
māh (Far.): :	Ḳandīl, (279/5)
meh (Far.):	bālīn (yastık), (110/8); āsitān (eşik; sevgilinin eşiği), (186/3); ḥūr (huri), (252/1).
meh-i felek (Far.): :	legen (leğen; mangal),(148/2)
mihr (Far.): :	revzen-i zer (altın renki pencere), (1/3); şafḥa, (88/4); pister (yatak), (110/8), ṭop, (183/3); bāzār, (188/5);bende (köle), (98/1); cemāl, (98/1).
ḥurşīd (Fars.):	tīğ (kılıç, tığ, şiş).

II.5. Soyut Unsurlar

Cem Sultan'ın gazellerindeki soyut kavramlarla ilgili teşbih unsurları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 5: Cem Sultan'ın Gazellerindeki Soyut Unsurlar

SOYUT UNSURLAR	
Müşebbeh (Benzeyen)	Müşebbehün-bih (Kendisine Benzetilen)
ağyār (Ar.): :	hār (diken), (150/6).
āşiyān-ı firāḳ (Ar.Far.): :	maḳām-ı ṭūṭi-dil,(175/3).
baht-ı siyeh (Far.): :	siyeh-kār (kara talih), (65/12).

belā (Ar.): :	bār (yük), (65/7),(55/5);nār (ateş),(134/4);rāh (yol),(137/3);tīr (ok),(85/1),(163/2),(230/6);tennūr (tandır),(198/3);dām (tuzak, ağ),(198/7);seng (taş),(221/2);eski yār,(285/6);bend (bağ),(101/1).
belā vü derd ü ğam (Ar.): :	mihmān (misafir), (89/4).
cefā (Ar.): :	dāğ (yara, yanık yarası), (3/5); tīğ (kılıç, tığ, şiş), (7/6); taş, (27/5); çāh (kuyu, çukur),(87/4);nār (ateş),(242/4);defter,(250/6);leşker (asker),(97/6);aşşī.(fayda),(140/5).
cevr ü ğam (Far.): :	ʾaḫā (bağış, bahşiş), (16/15).
dāğ-ı ʾışk (Far. Ar.): :	nişan, (130/4).
dāğ-ı ğam (Far.) :	lāle, (185/6),(175/5),(285/6).
dāğ-ı hasret (Far. Ar.): :	günyüzü, (79/4).
dermān (Far.): :	laʾl-i güher-āmīz (cevher saçan dudak), (268/5).
dūd-ı āh(Ar.): :	duḫān (duman), (165/4).
ecel (Ar.): :	hat (sevgilinin ayva tüyleri), (70/3); dest (el), (193/1).
enfās (Ar.): :	anberīn (güzel koku), (183/13).
esīr-i ğam-ı hicran (Ar. Far.): :	Cem Sultan, (171/5).
fīgān (Far.): :	ceres (çan, çingirak), (137/3).
fīrāk (Ar.): :	āşiyān (yuva), (175/3); dükān (dükan), (175/6); kemān (yay), (175/7);kārbān,(175/4);ney,(15/6);nār (ateş),(256/1).
fīrāk u ğam (Ar.Far.): :	mihmān, (260/2).
fūrkat (Far.): :	ḫazān (sonbahar, güz); od (ateş), (15/3), (53/1).

ğam (Ar.): :	mey-hâne (içki içilen yer), (70/2); dār (yurt),(70/6); dāğ (yara),(185/6), (180/1),(187/7),(237/1);tığ (kılıç, şiş),(310/3); nār (ateş), (227/2);ciğer, (240/1);kūh (dağ),(242/3);defter, (250/6);toħm (tohum),(259/1);zincir,(271/5);seng (taş),(283/2); iksīr,(161/4);kārbān (kervan),(168/3);lāle,(175/5);dellāl,(188/5);seylāb (sel),(200/4),(38/3);mihmān (misafir),(119/1);od (ateş), (131/1);bāzār (pazar),(140/5);dās (orak, balta),(7/2);zehr (zehir),(95/4);ābād (imar edilen, yapılan),(97/6);kilīd (kilit),(103/4);sihām (ok),(112/3);meclis,(8/3);leşker (asker),(15/4),(27/1),(66/2),(180/2);zūlf,(23/2);miftāh (anahtar), (28/5);keman,(52/1); diken,(45/5).
hasret (Ar.): :	dest (el), (2/4).
hayāl (Ar.): :	itlerinūñ pāyı (köpeklerin payı), genc (hazine), (80/5), (260/4); taħt, (126/5); genç, (103/1).
hayāl-i ħat-ı sebz (Ar. Far.): :	tılısm-ı genc (esrarlı hazine), (222/5).
hayāl-i ħat-ı sebz (Ar. Far.): :	tūti (papağan), (40/2).
hayāl-i leb (Ar.): :	sāğar (kadeh, içki kadehi), (271/4).
hayāl-i zūlf-i dōst (Ar. Far.): :	āşıyan, (69/4).
hevā (Ar.): :	Od (ateş), (109/7).

hicr, hicran (Ar.): :	hancer (hançer), (235/5); gice (gece), (246/1); zulmet (karanlık),(275/6);şeb (gece), (276/4); mezar taşı, (221/2).
hüb (Far.): :	beyt (beyit), (160/1); kaba (hırka, elbise), (2/4); melek, (249/2).
'ışkuñ kemeri (Ar. Far.): :	Ney, (16/14).
luşf (Ar.): :	dā'ire (daire, halka), (44/1), (113/5).
maşabbet (Ar):	şem' (mum), (276/4).
mizāc (Ar.): :	Sevdā, (26/1).
naz (Fars):	Ķabā (kaba), (5/7).
nefes (Ar.): :	hançer, (199/7).
ömür (Ar.): :	ekin (ekilen şey), (7/2); mihr (güneş), (232/1); kīse (kese, torba), (193/1).
sa'ādet (Ar.): :	burc (kale), (147/3).
şabr (Ar.): :	genc (hazine), (251/7); yaka, (233/3); cübbe, (98/5)
sevda (Ar.): :	āvāre (hercai, başıboş), (50/3).
söz (T.): :	Ateş, (216/2).
şifa (Ar.):	Dār (ev), (254/3).
tevbe (Ar.): :	Binā, (136/4).
tül-ı emel(Ar.): :	Cāvidān (ebedi), (85/7).
vasl (Ar.): :	hümā (anka, devlet kuşu), (184/5);keşti (gemi),(169/2);hümā-yı Ķuds (kutsal kuş, kutsal anka kuşu), (128/3); dāmen (etek),(84/4);izz (değer, yücelik), (38/4);hacc,(26/6);hān (okuyan, söyleyen),(17/5);der,(28/2).

vuşlat (Ar.): :	devlet, (53/2); yay,(175/7).
vuşlat yayı (Ar.): :	kemân-ı firāk (ayrılık yayı),(175/7).
yaşlarum rengi (T. Ar.): :	gül-gun (gül renkli), (72/4).

II.6. Eşya Unsurları

Cem Sultan'ın gazellerindeki eşya isimleriyle ilgili teşbih unsurları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 6: Cem Sultan'ın Gazellerindeki Eşya Unsurları

EŞYA UNSURLARI	
Müşebbeh (Benzeyen)	Müşebbehün-bih (Kendisine Benzetilen)
‘anber (Ar.):	zülf (saç), (148/5).
āyine (Far.):	saht-rū (sert, sinirli yüz),(51/3).
āyine-i gīfī-nümā (Far.):	ruh-ı zībā (güzel yüzlü, temiz yüzlü), (116/12).
bālīn (Far.):	ķamer (ay),(149/3).
cām (Far.):	sifāl-i mey-kede (meyhane dilencisi), (211/6); rāh-ı rūķ (ruhun şarabı), (239/1).
cāme-i hūniñ (Far.):	ihrām (hac zamanı giyilen kıyafet), (78/5).
ķerāĝ (Far.):	yüz, (107/2).
ķerāĝ-ı pertev-i hūsn (Far.):	delīl-i rāh (rehber), (82/3).
ķerāĝ dibi (Far.):	zülf, (107/2).
ķanķer (Far.):	ķar gül (dikenli gül), (199/7).
ķırķa-i ‘ ışķ (Ar.):	ihrām (hac kıyafeti), (136/2).

ķalem (Ar.):	ney-şeker (şeker kamışı), (246/2); üstüh'ân (kemik),(227/1);zûlf-i siyeh (siyah saç),(189/5);ney-şeker (şeker kamışı), (149/2).
ķandîl (Ar.):	perî, (207/6).
ķandîl-i ħüsn (Ar.):	şem'(mum), (214/4).
ķapu (T.):	der-gâhi (220/1), kâbe, (26/6).
kemend (Far.):	târ-ı zûlf (karanlık saç), (166/1).
ķumâş(Ar.):	ķalb, (250/5).
mey (Far.): :	la'l, (28/6); âteş, (30/4).
mışbâĥ (Ar.):	kâfiye, (28/4).
mişal kâġıdı (Ar.):	yüz, (52/2).
nâfe (Far.): :	müşg-i ter (taze koku), (41/6).
nâfe-i tâtâr (Far. T.): :	zûlf, (150/5).
ocak (T.):	miĥnet (sıkıntı, acı), (186/5).
oķ (T.):	ġamze, (178/5); toġru (doġru), (83/2).
perçem (Far.):	ĥumâ kuşu, (166/5).
perde-i Beytü'l-Muţahhar (Ar. Far.):	kefen, (236/5).
:	
pirehan (Far.):	târ kefen (dar kefen), (80/7).
rismân (Far.):	âsumân (gökyüzü), (85/3).
terazu (Far.):	dîl (gönül), (103/3)
tîġ (Far.):	cefa (eziyet, sıkıntı),(298/1).
yay (T.):	sa'âdet (mutluluk), (69/1); egri, (83/2).
zencîr (Far.):	zûlf (saç), (110/2).

zūnnār (Ar.):	pervāne (pervane böceği, ateş böceği, kelebek), (59/4).
---------------	--

II.7. Mekânla İlgili Unsurlar

Cem Sultan'ın gazellerindeki mekânlarla ilgili teşbih unsurları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 7: Cem Sultan'ın Gazellerindeki Mekânla İlgili Unsurlar

MEKÂNLA İLGİLİ UNSURLAR	
Müşebbeh (Benzeyen)	Müşebbehün-bih (Kendisine Benzetilen)
āsitan (Far.):	kapı, sevgilinin yaşadığı yer, sevgilinin kapısı, (140/4).
gūşe-i meyḥāne (Far.):	ḥāne-ḳāh (hane yeri, yer), (212/2).
ḥarīm-i Ka'be (Ar.):	melekler turağı, (104/5)
işig, eşik (T.):	vatan, (249/5), (145/7); kâbe, (2/3),(3/4),(43/1),(92/1),(183/5).
İşigūñ Ka'besi (T. Ar.):	penāh (sığınma yeri), (43/1).
kâ'be (Ar.):	yüz, (200/2).
kūy (Far.):	vaṭan (270/3); kâbe, (10/4), (16/13),(52/3);cennet,(11/3),(74/3);ravza (bahçe, çimenlik),(171/4); gül-şen (gül bahçesi),(197/4);behişt (cennet),(234/2).
meclis (Ar.):	cennet-i me'vā, (272/3).
mesken (Ar.):	türāb (mezar, türbe), (8/1), (8/5).

Rūm (Ar.):	ḥotan, (258/1).
vīrān, vīrāne (Far.):	sīne, (175/4); ḥayāl tahtı, (11/6).

II.8. Şahıslarla İlgili Unsurlar

Cem Sultan'ın gazellerindeki şahıslarla ilgili teşbih unsurları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 8: Cem Sultan'ın Gazellerinde Şahıslarla İlgili Unsurlar

ŞAHISLARLA İLGİLİ UNSURLAR	
Müşebbeh (Benzeyen)	Müşebbehün-bih (Kendisine Benzetilen)
dōst (Far.):	göl, cennet gölü, (181/4); cennet gölü, (253/4).
ehl-i ĩman (Ar.):	ben(âşık), (119/2).
habib (Ar.):	çin maliki, (88/2).
hacı (Ar.):	şehīd (âşık), (78/5).
Ḥızr	āb-ı ḥayvān, ölümsüzlük suyu, (61/2).
ḥurşīd (Fars.):	tīġ (kılıç, tıġ, şış), (92/8).
kāfir (Ar.):	göz, (263/2).
leşker (Far.):	ġam, (8/2).
manşūr (Ar.):	cem sultan, (150/2).
raķīb (Ar.):	seg (köpek, it), (79/3), (243/4); bādicān-ı bed (kötü patlıcan), (22/4); seg-i kūy (köyün iti), (181/3); kelb (köpek), (113/3); ḥar (diken); (118/3); şeytān, (119/2), (234/2), (125/3); eşek, (130/2).
şāh (Far.):	ġam, (51/4).

II.9. Diğer Unsurlar

Cem Sultan'ın gazellerinde tasnif dışı kalan diğer teşbih unsurları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 9: Cem Sultan'ın Gazellerinde Diğer Unsurlar

DİĞER UNSURLAR	
Müşebbeh (Benzeyen)	Müşebbehün-bih (Kendisine Benzetilen)
bende ser (Far.): :	top, (71/2).
beyt (Ar.): :	haṭ-ı müşgīn (misk kokulu), (153/4).
cām ü ğazel (Ar.): :	refīk (arkadaş), (70/6).
çeh (Far.): :	zenaḥdān (çene çukuru), (20/2).
çin (Far.): :	siper (engel, korunak), (52/1).
der-gehūñ ḥāki ğubār (Far.): :	iksīr, (141/3).
dür-i eşk (Far.): :	yetīm, (223/3).
ermaġān (Far.): :	belā, (175/4).
envār-ı cemal (Ar.): :	şem (mum), (162/1)
fīrāz-ı arş-ı a'zam (Far. Ar.): :	tekye-ġāh (dayanma yeri, dayanılacak makam), (212/1).
genc-i hayāl (Far.): :	genc-i nihāñ (gizli hazine), (76/3).
Gül-zār-ı cemālūñ gülü (Far. Ar. T.): :	(gülün) gül-, (279/3).
ġülmek, fiil (T.): :	ġül (çiçek), (149/7), (111/4),(145/4),(174/5).
ḥad (Ar.): :	benefşe baġı, (102/7); mesken, (154/2).

ḥāk-i reh-i pāy (Far. T.): :	sürme, (208/5).
ḥāk-i reh (Far.): :	tūtiyā (göz ilacı), (16/9).
ḥāk-i pāy (Far. T.): :	tūtiyā (göz ilacı), (255/5); tūtiyā-yı çeşm-i cān (can çeşmesinin gözü; kaynağı), (210/3).
ḥibr ḥaṭā (Ar.): :	kalem, (52/2).
hicre, hicret (Ar.): :	derd (dert), (84/7).
ḥūn-ı dīde (Far.): :	‘aḳīḳūñ rengi (akik rengi), (294/4).
ḥūn-ı sāğar (Far.): :	leb-i yār (sevgilin dudağı), (103/5).
ḥotan (Far.): :	āhu (ceylan), (187/5).
ḥūn (Far.): :	çeşme, (11/4); ciger (ciğer), (39/8); pınar, (48/3).
ḥūn-ı dīde (Far.): :	‘aḳīḳ (kırmızı renkli değerli bir taş, akik taşı), (294/4).
ḥüsn-i ruḥ (Ar.): :	bahār, (175/5); bahār, (175/5).
ḥüsn-i mülk (Ar.): :	şehr-istān (büyük şehir), (192/9).
İki ruḥ (T. Far.): :	ḥurşid-i cihān (cihan güneşi), (90/1).
İt izi (T.): :	şekl-i zerrīn (altından yapılmış şekil), (116/4); tamğa (damga), (116/4).
İşigūñ ḥāki (T. Ar.): :	vatan, (54/7);kimyā-yı ‘ayn-ı zer (altın), (115/16).
işig toprağı (T.): :	Devlet ü cāh (devlet ve makam), (220/3).
‘izār (Ar.): :	nār (ateş), (110/3); şevk, (137/6); āb (su), (197/6).
jengār (Far.): :	ḥaṭ (kirlili yüz çizgisi), (24/7).
ḳapuñ ḥār ü ḥasi (T. Far.): :	bālīn-i vaşak bister-i sincāb (sincap ve vaşak kürkünden yatak), (19/2).
kevşer lāl (Ar.): :	çeşme-i ḥayvān, (177/6).
miḥrāb-ı ḳaş (Ar.): :	ka’be vü ma’bed, (304/1).
mihruñ sāyesi (Far.Ar.): :	bār-ı zūlf (saç gölgesi), (166/3).

miyān, meyan (Far.): :	sīm (gümüş), (89/5), (94/4),(99/9); mūy (kıl),(94/7),(94/4);ibrişim, (35/7).
mīzān (Ar.): :	adl (adalet), (88/7); keffe-i çeşm (sevgilinin terazi olan gözlerinin kefesi), (229/6).
mūy-ı miyān (Far.): :	rismāñ (ip), (187/2).
mülket-i Rūm (T.): :	gün yüz, (86/3).
mürğ-i devlet-aşiyān (Far. Ar.): :	şikār (av), (221/4).
mürğ-i hoş-elhān (Far.Ar.): :	esīr-i kafes (kafes esiri), (137/2).
müşgīn (Far.): :	zūlf (saç), (146/3), (181/7).
nağş-ı bī-cān (Ar.): :	şūret-i cān (can görünüşü), (117/5), (117/1).
nāle (Far.): :	nāliš-i dūlāb (inleyen dolap), (19/1); sāz, (114/1).
nār-ı ruh (Far. Ar.): :	taşlasān-ı şem' (mumun ucu), (161/2).
nağ'-ı hūsn (Ar.): :	māh ruḥ, ruḥ (33/1).
nāv-dān-ı şem' (Far.Ar.): :	zer (altın), (161/4).
niğīn-i hātem (Far.): :	seng-i melāmet (kınama taşları), (113/2).
nikāb (Ar.): :	āf-tāb (güneş), (297/1).
nūn harfī (Ar.): :	ḫudret, (38/5).
Nūr ayeti (Ar.): :	şem'-i meclis (ışık meclisi, mum meclisi), (110/6).
pāyuñ nişānı (Ar. Far.): :	şekl-i mihrāb, (249/4).
pertev-i 'aks-i ruḥ (Far.Ar.): :	āba güneş (suya güneşin yansıması), (148/6).
pūte-i şarrāf (Ar. Far.): :	miyān-ı şem' (mumun arası), (161/5).
reng-i ruḥ (Far.): :	od (ateş), (159/5), (161/5).
seyyāre (Ar.): :	gevher (cevher), (43/1).
siyah (Far.):	baht, (65/12), (75/4).

sürh (Far.): :	kan, (141/2).
şâne (Far.): :	dest-res (kudret, zenginlik; isteğine ulaşan), (137/1).
şerbet-i la'1 (Ar.): :	ilâc, ilaç, (26/1).
şi'r (Ar.): :	ğadd (boy), (14/4); ğadd-i mevzun, (180/5).
tihu-yı dil (Far.): :	şayd (av), (221/4).
ture-i tarrâr (Ar.): :	bend (bağ), (241/5).
'unnâb (Ar.): :	la'1, (309/6).
üstühân (Far.): :	şem' (mum), (161/17).

III. BÖLÜM: CEM SULTAN'IN GAZELLERİNİN TEŞBİH SÖZLÜĞÜ

-A-

āftāb-ı hüsn (Ar.Far.): bedr-i dūcā, dolunay karanlığı.

Āftāb-ı hüsnüñ iy meh kim nikāb altındadır

Şanasın bedr-i dūcādur kim sehāb altındadır (76/1)

ağız (T.): gonce (gonca).

Dil uzatmağa lebüñden dehenüñ midḥatine

Gonce ağzını gül-āb-ıla seḥer pāk eyler (95/2)

Ağzuña öykündügin duymış şabā dir gonceye

Ephem ol miskīn bu sözden söylemesin lālsin (245/5)

ağla-(T.):

1. bārān (yağmur).

Ağladum didüm lebüñ düşünāmını ‘arz eyleme

Teng-i şekkerdür anı billāhi bārāndan gider (100/4)

Zülfüñi eyle nihān ağladugumca şanemā

Müşge bārān irişecek bulur elbette ḥalel (193/5)

Ağladum aç anberīn zülfüñi didüm didi kim

Anber açmağ gösterürdüm saña bārān olmasa (284/6)

2. gözyaşı.

Ağlayup didüm ki zülfüñ kaç idüp göster yüzüñ

Didi kim müşg açmağ olmaz daḥı bārāndur henüz (126/4)

3. cūy-ı Şād (Şad Nehri).

‘Ārızuñ şevķine ağlarsam gönülden yaraşur

Lāzımıdur kim aḫa Bağdād öñinde cūy-ı Şād (156/4)

ağyār (Ar.): hār (diken).

İy dil ğonce için çek ğam-ı ağyār mūdām

Çünkü gül girmez ele gül gibi var ħāra yapış (150/6)

āh (Far.):

1. od (ateş).

Göñlüñe āhum odı itmez eşer

Seng-i ħārā mı bu ‘aceb ya ħadīd (37/3)

Oda yakan felekde mihr ü mehi

Āteş-i āh-ı şubĥ-gāhumdur (43/2)

Her ğün āh odına Cem yanar idi cürmin añup

Çalem-i ‘afvin aña çekmezse zülf-i siyehüñ (189/5)

Her kaçan kim ħasret-i rüyuñla kılam dilden āh

Āhum odından yanar oda felekde mihr ü māh (275/1)

2. āteş.

Yağardı āhum ile yiri āteş

Yaşum ger kılmasa tedbīr-i āteş (144/1)

3. dūd-ı siyāh (kara duman).

Gerçi eflāke çıkar dūd-ı siyāhum şanemā

Saña kār eyleyimez āh kim āhum şanemā (7/1)

4. ok.

Sengīn dilüñe olmadı herğiz eşer-i āh

Āhumuñ oğı gerçi ħacerden güzer eyler (41/3)

Āhum oğı āhende ħarār itmez iken āh

Kār eyleyimez bu dil-i sengīne ne müşkil (205/4)

5. tīr (ok).

Sīne tīr-i āhdan şöyle müşebbek oldu kim

Āteş-i dil her şikāfından çeker her-dem ‘alem (227/6)

6. adeng (kayın ağacından yapılmış ok).

Kemān-ı ęamda kaçan kim gōnl bir āh eyler
Bu īnine siper üzre adengi rāh eyler (52/1)

7. livā (bayrak).

Seni Őulān-ı hüsn eyleyen itdi
Cem’n āhı livāsın āsmān-gīr (102/8)

8. şu’le (ateş alevi).

şem’-i ryuñ asretinden her seher-geh iy şanem
‘Arş andīlin uyarur şu’le-i āhum benüm (220/2)

9. kemān (yay, ok yayı).

Siper tutmaduğı Cem āhı bu kim
Kemān-ı āhuñ olur tīri āteř (144/5)
Rehā kılsam kemān-ı āhdan tīr
ılur arhuñ toğuz alkanını bir (102/1)

10. ęazāl-ı otan  īn (Çin ve Hoten’deki güzel gözlü ceylan).

Āh gözün olmasa ęazāl-ı otan  īn
atuñdan olur mı-y-ıdı otladı benefşe (267/6)

āh göz (Far. T.): naħcīr (av).

Kemend-i zülfi cān avladuğınca
Ol āh-eşme kim olmaya naħcīr (102/3)

āh-yı otan (Far.): Çeşm.

eřmine beñzerem dir-imiş āhu-yı otan
İy ęamzeler geln yregın tolu an idn (287/5)

‘ağd-i zülfi (Ar. Far.): bend, bağ.

‘Ağd-i zülfüni boynuma bend it
Ki dil  cānuma fth olsun (239/4)

‘ālem (Ar.): ‘Aden.

Arz it saçuñı Rūm diyāri Ḥotan olsun

Dendānuñı keşf eyle ki ‘ālem ‘Aden olsun (258/1)

alın (T.): kamer, ay.

Ḳamer alnuñ güneş ruḥsāruñüzre

Görenler didi kim nūrun-‘alā-nūr (67/2)

‘anber (Ar.): zūlf (saç).

Ḳaçan ki yüzüñe zūlfüñ niḳāb olur şanuram

Felek yüzinde girür ‘anberīn seḥāba güneş (148/5)

‘andelīb (Ar.): ğazel-ḥān (ğazel okuyan).

Gül yüzüñ vaşfi hezār olursa bülbül Cem yiter

‘Andelīb ol gül-şen-i cāna ğazel-ḥān olmasa (284/7)

‘ar’ar (Ar.): tuba-yı kadd (Tūba ağacının boyu).

Ṭūbā-yı kaddine ‘ar’ar didüm açup yüzini

Güldi didi ki sekiz cenneti ‘ar’ar mı çeker (88/5)

ārız (Ar.):

1. deste-i gül, (gül destesi).

‘Ārızuñ şol deste-i güldür ki dā‘im şudadur

Sünbül-i ḥaṭṭuñ gül üzre şanki müşg-ālūdedür (55/1)

2. nār (ateş).

‘Ārızuñ nārını zūlfüñ gülşen itmiş şanasın

Āteş-i sūzānı gül-zār oldı İbrāhīm için (247/3)

3. muşḥaf (kitap haline getirilmiş).

‘Ārızuñ nüshasında ḥaṭṭuñı gör

Kim nice nüsaḥ-ı āb-dār yazar (108/6)

Ḳo ‘ārızuñda ḥaṭṭuñı ḥaṭ yazsun iy şanem

Tā yazıla bu muşhafa hoş āb-dār neşh (302/5)

ārızın nārı (Ar.): gülşen (gül bahçesi).

‘Ārızuñ nārını zülfüñ gülşen itmiş şanasın

Āteş-i sūzānı gül-zār oldı İbrāhīm için (247/3)

‘arş (Ar.): kändil.

Şem’-i rüyuñ hasretinden her seher-geh iy şanem

‘Arş kändilin uyarur şu’le-i āhum benüm (220/2)

āsitan (Far.): kapı, sevgilinin yaşadığı yer, sevgilinin kapısı.

Kapuñdan ayru düşeli oldum zelil ü hār

Bildüm ki devletüm benüm ol āsitan-ı mış (140/4)

‘āşık (Ar.):

1. Kuyuñ iti izi tozı (sevgilinin köyünün itinin tozu).

Didüm kuyuñ iti izi tozıyam

Didi kim bu tefāhūr saña düşmez (129/8)

2. dīvāne (deli, mecnun)

Zülfi zencirine dīvāne bigi tolaşdı

Düşdi āvāralıguñ bendine dil yine dirig (163/5)

3. bīmār (hasta)

İy cān şabibi n’ola ki bīmāruñam senüñ

Şehd ü şifā lebüñ dise tīmāruñam senüñ (188/1)

4. dervīş (derviş; yoksul, fakir)

‘Işk dervīşi olaldan hoş kerāmetdür bu kim

Göz yumup açınca tolar la’l ile dāmānumuz (131/3)

5. bülbül.

‘Āşıkın bülbül bigi nālān ider

Ol yüzi gül-zār elinden el-ğıyāş (24/4)

Gül-zār-ı ruḥuñ yādına bülbül gibi her-dem

Feryād iderem āh ki feryād-resüm yoḡ (171/2)

Gül yüzünden ayru bülbül gibi zāram lîkin āh

Nāleme āheng ider bir bülbül-i gūyā da yoḡ (176/4)

āşiyān-ı firāḡ (Ar. Far.): maḡām-ı tūṭi-dil

Şeker lebüñ hevesinüñ hevāsına düşeli

Maḡām-ı tūṭi-dil oldı āşiyān-ı firāḡ (175/3)

āteşin mey (Far.): dehenün āb (ağız suyu)

Āteşin mey dehenün ābına teşbîh olalı

Hāk anuñbaşına k’olmaya hevā-dār-ı ḡadeḡ (30/4)

āteş-i ‘ışḡ (Far.): āteş-i sūzān (yakıcı ateş).

Yiridür ger āteş-i ‘ışḡ üzre yansa cān ü dil

Çün hemîşe āteş-i sūzān kebāb altındadır (76/6)

āteş (Far.): külhēn (ateş ocağı)

Yaşuma raḡm it ki āteşin sīnemdedür

Baḡ bu merdüm-zādeye kim meskeni külhēndedür (98/4)

āteş-i sūzān (Far.): gül-zār (gül bahçesi)

‘Ārızuñ nārını zülfüñ gülşen itmiş şanasın

Āteş-i sūzānı gül-zār oldı İbrāhīm için (247/3)

ay (T.): ayine-dār (ayna tutan).

Ay yüzüne ay ayine-dār olsa yaraşmaz

Zirā ki degül āyinesi sâf ü mücellā (1/4)

ayak tozu (T.): cevher-i ḡāk-i reh (sevgiliye giden yoldaki toprağının en kıymetlisi).

Yüz süredüñ ayağı tozına iy gün nice gün

Cevher-i ḡāk-i rehinden pür ola tā külehüñ (189/4)

āyine (Far.): saht-rū (sert, sinirli yüz)

Ne hayāsuz saht-rūdur āyine

Kim diler hüsnuñe ‘arz ide nazır (51/3)

āyine-i gıfı-nümā (Far.): ruh-ı zībā (güzel yüzlü, temiz yüzlü)

Bu var-iken olmaz idi āyine gıfı-nümā

Yoğ-ıdı ol demde beñzer bu ruḥ-ı zībā (116/12)

-B-

bād (Far.): şāne (tarak)

Bu zülf-i perīşāna kaçan şāne ura bād

Eknāf-ı zemīn nāfesini müşg-i ter eyler (41/6)

bād-ı hazān (Far.): āh hazer kı1 (aşığın āh etmesi)

Ḳoma yüzüñe karşı kılam āh hazer kı1

Kim bād-ı hazān irse güle çok zarar eyler (41/2)

bağ (Far.): dil (gönül).

Dil bağ-ı harāb oldu kerem kı1 nazār eyle

K’ol bāğa begüm sen gül ü bülbül de yitersin (253/2)

bağır (T.): lāle.

Dağ-ı gamla lāle bigi bağrumı hün eyledüñ

Ḳanlı yaşumla ruḥum rengini gül-gün eyledüñ (180/1)

baht-ı siyeh (Far.): Siyeh-kār (kara talih).

Bir bencileyin zülfi esīri iken iy Cem

Baht-ı siyehüm gibi siyeh-kārı kimüñ var (65/12)

bālā-yı kıadd (Far. Ar.): kederli, gamlı yolculuk.

Seyr ü seferde ben nice şoram şafāyı kim

Bālā-yı kıaddüñ añıcağ olur belā sefer (101/4)

bālīn (Far.): amer (ay).

Düşümde seni ucar iken nā-geh uyandum

Gördüm ki güneş pister ü bālīn amer olmuş (149/3)

beden (Ar.): sīmīn (gümüş).

Ne sengīn dilsin iy sīmīn-beden kim

Dağı ılmaz senüñ kalbüñe te'sīr (102/2)

Niçe bir dest-i cefā āk ide şabrum yaasın

Gülsin iy sīmīn-beden gel dāmenüñ çek hārdan (233/4)

beg (T.): sulān.

Çün melāhat Mısrınuñ tahtında sulānsın begüm

Yūsuf-ı hūsn ü leāfet şāh-ı hūbānsın begüm (219/1)

bel, bil (T.):

1. gümüştēn, gümüş gibi.

Müy-ı miyānı yādına her ay hilāl olup

Sīmīn biline sīmden eyler amer kemer (94/4)

2. hilāl (yeni ay).

Her dem miyānı yādına her ay hilāl olur

Ol sīm-ten açan ki bilinden çözer kemer (94/6)

belā (Ar.):

1. bār (yük).

Bir sencileyin add-ıla büstān-ı cinānda

Bir serv-i cefā-berg ü belā-bārı kimüñ var (65/7)

Bāğ-ı hūsnüñden Cem'e bār-ı belā 'arz eyleme

Leblerüñ dağı bilür kim avl şeft-ālüdedür (55/5)

2. nār (ateş).

Küyuñ muīmi olsam nār-ı belāya yama

Şahın-ı cinān cehennem olduğu yokdur olmaz (134/4)

3. rāh (yol).

Rāh-ı belādan kaçan geçse gerekdür nihān

Çāfile-i ‘ışka çün oldı figānum ceres (137/3)

4. tīr (ok).

Gördükçe ya kaşuñı dil ü cān kemān şanur

Tīr-i belāya kendülerini nişān şanur (85/1)

Çaşlaruñ yāsına kurbāñlar olupdur dil ü cān

Hedef-i tīr-i belā olalı bu sīne dirīg (163/2)

Tīr-i belāya karşı tūtupdur siper gibi

Yā-Rab ne kıldı n’eyledi bu rūzgāra Cem (230/6)

5. tennūr (tandır).

Yağa tennūr-ı belā içre anı sūz-ı ciğer

Gel beni yağma diyü ger saña yalvara gönül (198/3)

6. dām (tuzak, ağ).

Çünki her zūlf-i perīşāna düşer şāne gibi

Cem’i bu dām-ı belādan nice kurtara gönül (198/7)

7. seng (taş).

Şol kadar seng-i belā yağdurdı hicrūñ başuma

Şimdi aħcār-ı belā seng-i mezārumdur benüm (221/2)

8. eski yār.

Çılur lāle bigi her-dem gönülde tāze dāğ-ı gam

Belāya eski yārumdur diyü yār olmasun kimse (285/6)

9. bend (bağ).

‘Aceb bu bend-i belādan gönül bulur mı hālās

Tutup yaşum yolını dir ki lā-taħine menās (101/1)

belāvü derd ü ğam: mihmān (misafir).

Ꞑondı çün-kim hāne-i dilde belā vü derd ü ğam

Bunca mihmāna ‘acep yiter mi bir biryān-ciger (89/4)

ben/ şahıs zamiri:

1. rüzgār-ı zülf.

Ꞑolaşaldan ser-i zülfi perīşān gönlüme iy dōst

Benim gibi perīşāndur hemīşe rüzgār-ı zülf (166/2)

2. kül.

Kül oldım ben sözüm od oldı iy dōst

Kerem kıl gel beni söyletme epsem (216/2)

3. Nağd-i dil ü cānı kılup hārc cān-ıla o bāzāra hārīdār (canını ve gönlünü nakit olarak ortaya koyup sevgilinin eziyetlerini satın alan).

Bir bencileyin nağd-i dil ü cānı kılup hārc

Cān-ıla o bāzāra hārīdārı kimüñ var (65/10)

4. hāste vü dil-dāde vü ğam-gīn (gönlünü vermiş gamlı hasta).

Bir bencileyin hāste vü dil-dāde vü ğam-gīn

Ser-geşte cefā-dīde vü ğam-h̄ārı kimüñ var (65/2)

5. bī-çāre vü āvāre giriftārı (dert ve bela tuzağına düşmüş, çaresiz ve avare tutsak).

Bir bencileyin derd ü belā dāmına düşmiş

Bī-çāre vü āvāre giriftārı kimüñ var (65/4)

6. Ferhād.

Husrevā kūh-ı ğamuñda n’ola Ferhād gibi

Terk-i cān eyler-isem şol leb-i şīrīnūñ için (242/3)

7. zülf-i esīri...baht-ı siyeh(sevgilinin) saçının kölesi olan kara bahtlı)kara bahtlı zülf esiri

Bir bencileyin zülf-i esîri iken iy Cem

Baht-ı siyehüm gibi siyeh-kârı kimüñ var (75/12)

8. bülbül.

Bir bencileyin gül-şen-i hüsünüñ hevesinden

Bülbül bigi zâr olıcı her-bârı kimüñ var (65/6)

9. yaprak gibi titreyen.

Bir bencileyin üstine yaprak gibi ditrer

Ol serv-i ser-efrâza hevâ-dârı kimüñ var (65/8)

10. ney.

Sensin beni nâlân iden iy dōst v'eger-ni

Bu yolda fiğân itmege her lahza neyem ben (256/4)

11. şehîd-i ğam-ı 'ışk (aşk gamının şehidi).

Didüm ey cân beni gel eyle şehîd-i ğam-ı 'ışk

Didi öğretme bana bu kadar idrâke düşer (81/2)

12. hâk-i reh.

İriş iy ğam beni hâk-i reh eyle

K'ola toprağum ilte kûyına bād (38/2)

13. harîdâr (satın alıcı)

Dellâl-ı ğam eline virüp naqd-i cānumı

Bāzâr-ı mihr içinde harîdāruñam senüñ (188/5)

beñ:

1. Hindü (Hintli).

'İzāruñda ne Hindüdür beñüñ kim

Hemîşe meskeni gül arasıdur (50/2)

Leblerüñ dārü'ş-şifāsını açup hindü beñüñ

Çağırur iy teşne diller kıanı cüllāb isteyen (254/3)

Kaşlarıñ üzre ‘aceb düşmişdür ol Hindü beñüñ
Gerçi kim bir noқта kâfi olmaz iki nün için (255/4)

2. noқта.

Beñlerüñ la‘l-i lebüñde senüñ iy piste-dehen
Noqtalardur ki qonur rüşen ola diyü şeker (92/3)

3. dane.

Ĥüsñüñüñ şayyadı dil mürğine raqm eylemeyüp
Beñlerüñden dâne şaçup zülfüñi eyler duzağ (164/4)

4. duzağ (tuzak).

Dil mürği beñlerüñi yüzüñde görüp didi
Varurdum anda havf iderem kim duzağ ola (296/3)

5. Ĥacerü‘l-Esved.

Ka‘be yüzüñde beñün çün Ĥacerü‘l-Esved imiş
Yaraşur her nefes ol hâl-i siyeh-kârı öpem (226/3)

6. fülful (karabiber).

Didüm bu ne beñdür bu ne dildür bu ne şaçdur
Didi biri bülbül biri fülful biri gîsü (263/4)

7. tohm-ı gam (gam tohumu)

Beñüñdür tohm-ı gam dil mezrâ‘ında
Hemîn bu oldı hâşıl senden ayru (259/1)

8. cefâ (eziyet).

Bir sencileyin qadd-ıla büstân-ı cinânda
Bir serv-i cefâ-berg ü belâ-bârı kimüñ var (65/7)

bend-i zülf (Far.): .tâli‘-i siyâh (kara baht, kara talih).

Cem düşüp bend-i zülfüñe didi kim
Bu dağı tâli‘-i siyâhumdur (43/5)

bend ile kākül (Far.): iki sünbül.

Yüzüñ görelî iki sünbül arasında

Dil haste yatur bend ile kākül arasında (271/1)

bendeser (Far.): top.

Bu zülf-i ser-endāzuñı çevgān idicek sen

Top gibi düşen yoluña bu bende seridür (71/2)

benefşe (Far.):

1. āvāre (hercai, başıboş).

Ĥaţuñ sevdāsına düşmiş benefşe

Ki her bir meclisüñ āvāresidür (50/3)

2. ĥaţ-1 dil-dār (sevgili yolu).

Öykünür imiş bu ĥaţ-1 dil-dāra benefşe

Şoñra oldı ĥacil başladı inkāra benefşe (266/1)

beyt (Ar.): ĥaţ-1 müşgīn (misk kokulu).

Lebüñde beyt yazar beñzer ol ĥaţ-1 müşgīn

Ki iki mışrā arasında rüşen oldı beyāz (153/4)

boy (T.):

1. tūbā (cennete kutsal bir ağaç).

Tūbā boyuñı ‘arż ideli serv çemende

Şermende olup didi ki toğrusı zihī ĥad (34/6)

2. ar’ar (dağ servisi; sevgilinin boyu).

Ĥasretā derdā ki dūr oldum yine dil-dārdan

Ol boyı ‘ar’ar lebi şekker yüzi gül-zārdan (233/1)

būse (Far.):

1. eylik (iyilik).

Gel gözüm yaşına baĥ bir būse vir

Çün meşeldür eylik eyle şuya at (23/3)

2. kan bahā (değerli kan).

Öldüm gamuñla buse buyur kan bahā didüm

Güldi didi ki kendüye gör ne ziyān şanur (85/4)

3. tiryāk (panzehir, afyon).

Zülfüñ añsam zehr olur mār ağzuma

Buse tiryākin şun iy yār ağzuma (287/1)

bülbül (Far.):

1. Cem Sultan.

Gül yüzüñ vaşfi hezār olursa bülbül Cem yiter

‘Andelīb ol gül-şen-i cāna ğazel-ħān olmasa (284/7)

2. zār-ıla nizār idici (yüksek sesle ağlayan).

Bir sencileyin bülbülünü ğam dikeninde

Zār-ıla nizār idici gül-zārı kimüñ var (45/5)

-C-

cām (Far.):

1. sıfāl-i mey-kede (meyhane dilencisi).

Ço cām-ı Cem hevesini yiter saña iy Cem

Sıfāl-i mey-kede cām ü gedā-yı meykede Cem (211/6)

2. rāh-ı rūḥ (ruhun şarabı).

İçelüm cāmı rāh-ı rūḥ olsun

‘Aqla kuvvet dile fütūḥ olsun (239/1)

cāme-i hūniñ (Far.): İhrām (hac zamanı giyilen kıyafet)

Ḥacc-ı vaşl için şehīd olanlaruñ

Cāme-i hūniñleri ihrāmdur (78/5)

cām ü ğazel (Ar.): refîk-i bî-ħalel (arkadaş)

Bu dār-ı ğamda iy Cem ger ararsañ

Refîk-i bî-ħalel cām ü ğazeldür (70/6)

can (Far.):

1. bāĝ (baĝ, bahçe).

Cān bāĝı içinde sidre kıaddüñ

Ṭübā gibi müntehādur iy dōst (16/16)

2. şāh (sultan, padişah; satrançta şah).

Şāh iken cān naṭ'ı dilden tarıı olur ferzīn-vār

Beydaĝ-ı ħalüñ dise ħüsnüñ yüzinden şāh ruıı (33/3)

3. naııd.

Cān naııdini Cem yoluña ħarc itse n'ola kim

Ser-māyesi sensin daıı 'ālemde nesi var (40/5)

Dellāl-ı ğam eline virüp naııd-i cānumı

Bāzār-ı mihr içinde ħarīdāruñam senüñ (188/5)

4. śayd (av).

Zülfüñ kemendi kıasdı çü dā'im śikāredür

Śayd olacaĝı cānum aña āşikaredür (84/1)

5. bülbül.

Gül-zār-ı cemālüñ görünürse baña besdür

Çün bülbül-i cān daıı giriftār-ı kıafesdür (90/1)

6. bezm (eĝlence meclisi).

Kılmaĝa bezm-i cānı nūrānī

Niçün ol ruııları kıamer gelmez (127/6)

7. hedef.

Ben umardum ğamzenüñ tırine cān idem hedef

Sen niçün cānā kemān ebrūlaruñı yarasın (235/3)

8. dīvāne (deli, mecnun).

Dil yandı yüzüñ şemine pervāne midür bu

Cān düşdi saçuñ bendine dīvāne midür bu (260/1)

9. gül-şen (gül bahçesi).

Gül yüzüñ vaşfi hezār olursa bülbül Cem yiter

‘Andelīb ol gül-şen-i cāna ğazel-ḥān olmasa (284/7)

10. ḳurbān (bir amaç veya ibadet uğruna kesilen hayvan).

Alnuña sür bāri gel boynuña alma ḳanumu

Cānumı çün ḳaşlaruñ yasına ḳurbān eyledüm (229/4)

can-ı Cem (Far.): rişte (iplik).

Rişte-i cān-ı Cem’i bükdi maḥabbet eli kim

Nāzdan tā dike ol ḳadd-i ḥırāmāna ḳabā(5/7)

Cān riştesini şem’-i ruḥuñ nārı-y-ıla yaḳ

Uyar çerāğumu ki çerāğuñ uyara Ḥaḳ (174/1)

can ü dil (Far.):

1. pād-şāh (padişah).

Cān ü dil olalı saña bende

Her birisi pād-şādur iy dōst (16/4)

2. bende (köle).

Cān ü dil olalı saña bende

Her birisi pād-şādur iy dōst (16/4)

3. naḳd (nakit).

Cem bigi çevġān-ı zülfüñ yādına baş oynayup

Cān ü dil naḳdın tamāmet ben nişār itsem gerek (184/9)

4. kebāb (gönül).

Yiridür ger âteş-i 'ışk üzre yansa cān ü dil

Çün hemîşe âteş-i sūzān kebāb altındadır (76/6)

5. bend (bağ).

Gözleri zülfi kemendi-y-le raḥm eylemeyüp

Bend idüp cān ü dili çāh-ı zenaḥdana atar (83/4)

6. şikār (av, avlama).

Kemend-i zülfüni her-dem ço āşikār olsun

Ki cān ü dil anı görüp aña şikār olsun (238/1)

cān ü gönül (Far.):

1. mülk (mal varlığı).

Görelî gün yüzini leşker-i 'ışkına hemān

Eyledüm cān ü gönül mülkini yağmā bu gice (272/2)

2. Ka'beteyn (iki Kabe).

Ka'beteyn olalı ḫās-ı 'ışkuña cān ü gönül

Her biri nezd-i ruḫuñda iy kamer-ruḫ nārdur (93/2)

cān-ı Cem (Cem Sultan) (Ar.): pervane.

Cān-ı Cem pervāne olaldan cemālūñ şem'ine

Acıduğından oda yanup aña ağlar çerāğ (162/7)

Cem (Cem Sultan) (Ar.):

1. bende (köle).

Cem bendeñe raḥm eyler iseñ vaḫtı-durur kim

Vaşluñı kıılır her nefes iy dōst temennā(1/7)

Cem'ışka bende olduğını kıılmağa ayān

Dāğ-ı ğam-ıla sīnesi üzre nişān idüñ (187/7)

Zencīr-i ğamuñda şanemā eyleme āzād

Kim Cem bigi ḫul olmaya biñ ḫul arasında (271/5)

2. dīvāne (mecnun, deli).

Kākülüm zencīrünüñ dīvānesidür diyü Cem

Boynına bend urmağ ister kākül-i müşgīn-i dōst (20/6)

Ṭolaşdı boynuma zencīr-i zülfüñ

Bu ben dīvānededen bilsem ne ister (110/2)

Ṭağıtmış leyli-i zülfeynini evrāk-ı gül üzre

Bu Cem bī-çāre miskīni ki Mecnūn ide Leylādan (252/6)

Leyli-i zülfiñi ṭağ Cem boynına didüm didi

‘Anberīn zencīr olur mı hīç bir mecnūn içün (255/6)

3. bīmār-ı ğamze (gamze hastası).

Bīmār-ı ğamzenem ķo ki la‘l ü ruķuñ öpem

Olur dehān-ı ğasteye çün gül-şeker lezīz (39/3)

4. bülbül-i ğüyā (bülbül gibi söyleyen).

Yār yoķdur dime iy Cem bülbül-i ğüyā gibi

Sen hezār it nāleñi bir gül-‘ izār eksük degül (209/5)

Gül yüzüñ ayrulıģı iy lāle-ruķ dā‘im Cem’i

Gül-şen-i ğüsnüñ ğamında bülbül-i ğüyā kıılır (66/7)

5. bülbül-i şūrīde (perişan bülbül).

Cem olup bülbül-i şūrīde ruķuñ güllerine

Ṭanda bir ğonce görürse yaķasın çāk eyler (95/7)

6. kūyuñ iti (köyünün iti, beldesinin köpeđi).

Kūyuñ iti Cem şimdi hemīn olmadı ancaķ

Çoķdan berü iy māh bu ad aña laķabdur (106/6)

7. türāb (toprak).

Tecellī ruķuñı dā‘imā Cem üzre düşür

Hemīşe çünki bilürsin düşer türāba ğüneş (148/7)

8. oğ.

Dilerdi kim çeke kendüye vuşlatuñ yayın

Yebāna atdı Cem'i oğ gibi kemān-ı firāğ (175/7)

9. bīmār, şayru (hasta).

Geçdükçe bilmedüñ dağı Cem hālini dirġ

Niçe zemānlar oldı ki bīmāruñam senüñ (188/7)

Didüm ki Cem'ün hāli nedür çeşmüñ elinden

Didi ne şorarsın nicedür āh-ıla şayru (263/7)

10. şāne (tarak).

Çünkü her zülf-i perīşāna düşer şāne gibi

Cem'i bu dām-ı belādan nice kırtara göñül (198/7)

11. hāk (toprak).

Sāye-i kıddüñi Cem üstine salsañ n'ola kim

Sāye-i servi bilürsin şanemā hāke düşer (79/7)

12. kıul.

Cem kıuluñ gitme gel sensüz olamaz rağm kıul

Gel kerem kıul pād-şāhum gitme gel (202/5)

13. şem'.

Dil yağaldan nār-ı ruşsāruñda Cem

Şem' bigi meclise giryān gelür (57/5)

14. gedā-yı meykede (meyhane dilencisi), gedā (dilenci).

Ço cām-ı Cem hevesini yiter saña iy Cem

Sifāl-i mey-kede cām ü gedā-yı meykede Cem (211/6)

İy şāh-ı hüsn Cem bigi dā'im belāñ-ıla

Yazuğ degül mi odlara yañam gedāñ olam (224/5)

15. siper (engel).

Tîr-i belāya karşı tütüpdür siper gibi

Yā-Rab ne kıldı n'eyledi bu rûzgāra Cem (230/6)

16. elif.

Lām-ı zülfüñ 'ışığına Cem hōd elifden tōğrıdur

Kaşlaruñ nūnı gibi kaddini dāl itmek neden (232/9)

17. Ferhād.

Husrevā kūh-ı ğamuñda n'ola Ferhād gibi

Terk-i cān eyler-isem şol leb-i şîrîñüñ içün (242/3)

18. pervāne (kelebek).

Yüzüñ şem'ini cān-ı Cem görelden

Düşer pervāne bigi ol çerāğa (265/8)

19. leclāc.

Āhîr iy Cem seni lu'b-ı ruhı şeh-māt kıılır

Naṭ'-ı 'ışığında eger şāni-i Leclāc olasin (250/7)

cemāl (Ar.):

1. şofra.

Harc içün -ı cemālüñ şofrasında iy anem

Āsmānda mihr ü māha kuruş-ı nān ısmarlaram (210/8)

2. Ka'be.

Ṭavāf itmek cemālüñ Ka'be'sini

Dile Merve haķı ğayet Şafā bil (195/4)

3. bāğ (bahçe)

Bāğ-ı cemālüñ içre ne şeft-āludur lebüñ

K'olmaz behişt meyveleri bu kadar lezîz (39/2)

4. gül-zār (gül bahçesi).

Gül-zār-ı cemālüñ görünürse baña besdür

Çün bülbül-i cān dahı giriftār-ı kafesdür (90/1)

Gül-zār-ı cemālũñ güli gül gibi gülelden

Reşkinden ider ol güle gül zāri sebep ne (279/3)

5. Muşhaf (Kur'an-ı Kerim; sayfalandırılmış, kitap haline getirilmiş).

Cemālũñ muşhafından şem' -i meclis

Çılur Nūr āyetin her gice ez-ber (110/6)

6. āf-tāb (güneş).

Dil cefā-yı zulmet-i hicrānda kalurdu müdām

Ger cemālũñ āf-tābı olmasaydı 'özr-ḥāh (275/6)

Her-geh ki āf-tāb cemālũñ zuhūr ider

Başdan başa cihān yüzini cümle nūr ider (112/1)

7. Mısr (Mısır).

Mısr-ı cemāle Yūsuf-ı şānī misin nesin

Kim dāstānuñ oldı senũñ aḥsenü'l-kıssaş (152/2)

8. ay.

Ben muḳābil tutmazam iy meh cemālũñ ayına

Ger felekden ayine ola mücellā āyine (283/1)

Çün yok ṭulū'ı meclis-i 'ışka ne fā'ide

Ṭutam cemāli burc-ı sa'ādetde ay-ımış (147/3)

Cem göñli (Cem Sultan'ın göñlü) (Far. T.):

1. şışe -i nāzük (ince cam, kırılğan cam).

Ṭa'ne taşın atma Cem göñline kim

Ṭaşa döymez şışe-i nāzük- mizāc (26/7)

2. sayd (av).

Hey dimezseñ zülf-i 'anber-bār ü müşg-āmīzũñe

Āḳıbet Cem göñlüni sayd eyler ol şeh-bāz-ı nāz (128/5)

3. zücāc (şişe, cam).

Cefā taşıyla Cem'ün gönlünü şıma iy dōst

Şınıcağız bütün olmaz bayağı gibi zücāc (27/5)

cefā (Ar.):

1. dāğ (yara, yanık yarası).

Gül yüzün ḥasretinden iy meh-rū

Dilde var lāle bigi dāğ-ı cefā (3/5)

2. tīg (kılıç, tığ, şiş).

Bī-günehdür dime çek tīg-i cefā öldürü gör

Sevmedin gayrı seni varsa günāhum şanemā (7/6)

3. taş.

Cefā taşıyla Cem'ün gönlünü şıma iy dōst

Şınıcağız bütün olmaz bayağı gibi zücāc (27/5)

4. çāh (kuyu, çukur).

Gerçi kim çāh-ı cefādur zenāhuñ çāhı velī

Dil-i dīvāne anı kendüzine cāh bilür (87/4)

5. nār (ateş).

Zenāhuñ sībine diş biler iken nār-ı cefā

Düşdi cān ḥirmenine ğabğab-ı sīmīnün için (242/4)

cevr (Ar.):

1. defter.

Defter-i cevrüne şebt it beni didüm didi kim

Şanma bu defter-i ğamdan ki sen iḥrāc olasın (250/6)

2. leşker (asker).

Dil ğam ābādında cevrün leşkeri ḳonalı āh

Cümlesi yağmā diyü āvāz ider dellāllar (97/6)

3. aşşı (fayda).

Bāzār-ı ğamda cevrine cān virüp ölmedüm

Aşşı şanurdum anı velī ol ziyān-ı mış (140/5)

cevr ü ğam (Far.): ‘ aṭā (bağış, bahşış)

Cevr ü ğamuñ eksük itme bir dem

Kim Cem kuluña ‘ aṭādur iy dōst (16/15)

cefā-yı zülf-i müşgīn (Far.): belā (bela, musibet).

Cefā-yı zülf-i müşgīni gibi müşkil belā olmaz

Hevā-yı kadd-i bālāsı gibi belā olmaz (123/1)

cihan (Far.):

1. kafes.

Saña ṭālib olduğumı cān-ıla ‘ ayb eyleme

Kim baña sensüz cihān iy meh-liḳā olur kafes (139/3)

2. zindan.

Cihān gözüme zindāndur ṭapuñsuz

Cehennemdür baña gül-zār sensüz (122/4)

3. kebāb.

Dil hānesine gel ki ciger eyledüm kebāb

Bir iki loḳma şun ki olur mā-hazar lezīz (39/9)

Çün tūr-i ğamzesi dile mihmān olup-durur

İy Cem ciger kebābın aña mā-ḫazar getür (45/5)

Aḳ iy gözüm yaşı ḳan-ıla kim şarāb olasın

Yan iy ciger ğam-ı ‘ ışḳ-ıla kim kebāb olasın (240/1)

4. siper (korunaklı yer, engel).

Ya ḳaşı atduğınca ğamze oḳın

Eyle iy Cem aña siper cigerüñ (178/5)

5. lāle.

Düşelden dūr şāhā gül yüzüñden

Ciger pür-dāğdur mānend-i lāle (299/6)

6. terkeş (ok kuburu, ok çantası).

Rā kaçlarıñuñ yasına qurbānlar olayın

Ġamzeñ oqıñuñ tırine terkeş ciger olsun (246/5)

7. maḥal.

Kaşuñ kemānına qurbān olam ki ġamzeñ oqı

Cigerde mesken idelden gören didi ki maḥal (204/4)

- Ç -

çāh (Far.):

1. cefā.

Gerçi kim çāh-ı cefādur zenāḥuñ çāhı velī

Dil-i dīvāne anı kendüzine çāh bilür (87/4)

2. zenaḥdan (zindan).

Diler çāh-ı zenaḥdanuñı göñlüm

‘Acep dīvānedür zindānı ister (58/4)

çāh-ı zenaḥdan (Far.): zindan.

Diler çāh-ı zenaḥdanuñı göñlüm

‘Acep dīvānedür zindānı ister (58/4)

çarh (Far.): toköz kalkan.

Rehā kılsam kemān-ı āhdan tır

Kılur çarḥuñ toköz kalkanını bir (102/1)

çarh-ı mu’allak (Far. Ar): dūd-ı āh (feryad dumanı).

Görinen çarḥ-ı muallaq dūd-ı āhumdur benüm

Hem firāz-ı arş-ı a'zam tekye-gāhumdur benüm (212/1)

çeh (Far.): zenaḥdān (çene çukuru).

Dil zenaḥdānı çehine düşdi kıılmağa ḥalāş

Rismān şaldı mu' anber kākül-i müşgīn-i dōst(20/2)

çehre (Far.): şamer (ay).

'Işkuña gönlüm düşelden iy şamer-çehre senüñ

Cür'a dimek olmaz aña çün-kim ol cāndan şamar (43/3)

Lalüñüñ üstinde ḥālüñ iy şamer-çehre senüñ

Şanasın şand-i mükerrer üstinde şonmuş meges(139/5)

çerāğ (Far.): yüz.

Didüm ne manşar-ıdı yüzüñ zülfüñ olmasa

Güldi didi çerāğ dibi karañu olur (107/2)

çerāğ-ı pertev-i ḥüsn (Far.): delil-i rāh (rehber).

Firākı gicesi içre yol azmamağa gönül

Çerāğ-ı pertev-i ḥüsni delil-i rāh yiter (82/3)

çerāğ dibi (Far.): zülf.

Didüm ne manşar-ıdı yüzüñ zülfüñ olmasa

Güldi didi çerāğ dibi karañu olur (107/2)

çeşm (Far.):

1. seyyāre (gezegen).

Gözlerüm gözlemekden ay yüzüñi

Çeşm-i seyyāre bigi oldu sefid (37/2)

2. bādām (badem).

Çeşm ü la'lüñ yād idelden dil-berā

Nuqlı-ı şoḥbet şekkerin bādāmdur (78/2)

Devr-i çeşmüñde dile la'lüñi añdurmadı cān

Bu ne dīvāne ki bādāmı şekerden güniler (99/7)

Lebünden çeşm-i bādāmuñ şekerle

Ki hoşdur luţfi bādāmuñ şekerle (302/1)

Nuql-ı şoĥbetde leb ü çeşmüñi yād eyleyeli

Şekkeriñ itdi şamu piste vü bādāmı lebüñ (185/5)

3. āhū (ceylan gözlü).

Kemend-i zülfi cān avladuĥınca

Ol āhū-çeşme kim olmaya naĥcīr (102/3)

4. mesken.

Didüm çeşmümde mesken eyle iy dōst

Didi yir yoĥ yaşuñdan pür-nem olmuş (143/3)

5. behişt nergisi (cennet nergisi).

Çeşmüñ behişt nergisi midür ki iy şanem

Gül-zār içinde oldu yiri çün miyān-ı müşg (183/11)

6. āhu-yı Hōtan (Hoten ceylanı).

Çeşmine beñzerem dir-imiş āhu-yı Hōtan

İy ğamzeler gelüñ yüregiñ tolu şan idüñ (187/5)

7. hücre (oda, hücre).

Hücre-i çeşmüm ĥayāl-i ğamzeñe oldu maĥām

Gör nice dīvāneyem düzde dükān ışmarlaram (210/4)

8. keffe (terazi gözü).

Olamaz cevher ‘ayarı ĥāk-i pāyuña ‘ayār

Hüsnüne çün keffe-i çeşmümi mīzān eyledüm (229/6)

9. şadef (sedef, istiridye).

La’l-i dūr-püşı ĥasretinden āh

Şadef-i çeşmüm aĥıdur lü’lü’ (261/4)

10. āb-1 revān (akarsu).

Çeşmüm oldı yolında āb-1 revān

Olalı kirpügüm aña cārū (261/5)

11. çeşme-i hayvān (hayat çeşmesi).

Görüp Kevser lebüñ cennet ruħuñda

Kim ola Çeşme-i Hayvān-ı ister (58/3)

12. dürr-i hoş-āb (şekerli su ya da rengi kırmızı olan su incisi).

Çeşme-i hūnīnüm aqıdur dem-be-dem

Ayağūñ işārına dürr-i hoş-āb (11/4)

çin (Far.): siper (engel, korunak).

Kemān-ı ğamda kaçan kim gönül bir āh eyler

Bu çinine siper üzre hadengi rāh eyler (52/1)

- D -

dāğ (Far.): sīne üzre nişān (göğüs üzerindeki nişan, iz)

Cem ‘ışka bende olduğımı kıлмаğa ‘ayān

Dāğ-ı ğam-ıla sīnesi üzre nişān idüñ (187/7)

dāğ-ı cefā (Far.): lale.

Gül yüzüñ hasretinden iy meh-rū

Dilde var lāle bigi dāğ-ı cefā (3/5)

dāğ-ı ğam(Far.): lāle.

Qılur lāle bigi her-dem gönülde tāze dāğ-ı ğam

Belāya eski yārumdur diyü yār olmasun kimse (185/6)

Bahār-ı hūsn-i ruħuñ derdi-y-ile dāğ-ı ğamuñ

Gönülde lāle gibi eyledi nişān-ı firāk (175/5)

Qılur lāle bigi her-dem gönülde tāze dāğ-ı ğam

Belāya eski yārumdur diyü yār olmasun kimse (285/6)

dāğ-1 hasret (Far. Ar.): günyüzü.

Dāğ-1 hasretle yakdı sīnesini

Gün yüzüñe nazar kılalı kamer (79/4)

dāğ-1 ‘ışık (Far. Ar.): nişan.

Yaraşmaz sīnesinde dāğ-1 ‘ışkuñ

Anuñ kim bu nişān qadrini bilmez (130/4)

dehan (Far.):

1. sır.

Nükte-i esrār-1 ğaybı ol bilür

Kim ola sırr-1 dehānuñdan ħabīr (51/2)

2. mīm (sevgilinin küçük yuvarlak ağzı, mim).

Yazdı qadd ü zülfü dehānuñ senüñ

Muşhaf-1 ħüsnüñe elif lām mīm (223/2)

3. āb-1 kevşer (kevser suyu).

Qadd ü dehān ü rüyuñ ile hoş geçenlere

Tübā vü Āb-1 Kevşer ü cennet ne fā’ide (276/6)

4. ħalka-i dā’ire-i luţf (lütuf halkasının dairesi).

Ĥalka-i dā’ire-i luţf dehānuñ olısar

Āyet-i ħüsn ħaţ-1 müşg-feşānuñ olısar (44/1)

5. müşg (misk).

Ĥaţtuñ ħadīşi metnini her kim şerĥ ide

Enfāsı ‘anberīn anuñ dehānı müşg (183/13)

6. piste (fıstık).

Beñlerüñ la’l-i lebüñde senüñ iy piste-dehen

Noqçalardur ki qonur rüşen ola diyü şeker (92/3)

7. nokta-i ğayb (bilinmeyen ben, nokta).

Vehm iderdüm dehenüñ nokta-i ğayb ola diyü

Āşikār eyledi bu yoĝ yire evhāmı lebüñ (185/6)

8. ĥoĝqa-i la'l (yuvarlak kırmızı aĝız).

Şunmaĝa zehr-i ĝamuñ nîşini nüş eyleyene

Dehenüñ ĥoĝqa-i la'lin tolu tiryāk eyler (95/4)

9. ĝonce (gonca, tomurcuk).

Ĥāşılı la'l ü ruĥuñ derdinüñ iy ĝonce-dehen

Dilde dem dîdede nem daĥı nem ola diyesin (244/2)

10. cām.

Çāre yoĝ irmege iy Cem deheni cāmına ĥiç

Ķan yudup derd-ile nāçār içelüm bār-ı ħadeĥ (30/5)

dehānı āb (Far.): 'unnāb-ı la'l.

İçsün dehānı ābını 'unnāb-ı la'li çün

Perverde-i fevākihi cüllāb ider lezīz (309/6)

dehenüm içre zebān (Far.): şem'.

Nice şerh eyleyeyin ruhlarunuñ vasfını kim

Şem'bigi dehenüm içre zebān oda yanar (77/3)

dendāñ (Far.):

1. güher (elmas, mücevher).

Leb ü dendānuñ añun zeyn ider eşk

Gözüm dükkānını la'l ü güherle (302/6)

2. 'Aden (Aden Denizi).

Arz it şaçuñı Rüm diyārı Ĥotan olsun

Dendānuñı keşf eyle ki 'ālem 'Aden olsun (258/1)

der-gehüñ ĥāki ĝubār (Far.): iksir.

Gözlerüm yaşını sīm itdi yüzüm rengini zer

Der-gehūñ ḥāki ḡubārın ol iksīr eylemiş (141/3)

dermān (Far.): la'l-i güher-āmīz (cevher saçan dudak).

Derdine dermān olurdu iy kamer-çehre Cem'ūñ

Ger ireydi bir nefes la'l-i güher-āmīzüñe (268/5)

dīde (Far.): Nīl ve Aras Nehri.

Ārīzuñ ḥasretinden aqıduram

Dīdeden Nīl ile Aras n'idelüm (217/3)

dīde-i giryān (Far.): devāt (divit, hokka kalemi)

Naqş-ı ḥaṭṭuñla miyānuñ dīde-i giryānda

Şan devāt olmuş tolı ibrīşim ü müşgīn midād (35/2)

dil (Far.):

1. lāle.

Gül yüzüñ ḥasretinden iy meh-rū

Dilde var lāle bigi dāğ-ı cefā (3/5)

2. vīrāne (harabe, yıkıntı).

Çün ḥayālūñ taḥtudur vīrāne dil

Derd ü miḥnetle igen kıлма ḥarāb (11/6)

Ḥayāl-i ḥaṭṭ-ı ḥaddūñ dilde iy māh

Ṭılısm-ı genc imiş vīrāna yazdum (122/5)

Vīrāne-i dilde bulunır genc-i ḥayālūñ

Ol genci nihān itmege vīrāne midür bu (260/4)

3. gül-şen-i pür-müşg-i ter (mis kokulu gül bahçesi)

Aç yüzüñi hicrüm gicesi tā seḥer olsun

Çöz zülfiñi dil gül-şen-i pür-müşg-i ter olsun (256/1)

4. ḥaste.

Şirin lebüñi şormağa hevesüm kim

Ben haste-dilüñ derdine dermân ider iy dōst (15/5)

5. sevdāyī mizāc (hastalıklı mizaç).

Dil sacuñdan oldı sevdāyī mizāc

Şerbet-i la'lüñ-durur aña 'ilāc(26/1)

6. dīvāne (deli, mecnun).

Dilden atma ihtimāl-i şabrı kim

Kim alur dīvāneden bāc ü harāc (26/2)

Olupdur rüy ü zülfüñ hasretinden

Dil-i dīvānenüñ zencīri āteş (144/4)

Gerçi kim çāh-ı cefādur zenāhuñ çāhı velī

Dil-i dīvāne anı kendüzine çāh bilür (87/4)

Āşiyān tūtalı başumda hayāl-i zülf-i dōst

Leyli-i zülfinde dil Mecnūn gibi sevdāyidür (69/4)

7. zücāc (şişe, cam).

Rāz-ı hüsnüñ niçe dil şaklaya kim

Şem'i pinhān idemez çün-kim zücāc (26/3)

No'la diller cāy idinse zülfüñi

Çün zücācūñ yiri Şehr-i Şām'dur (78/3)

8. seng (taş).

Sındı sengīn dilüñle dil kadehi

Leblerüñden büyür bahā-yı kadeh(29/3)

Sengīn dilüñe olmadı hergiz eşer-i āh

Āhumuñ oğı gerçi hacerden güzer eyler (41/3)

Pāyına düşmek diledikçe rakib-i seng-dil

Müstedām olsun dir imişyüri ol Cem payıdur (69/7)

Ne sengin dilsin iy simin-beden kim
Dağı kılmaz senün kalbüne te'sir (102/2)
Tâkdan düşürdi beñzer kaşlaruñ iy seng-dil
Kim bu gönlüm şısesinde inkisar eksük degül (209/3)
Kâr ger olmağa efgân-ı Cem iy sim-beden
Bir du'â bilsem okurdum dil-i senginün için (242/7)

9. kadeh.

Şındı sengin dilünle dil kadehi
Lebleründen büyür bahâ-yı kadeh (29/3)

10. kebab.

Bâlna bağlamak dilerem şevk nâmemi
Korqum bu dil kebûteri nâ-geh kebâb ola (297/4)
Tek sen iy serv-i sehî bir meclise gel mâ-ğazar
Eşk-i çeşmümden mey ü dilden kebâbum var benüm (213/5)

11. kurban.

Kaşuñ kemânına qurbân olan dil ü cânı
Revâ mıdur kılasun gamzeñ oqına umac (27/2)
Dil ya kaşuña olmağa qurbân hevesi var
Zirâ ki bilür la'lünün 'İsâ nefesi var (40/1)

12. esir (tutuklu, bağlı, tutsak)

İreli gamzeñ oqından câna tîr
Dil kemend-i zulfüne oldı esir (51/1)

13. iklim (ülke).

Yâ hayâlün dilde olsun yâ gamuñ
Çünkü bir iklim yiter şâh bir (51/4)

14. bāgçe (bahçe).

Sanasın bāgçe-i dilde hayāl-i hevesün

Bu harīm itlerinün pāyı nişānı gülidür (80/5)

15. hāne (ev).

Çondı çün-kim hāne-i dilde belā vü derd ü ğam

Bunca mihmāna ‘acep yiter mi bir biryān-ciger (89/4)

İy Cem çerāğ-ı hüsni hayāline ol mehün

Dil hānesinde şanki açıldı dükān-ı şem (161/21)

Rüşen olmağa yüzün fikri-y-ile hāne-i dil

İrişüp ğamzeñ oқи her yanādan revzen açar (92/4)

Ğamzeñ hadengi şöyle tekellüfsüz oldı kim

Dil hānesinde şadra geçüp hoş huzūr ider (112/4)

Gel iy tır-i müje dil hānesine

Nażar revzenden atma içerü gir (102/6)

Dil hānesine gel ki ciger eyledüm kebāb

Bir iki lokma şun ki olur mā- hażar lezīz (39/9)

Her lahza firāk u ğamuñ olur dile mihmān

Yoқsa şanemā anlar için hāne midür bu (260/2)

16. mülk.

Devlet-i hüsnünde şāhā bu revā mı kim gözüñ

Leşker-i ğam gönderüp dil mülkini yağma kıılır (66/2)

Devlet-i hüsnünde şāhā bu revā mı kim gözüñ

Leşker-i ğam gönderüp dil mülkini yağma kıılır (66/2)

Fikr iderken zülfünün sevdāsını dil mülkine

Leşker-i ğam gönderüp ańsuz şebī-ğün eyledün (180/2)

Yağmağa dil mülkini seylāb-ı ğam gönderme kim

Seyl-i eşküm var-iken seylāb aña hācet degül (200/4)

Dün gice ol mäh-ı mihr-ārāyı mihmān eyledüm

Hüsnini dil mülkinüñ tahtında sulţan eyledüm (229/1)

17. cevrüñ leşkeri (zulmün askeri).

Dil ğam ābādında cevrüñ leşkeri konalı āh

Cümlesi yağma diyü āvāz ider dellāllar (97/6)

18. ravza (bahçe, çimenlik).

Bir dem giderme ravza-i dilden hayālünü

Zirā ħarīm-i Ka'be melekler turağıdur (104/5)

Yir itdi ravza-i dilde çün ol kād-i şimşād

Ne seyr-i serv iderem ne hōd ārzū-yı riyāz(153/6)

19. āyīne (ayna).

Mey-i şāfiyi nūş eyle şafā-yı la'l-i saķiden

Ki dil āyīnesi jengine bundan yig cilā olmaz (123/2)

20. hayāl tahtı (hayal sultanlığı).

Çün hayālün tahtıdur dil luţf idüp ma'mūr kııl

Kim ğamuñ vīrān idelden daķı vīrāndur henüz (126/5)

21. gök.

Haţtuñ irdükçe ecel biçmege 'ömrüm sebzesin

Dil göginde gösterür kaşuñ hilāli şekl-i dās (136/3)

22. perger (pergel).

Āhenin pāy-ıla dā'im dāireñ çizgindügi

Dil budur kim anı gören kııla pergerā kıyās (136/6)

23. tıfl (küçük çocuk).

Dil tıflı kadd ü zülf ü kaşuñ yādına müdām

Muşhafda oķıduğı elif lām rā-y-ımış (147/2)

Kaşlaruña tıfl-ı dil ta'lîmi için dâ'imâ

Ka'bzası sîmîn mu'anber bir kemân ışmarlaram (210/5)

Muşhaf-ı ruhsâruña hatt-ı ğubâr-ıla lebüñ

Sûre-i Kevşer yazar dil tıflına ta'lîm için (257/4)

24. ħarîm-i Ka'be (kutsal Ka'be).

Mihr-i ħüsnüñ görmeyince gitmesün dilden ruĥuñ

Kim ħarîm-i Ka'be'de tâ şubĥa dek yanar çerâĝ (162/3)

25. ħûyu.

Uçup dil ħûyuña vardı didüm dir

Nasîb olmuş aña dünyâda uçmak (173/5)

26. tûti (papağan, dudu kuşu).

Şeker lebüñ hevesinüñ hevâsına düşeli

Maĥâm-ı tûti-dil oldu âşiyân-ı firâk (175/3)

27. miskin.

Dil 'ışk-ı zülfüñ ile 'ayân-ı cihân iken

Miskîni gör ki 'ışkını daĥı nihân şanur (85/5)

28. bâzâr (pazar).

ĶorĶar ki üstine düşe ol yaña uğramaz

Bâzâr-ı dilde şatalı şımmış kemân Ķaşuñ (191/5)

29. şem (mum, ışık).

Nice şerĥ eyleyeyin Ķandîl-i ħüsnüñ pertevin

Şem' gibi oda yanar söyledüğümce dilüm (214/4)

30. bülbül.

Zâr oldu dil bülbüli kim mürĝ-zâr eksük degül

Nâleñe âheng ider bir mürĝ-zâr eksük degül (209/1)

Yüzüñ gül-zârını görmeyeli dil

Çılur blbl bigi her-dem terennm(215/2)

Didm bu ne bedr bu ne dildr bu ne Őadur

Didi biri blbl biri flfl biri gs (263/4)

31. thu (il kuşu).

Őh-bz zlfe Şayd olalı thu-yı dil

Mrg-i devlet-aŐiyn her-dem Őikrumdur benim (221/4)

32. teŐ.

Őne tr-i hdan Őyle mŐebbek oldu kim

teŐ-i dil her Őikfından eker her-dem lem (227/3)

33. h (ceylan).

amze h-yı dile zam uralı

Gey zebndur oma nacru begm (228/4)

34. kapı.

Şol adar an aladum kim dr-ı dil divrnu

Bir taşın ykut  bir taşın mercn eyledm (229/3)

35. dzd (hrsız).

Dzd-i dil aŐılmaa iy zlf-i pr-n dem-be-dem

n  Mn'de dzilmiş 'anbern englsin (245/4)

36. gl-Şen (gl bahçesi).

A yzi hicrm gicesi t seçer olsun

z zlfi dil gl-Şen-i pr-mŐg-i ter olsun (246/1)

Muşhaf-ı ruŐsruna at-ı gbr-ıla leb

Sre-i Kevşer yazar dil tflına ta'lim in (247/4)

37. virane, viran.

Vrne-i dilde bulunır genc-i ayl

Ol genci nihn itmege vrne midr bu (260/4)

Çün hayālũñ tahtıdur dil luř idüp ma'mür kıł

Kim ğamuñ vīrān idelden dağı vīrāndur henüz (126/5)

38. pervane.

Dil yandı yüzũñ Şem'ine pervāne midür bu

Cān düşdi saçuñ bendine dīvāne midür bu (260/1)

Çün yüzũñ Őem'i Őafādur bize iy nūr-ı Hūdā

Dil yaşar üstüñe pervāne bigi per bu gice (273/6)

39. murg (kuş).

Ne ħāŐıl kim kılır dil mürĝi feryād

Teraĥĥum eylemez çün aña Őayyād (38/1)

Dest-gīr olmazsa luřfuñ āŐiyāñ-ı vaŐluña

Mürĝ-i dil herĝiz iriŐmez iy perī pervāz-ıla (278/2)

Dil mürĝi beñlerũñi yüzũñde ĝörüp didi

Varurdum anda ħavf iderem kim duzaĝ ola (296/3)

Hüsñũñ Őayyādı dil mürĝine raĥm eylemeyüp

Beñlerũñden dāne Şaçup zülfũñi eyler duzāĝ (164/4)

40. kebüter (güvercin).

Bālına baĝlamaĝ dilerem Őevĝ nāmemi

Ķorĝum bu dil kebüteri nā-ĝeh kebāb ola (297/4)

41. mihnet ocaĝı.

'Ālem Őolarsa bũy-ı kebāb-ıla Őañ mı kim

İy dil yirũñ hemīŐe çü mihnet ocaĝıdur (104/4)

42. nař (sofra) satrañ tahtası.

Őāh iken cān naş ı dilden Őarĥ olur ferzīn-vār

Beydaĝ-ı ħalũñ dise ħüsñũñ yüzinden Őāh ruĥ (33/3)

43. cāy.

Geçdi dilden tîr-i ğamzeñ āh kim eglenmedi

Ķanı ol dem kim ğadeng-i ğamzeñe dil cāy-ıdı (303/2)

44. oĝlan oyuncaĝı.

Oĝlan oyuncaĝı oldı her oĝlan yıķar yapar

Bu yıķılası dil dilerem kim ğarāb ola (297/6)

dil-ber hat (Far.): ecel.

Ecel didükleri dil-ber ğağdur

İrişdi n'eyleyem ğağtı-ı eceldir (70/3)

dil ü cān (Far.):

1. nişān (belirti, iz).

Gördükçe ya ğaşuñ dil ü cān kemān şanur

Tîr-i belāya kendülerini nişān şanur (85/1)

2. naķd (nakit).

Bir bencileyin naķd-i dil ü cānı kılup ğarc

Cān-ıla o bāzāra ğarīdārı kimüñ var (45/10)

3. kurban.

Ķaşlaruñ yāsına ğurbāñlar olupdur dil ü cān

Hedef-i tîr-i belā olalı bu sīne dirīĝ (163/2)

dil-i Cem (Far.):

1. kurban.

Ya ğaşuña n'ola ğurbān olur ise

Ķamzen oķına bilürem nişānuñ olısar (47/5)

'İd ayı diyü Ka'be kūyuñda dil-i Cem

Ya ğaşlaruña cānını ğurbān ider iy dōst (15/7)

2. nişān.

Ya ğaşuña n'ola ğurbān olur ise

Ėamzen oğına bilürem niřānuñ olısar (47/5)

dil-dār (Far.): ‘ömr.

Dil-dār baña ‘ahde vefā kılmadı dirġ

Ol daġı ‘ömr bigi n’idem bī-vefā-y-mış (147/5)

dil hānesi (Far) dükān-ı şem’ (mum dükkanı).

İy Cem çerāġ-ı ġüsni ġayāline ol mehüñ

Dil hānesinde şanki açıldı dükān-ı şem’ (161/21)

dil-i nālān (Far.): ceres (çingırak).

Bu dil-i nālānı zülfüñden niçün dūr eyledüñ

Çün řikār olmaġ da lāzımdur ceres şeh-bāz-ıla (278/3)

diş (T.):

1. dūr (inci).

Diřüñ nazmın añup aġladuġumca

Yañılmaz yařlarum görüp diyen dūr (54/6)

Dişleri dürrine mānend olmaya dürr-i ‘Aden

Ger yařum nīsānı pür kıla yidi deryāyı dūr (69/3)

Zülfüñ ol sünbül-durur kim āf-tāb üstindedür

Diřlerüñ ol lü’lü’ kim yakut-ı nāb üstindedür (75/1)

Lü’lü’-diřüñ añup dökeli çeşm-i Cem güher

Gelmez ‘Aden’den iy řanem iřbu diyāra dūr (84/9)

İy şanem lāle ruġuñ luşfi gül-i ġamrāda yoġ

Ėāleti lü’lü’ diřünüñ lü’lü’-i lālāda yoġ (176/1)

2. gevher-i ‘ummān (okyanus incisi).

Lebüñsüz Çeşme-i Ėayvān gerekmez

Diřüñsüz gevher-i ‘ummān gerekmez (125/1)

3. dürr-i ġoř-āb (inci parlaklıġı).

Dişlerüñ gibi şehā dürr-i hoş-âb

Ĥāşıl itmez hîç baĥr içre şadef (167/6)

4. dürr-i ‘Aden (Aden incisi).

Dişlerüñ nazmın işitse âb olur dürr-i ‘Aden

Kākülün büynü tuysa ĥāk olur müşg-i Ĥotan (236/1)

5. dürr-i meknün (dizilmiş inci)

La’l-i dür-püşüñ var-iken dişlerüñ nazmın görüp

Yañılur ‘âlemde vaşf-ı dürr-i meknün eyleyen (237/3)

dōst (Far.): gül, cennet gülü.

N’ola feryādum işitmezseñ iy dōst

İşitmez nâlesin gül ‘andelībün (181/4)

Sen şağ ol eger geçdi-y-ise devr-i gül iy dōst

Cennet gülisin ‘âleme sen gül de yitersin (253/4)

dūd-ı âh (Ar.): duĥān (duman).

Ĥasretinden ĥatṭuñuñ âh itdügümce dil-berā

Dūd-ı âhum âlemi tolu duĥān eyler dirîğ (165/4)

duĥān-ı müşg (Ar. Far.): nār-ı nūr (ateş ışıĥı).

Ĥandil-i ĥüsnüñe n’ola olsa delil-i dil

Kim nār-ı nūr gibi görünür duĥān-ı müşg (183/9)

duĥān-ı şem’ (Ar.): ĥılāf (kılıf).

Ĥaddün ĥatṭuñla yazalı zerrin ĥılāf ider

Ṭümāresine sūre-i Nūr u Duĥān’ı şem (161/6)

dür-i eşk(Far.): yetim.

Ṭoprağā şalma dür-i eşkümi kim

Düşdi ayağuna çü bir kaç yetim (223/3)

ebrū (Far.): mihrāb.

Fikr-i ebrūn eylemez Cem mescid-i hüsünüde hıç

Ka'be'de dīvānedür maḥşüş mihrāb isteyen (204/9)

ebrū (Far.):

1. kemān (yay, keman).

Kemān ebrūñı 'ıd ayı bilüp Cem

Dil ü cān anlara ḳurbān bağışlar (49/5)

Göreldeñ şol kemān ebrūnı cāndan

Ḥadeng-i ğamzeñe sīnem nişāndur (91/7)

Kākülüñ devrinde ber-dār itmege dil düzdini

İy kemān ebrū ser-i zülfüñ aşar çengāller (97/4)

Birinüñ her ğuşede ebrūsı gizler biñ kemān

Birinüñ her ğamzesi bir demde gizler biñ seḫer (115/14)

Kemān ebrūña 'ıd-i vuşlatuñda

Ḳabül it cānumı ḳurbāna yazdum (222/3)

Ben umardum ğamzenüñ tīrine cān idem hedef

Sen niçün cānā kemān ebrūlaruñı yarasın (235/3)

2. iki ḳıble.

Cem iki ḳıbleye tutar yüzini

Ḳıble olalı ol iki ebrū (261/7)

ebrū-yı siyāh (Far.): mihrāb (camide imamın durduğı yer).

Ebrū-yı siyāh olmasa yüzüñde ḳayurmaz

Zirā şanemā Ka'be'ye mihrāb ne ḫācet (19/3)

ebr (Far.): rakīb.

Ebr bigi ḳarşusından sen mehüm gitmez rakīb

Anuñ-ıçun dīde-i ‘uṣṣāka pinhānsın begum (219/3)

ecel (Ar.):

1. hat (sevgilinin ayva tüyleri).

Ecel didükleri dil-ber haṭıdur

İrişdi n’eyleyem haṭı-ı eceldir (70/3)

2. dest (el).

Kīse-i ‘ömri tehī eylemedin dest-i ecel

Sākiyā kāse-i mey şun ki gide tül-ı emel (193/1)

ehl-i îman (Ar.): ben (âşık).

Ben cemālūne hevā-dār olduğum şormaz raķıb

Ehl-i îman olanı elbette şeytān istemez (119/2)

enfās (Ar.): anberīn (güzel koku).

Haṭıñ haḍişi metnini her kim şerḥ ide

Enfāsı ‘anberīn anuñ dehānı müşg (183/13)

ermağān (Far.): belā.

Hemīşe haste dile ermağān belā getürür

Ķonup bu sīne-i vīrāna kārban-ı firāk (175/4)

envār-ı cemal (Ar.): şem (mum).

Gerçi kim ṭāk-ı felekde mihr ü meh yaķar çerāğ

Şem^c -i envār-ı cemālūñden yaķar anlar çerāğ (162/1)

esīr-i ğam-ı hicran (Ar. Far.): Cem Sultan.

Oldum yine Cem gibi esīr-i ğam-ı hicrān

Vaşlına dirīğ ol şanemüñ dest-resüm yoķ (171/5)

eşķ (Far.):

1. sipah (asker).

Şol ķadar eşķ sipāhın yaşadum dīdede kim

Cüş iderse tuta dünyâyı sipâhum şanemâ (231/6)

2. şarâb (şarap).

Ġam meclisinde yiyüp içip ‘ayş itmege

Eşküm şarâb-ı nâb-durur yüregüm kebâb (8/3)

Eşküm sitâresi şu kadar aqđı dîdeden

K’odum bu ‘âlem içre şihâb-ı sitâredür (84/2)

3. kâtib (yazan, yazıcı).

Levh-i rüyumda kâtib-i eşküm

Qıssa-i derd-intizâr yazar (108/2)

Vaşf-ı la’lüh yazduğumu kâtib-i eşküm görüp

Sürhi yirini kamu kan-ıla taħrîr eylemiş (141/2)

4. seylâb (sel).

Göñül mülkin yıkar seylâb-ı eşküm

Binâ şu uğrağında muhkem olmaz (118/2)

5. encüm (yıldızlar).

Her encümende encüm-i eşkin döküp yire

Dinlenmeyüp oda yaqar oda her gice cân-ı şem (161/15)

6. ‘aķıķ-i Yemen rengi (akik taş, Yemen taş)

Evvel Süheyl eşküm ile perveriş bulur

Andan tutar ‘aķıķ-i Yemen rengini şafaķ (174/3)

7. dürr (inci).

Ten kıla döndi müy-ı miyânı hayâline

Eşküm dürini dizmeg-içün rismân idüh (187/2)

Çün düşüpdür dürr-i eşküm hâk-i pâyına gözüm

Al bu kuħl-ı cevheriden tütüyâdan vâz gel (206/5)

8. kılzüm (deniz).

Çün murādun beni ğarķ itmeg-idi eyledũ

Yiter iy ķulzũm-i eřķũm niķe mevvac olasin (250/4)

eřķ-i ķeřm (Far.):

1. deryā (deniz, derya).

Āteř-i ruřsārı eřķ-i ķeřmũmi deryā ķılır

Anuñ-iķun bu dil-i ğam-dĩde yanar yaķılır (66/1)

2. Nil.

Eřķ-i ķeřmũmde ķařuñ taķı ğayālĩ iy şanem

Geķmek iķin kũpri yadı şanasın Nĩl ũstine (290/4)

3. mey.

Tek sen iy serv-i sehĩ bir meclise gel mā-ğazar

Eřķ-i ķeřmũmden mey ũ dilden kebābum var benũm (213/5)

eřķ muğĩti (Ar. Far.): ‘ummān.

‘Ummān dimezdi kimsene eřķũm muğĩtine

Ger mā-cerā o ğālete olmasa mā-řadaķ (174/2)

eřķ sitāresi (Far.): řihāb-ı sitāre (yıldız kıvılcımı).

Eřķũm sitāresi şu ķadar aķdı dĩdeden

K’odum bu ‘ālem iķre řihāb-ı sitāredũr (84/2)

- F-

fem (Ar.):

1. piste (fıstık).

Cem dehānuñ yādına iy piste-fem

Bir diyāra vardıkim gelmez ğaber (111/6)

2. ğonce (gonca).

Gidemez ķaldı yine Cem yolu bağlandı meger

Bir saç ı sünbölü gül yüzlü melek-gönce-feme (300/7)

fettān (Ar.): çeşm (göz, bakış).

Çeşm-i fettānuñ görelden eylerem

Cān ü gönül mülkini yağmā-yı ışık (169/4)

figān (Far.): ceres (çan, çingirak).

Rāh-ı belādan kaçan geçse gerekdür nihān

Ķāfile-i ‘ışka çün oldu figānum ceres (137/3)

firāk (Ar.):

1. āşiyān (yuva).

Şeker lebūñ hevesinūñ hevāsına düşeli

Maķām-ı tūti-dil oldu āşiyān-ı firāk (175/3)

2. dükān (dükān).

Gelūñ aluñ bu gün erzān metā’-ı derd ü ğamı

Açıldı sīnede her yaña çün dükān-ı firāk (175/6)

3. kemān (yay).

Dilerdi kim çeke kendüye vuşlatuñ yayın

Yebāna atdı Cem’i oķ gibi kemān-ı firāk (175/7)

4. kārban.

Hemīşe haste dile ermaĝān belā getürür

Ķonup bu sīne-i vīrāna kārban-ı firāk (175/4)

5. ney.

Şol deñlü dili deldi ğamuñ oķı ki dilden

Ney bigi firākuñ anı nālān ider iy dōst (15/6)

6. nār (ateş).

Ger haşre deĝin nār-ı firākuñla yanam ben

Şanma şanemā hīç ki senden uşanam ben (256/1)

firāk u ğam (Ar.Far.): mihmān.

Her laḡza firāk u ğamuñ olur dile mihmān

Yoḡsa ŝanemā anlar için ḡāne midür bu (260/2)

firāz-ı arş-ı a'zam (Far. Ar.): Tekye-gāh (dayanma yeri, dayanılacak makam).

Görinen çarḡ-ı mu' allaḡ düd-ı āhumdur benüm

Hem firāz-ı arş-ı a'zam tekye-gāhumdur benüm (212/1)

fürkat (Far.):

1. ḡazān (sonbahar).

Fürkat ḡazānı şöyle ŝarardursa beñzini

Hıç ummazam ki irişe faşl-ı bahāra Cem (230/5)

2. od (ateş).

Ger gözlerümüñ yaşını fürkat odı her-dem

Çurıtmasa ālemleri ummān ider iy dōst (15/3)

Yaḡdı odlara beni fürkat elümden ne gelir

Ölmedin olmaz ise vuşlat elümden ne gelür (53/1)

- G -

ġabġab (Ar.): çāh (çukur, kuyu).

Uşanmaduñ mı çāh-ı ġabġabından

Anun-çun nice kez zindāna girdüñ (192/2)

ġam (Ar.):

1. mey-hāne (içki içilen yer).

Ne cām içildi gam mey-hānesinde

Ki dil bir cür'adan mest ezeldür (70/2)

2. dār (yurt).

Bu dār-ı ġamda iy Cem ger ararsañ

Refîk-i bî-ḥalel cām ü gâzeldür (70/6)

3. dâğ (yara).

Ḳılur lâle bigi her-dem gönülde tâze dâğ-ı ğam

Belāya eski yārumdur diyü yār olmasun kimse (185/6)

Dağ-ı ğamla lâle bigi bağrumı ḥün eyledüñ

Ḳanlu yaşumla ruḥum rengini gül-gün eyledüñ (180/1)

Cem ‘ ışka bende olduğunu ḳılmağa ‘ ayān

Dâğ-ı ğam-ıla sīnesi üzre nişān idüñ (187/7)

İy benüm bağrumı dâğ-ı ğamla pür-ḥün eyleyen

Yaşumı şīrīn lebi yādına gül-gün eyleyen (237/1)

4. tîğ (kılıç, şiş).

Tîğ-i ğamla gerçi kim şad-pāre oldı dil velī

Bir perī-peyker elinde ḳaldı her bir pāresi (310/3)

5. nār (ateş).

Geh ḥavāle āteş-i ‘ ışk idesin geh nār-ı ğam

Niçe bir bu resme ben dil-ḥaste yanam yaḳılam (227/2)

6. ciğer.

Aḳ iy gözüm yaşı ḳan-ıla kim şarāb olasın

Yan iy ciğer ğam-ı ‘ ışk-ıla kim kebāb olasın (240/1)

7. kūh (dağ).

Ḥusrevā kūh-ı ğamuñda n’ola Ferhād gibi

Terk-i cān eyler-isem şol leb-i şīrīnüñ için (242/3)

8. defter.

Defter-i cevruñe şebt it beni didüm didi kim

Şanma bu defter-i ğamdan ki sen iḥrāc olasın (250/6)

9. toḥm (tohum).

Beñüñdür tohm-ı ğam dil meZRā' ında

Hemīn bu oldu ħāşıl senden ayru (259/1)

10. zincir.

Zencīr-i ğamuñda şanemā eyleme āzād

Kim Cem bigi ħul olmaya biñ ħul arasında (271/5)

11. seng (taş).

Şırça göñlüm şındı pā-māl oldu seng-i ğamdan āh

ĶorĶaram kim zaĥm ire nā-geh ħayālūñ pāyına (283/2)

12. iksīr.

Yanar ħarīm-i Kābe-i ħüsnüñde şubĥa dek

İksīr-i ğamdan olalı zer nāv-dān-ı şem' (161/4)

13. kārban (kervan).

Maĥmil çözer bu sīne-i vīrānuma gelüp

Her kārban-ı ğam ki yiridür diyār-ı 'ışĶ (168/3)

14. lāle.

Bahār-ı ħüsn-i ruĥuñ derdi-y-ile dāĝ-ı ğamuñ

Göñülde lāle gibi eyledi nişān-ı firāĶ (175/5)

15. dellāl.

Dellāl-ı ğam eline virüp naĶd-i cānumı

Bāzār-ı mihr içinde ħarīdāruñam senüñ (188/5)

16. seylāb (sel).

YaĶmaĝa dil mülkini seylāb-ı ğam gönderme kim

Seyl-i eşküm var-iken seylāb aña ħācet degül (200/4)

Göñül mülkini Ķıl luĶfunla ma'mūr

Ki seylāb-ı ğamuñ Ķomadı bünyād (38/3)

17. mihmān (misafir).

Hānesinde dil ğamuñdan ğayrı mihmān istemez

Cān lebüñ cāmından özge Āb-ı Hıyván istemez (119/1)

18. od (ateş).

Yanmaz idi bu ğam odlarına her-dem cānumuz

Ger naẓar kılsa bu kıllar hāline sulṭānumuz (131/1)

19. bāzār (pazar).

Bāzār-ı ğamda cevrine cān virüp ölmedüm

Aşşı şanurdum anı velī ol ziyān-ı mış (140/5)

20. dās (orak, balta).

Biçerem ‘ ömr ekinin dās-ı ğam ile k’ölicecek

Dil uzatmaya saña tā ki giyāhum şanemā (7/2)

21. zehr (zehir).

Şunmağa zehr-i ğamuñ nışini nüş eyleyene

Dehenüñ hoşka-i la‘lin tolu tiryāk eyler (95/4)

22. ābād (imar edilen, yapılan).

Dil ğam ābādında cevrüñ leşkeri kıonali āh

Cümlesi yağma diyü āvāz ider dellāllar (97/6)

23. kilīd (kilit).

İrersin fetḥ-i bāba şabr iderseñ

Göñül çün ğam kilīdine dilüñ var (103/4)

24. sihām (ok).

Şöyle müşebbek eyledi sīnem sihām-ı ğam

Şan ğamzeñ oqları için anı kıbur ider (112/3)

25. meclis.

Ğam meclisinde yiyüp içip ‘ ayş itmege

Eşküñ şarāb-ı nāb-durur yüregüm kebāb (8/3)

26. leşker (asker).

Luţfuñla n'ola göñlümi māmūr ider iseñ

Zirā ki ğamuñ leşkeri vīrān ider iy dōst (15/4)

Göñül diyārımı ğam leşkeri kıllur tārāc

Gözüñ siyāset ile cān ü dilden alur bāc (27/1)

Devlet-i hüsnüñde şāhā bu revā mı kim gözüñ

Leşker-i ğam gönderüp dil mülkini yağma kıllur (66/2)

Fikr iderken zülfünüñ sevdāsını dil mülkine

Leşker-i ğam gönderüp añsuz şebī-ḥūn eyledüñ (180/2)

27. zülf.

La'lin isterseñ ğam-ı zülfini çek

Kim karañuda olur Āb-ı Ḥayāt (23/2)

28. miftāh (anahtar).

Āyet-i hüsnedür ruḥuñ tefsīr

Maḥzen-i 'ışkādur ğamuñ miftāḥ (28/5)

29. keman.

Kemān-ı ğamda kaçan kim göñül bir āh eyler

Bu çinine siper üzre ḥadengi rāh eyler (52/1)

30. diken.

Bir sencileyin bülbülünü ğam dikeninde

Zār-ıla nizār idici gül-zārı kimüñ var (45/5)

ġamze (Ar.):

1. oq.

Şol deñlü dili deldi ğamuñ oqı ki dilden

Ney bigi firāḳuñ anı nālān ider iy dōst (15/6)

Ḳaşuñ kemānına ḳurbān olan dil ü cānı

Revā mıdur kılasun ğamzeñ oķına umac (27/2)

Ya ķaşıña n'ola ķurbān olur ise dil-i Cem

Ĝamzen oķına bilürem nişānuñ olısar (44/5)

İreli ğamzeñ oķından cāna tır

Dil kemend-i zülfüñe oldı esır (51/1)

Ĝamzeñ oķından şu deñlü tıldı dil

Kim bulunmaz bir daķı tırüñe yir (51/5)

Hācetüm bu-y-ıdı kim ğamzen oķı cāna ire

Çün kabul olmadı bu hācet elümden ne gelür (53/5)

Ĝamzen oķına nişān olalı dil

Her yañadan turmadın peyķān gelür (57/3)

Ya ķaşun tırine ķurbān olalı cān terk idüp

Dilde ol demden berü ğamzeñ oķı me'vā kıılır (66/5)

N'ola ğamzeñ oķı zaķm ura cāna

Ki zaķmı cānuma cānā devādur (68/2)

Gerçi ki göñül gamzen okınuñ siperidür

N'ola ne kıılursañ baña pes lutf eseridür (71/1)

Atma gamzeñ okını bu dil-i pür-ateşe kim

Ben benüm için dimezem tırüñ i cān oda yanar (77/6)

Sıneme ğamzen oķı geçdi didüm güldi didi

Lā-cerem şadrageçer şol kim ezelden ulıdur (80/3)

Gözlerüñ merdümi kim ğamzen oķın cāna atar

Dest ü bāzusiña kuvvet ki ne merd-āne atar (83/1)

Atmasun ğamzesi oķın dil-i pür-āteşe kim

Ol daķı oda yanar bir daķı da yana atar (83/3)

Rüşen olmağa yüzüñ fikri-y-ile hāne-i dil

İrişüp ğamzeñ oķı her yanādan revzen açar (92/4)
Ġamzeñ oķın şöyle mest atmış gözüñ kim sīneden
Geçdügince bilmezem ķandan gelir ķandan gider (100/5)
Şöyle müşebbek eyledi sīnem sihām-ı ğam
San ğamzeñ oķları için anı ķubur ider (112/3)
Ķaşlarun yası-y-ıçun ķurbānlar olduĝum bilüp
İrişüp ğamzeñ oķı didi ķanı ķurbānumuz (132/3)
Tīr-i ğamzeñ oķı cān alup yirine geçdi cān gibi
Şimdi ol demden beri ğamzeñ oķıdur cānumuz (132/4)
Didüm ğamzeñ oķı zaķm urdı cāna
Didi şād oldı maķabbet muķkem olmış (143/4)
Ķanmadı ķana daķı sīnede ħūn-ı dil iķer
Bilmedük ğamzeñ oķı ķanda olur ķandan imiş (145/5)
Dil deldi-y-ise ğamzesi oķı ne zār olmış
Şād ol yūri iy dil ki saña ħoş nazār olmış (149/1)
Hemīşe ğamzeñ oķı sīnemi ķılur mecrūķ
Meger zamīrine gelmez ki el-cürūhu ķışās (151/2)
Dilde ğamzeñ oķını ķan eyledüm didüm didi
Ĥāy miskīn gey şaķın k'ol tīre cān olur 'ıvaż (154/2)
Göñül dārını bāzāra çıķardum ğamzeñ oķları
İşidüp şuf' a tıtmışlar ħārīdār olmasun kimse (185/3)
İrişdügince ğamzeñ oķı cāna
Dil ü cān şād olup dir ħayr-maķdem (216/3)
Rā ķaşlaruñuñ yasına ķurbānlar olayın
Ġamzeñ oķınuñ tīrine terkeş ciĝer olsun (246/5)
Geldügince sīneme ğamzeñ oķı t̄azīm için

Hāk-i pāyına fidādur cān ü dil telsīm için (247/1)
Kaşuñ kemānına qurbān olam ki ğamzeñ oqı
Cigerde mesken idelden gören didi ki maħal (204/4)
Ya kaşlaruñuñ yasına qurbānlar olayım
Ġamzeñ oqına oldu nişān sīne ne müşkil (205/5)

2. tīĝ (kılıç, şış).

Tīĝ-i ğamzeñ du‘ā-yı Seyf oqusa
Cem lebūñden oqur du‘ā-yı qadeh (29/5)
Yazarken tīĝ-i ğamzeñ vaşf-ı hālın
Zebān-ı hāmeyi kılmış iki şağ (173/2)
Ġamzesi tīĝın çeküp kaşduma ol yār-ı qadīm
Kaşdı bismil kılsa bismi’llāhi’rraħmāni’rraħīm (218/1)

3. hadeng (ok).

Ne şerħ idem ki ciger şerħa şerħa olduĝına
Ĥadeng-i ğamzesi peykānları güvāh yiter (82/6)
Ġamzeñ hadengi zaħmıla bī-cān olalı ter
Cānum yirine cān olan iy cān o yaradur (84/6)
Göreldeñ şol kemān ebrūnı cāndan
Ĥadeng-i ğamzeñe sīnem nişāndur (91/7)
Ġamzeñ hadengi şöyle tekellüfsüz oldu kim
Dil hānesinde şadra geçüp hoş huzūr ider (112/4)
N’ola hadeng-i ğamzeñ cānı kılırsa mecrūħ
Ol daħı Cem ĝarībe bir hoş sādēt ancak (170/5)
Ġamzeñ hadengi cān ü dili hūn idüp didi
Boş elle gelmemege bunu ermaĝāñ tutuñ (186/6)
Ĥadeng-i ğamzeñi cānā çü virdūñ alma yine

Ki cānda şaklayayın anı yād-gār olsun (238/2)

Geçdi dilden tīr-i ğamzeñ āh kim eglenmedi

Çanı ol dem kim ħadeng-i ğamzeñe dil cāy-ıdı (303/2)

4. ħancer.

Dün içüp ser-ĥoş olup ğamzelerüñ cām-ı şafā

Çekdiler şaĥn-ı ħaremde baña ħancer şanemā (7/1)

Baş koşup zülfüñe ğamzeñ sanemā ser mi çeker

Göz göre şaĥn-ı ħaremde baña ħançer mi çeker (88/1)

Lebini şorduğuma ğamzesi çeker ħancer

Didi ki söyleme ayruç dilüñ tut epsem dur (113/6)

Birinüñ müjġanı tīri ‘āleme nāvek-figen

Birinüñ bir ğamzesi ‘uşşāka biñ ħancer çeker (115/10)

Ğamzeñ ħayāli çeşmüme ħançer degül midür

Olan muġābil aña dil-āver degül midür (105/1)

5. ĥūn-rīz (kandamlası).

Ĥūn-rīz ğamzene ideli sīnemi siper

Ne deñlü oğ ki ğamz atsañ siperdedür (64/4)

6. tīr (kılıç, şiş).

Çün tīr-i ğamzesi dile miĥmān olup-durur

İy Cem ciger kebābın aña mā-ĥazar getür (45/5)

Ne deñlü ħan iderse tīr-i ñ

Ciger ħan-ıla peykāna yazılmış ğamze (142/2)

N’ola sīnemde ğamuñ ğamzeñ añup uyumusa

Ĥavf-ı tīr olıcağız ĥānede miĥmān uyumuz (133/6)

Tīr-i ğamzeñ çıkmaya hergiz niyām-ı sīneden

Çünkü tıtmışdur ser-ā-ser ĥūn-ı dilden ānı pas (136/8)

‘Iřkuna cān viricek irişdi tīri ğamzeñüñ
Ħamdi li’llāh kim giden cān yirine cāndur henüz (126/2)
Didüm cān tīr-i ğamzeñ aña düşmez
Didi bu sehm-i devlet aña düşmez (129/1)
Geçdi dilden şu tīr-i gamze didüm
Didi gam yine kim o dahu geçer (79/2)
Ķurup ğamzeñ řařuñ yayımı tīrin gizleyüp gözler
Yanında beñzer āhū var yatur ğāfil yatağında (186/6)
Didüm kim cāna geçdi tīr-i ğamzeñ
Didi gel geç geçen geçdi geçen de (294/7)
Dil düşdi tīr-i ğamzesine hīç üşenmedi
İrlik bu-y-ısa ancağ öle yüzi ağ ola (296/2)
Ħamzeler tīri-y-ile şasd ideli cān ü dilde
Lāle bigi yüregüm topdolu şan eyledi (305/4)
şu tīr-i ğamze kim irdi dil-i Cem’den güzer kıldı
‘Aceb bu fende bilseydüm kim ola añun üstādi (311/1)
Ne deñlü dil dilerse tīr-i ğamzeñ
Ciger çanı ile peykāna yazdum (222/4)
Bir dahı var-ısa ğamzeñ bigi tīr
İşde başum işde řemřirüñ begüm (228/2)
Ben umardum ğamzenüñ tīrine cān idem hedef
Sen niçün cānā kemān ebrūlaruñı yarasın (235/3)
Çü tīrini dil ü cāñımdan itmedi tağşır
Keremler eyledi ğamzeñ cihānda var olsun (238/4)
şol ğamzelerüñ tīrine olmağā muğābil
Ten cevřen übu sīne-i sūzān siper olsun (246/6)

Deleydüñ ğamzeñ-ile bir göreydüñ
Ki kaç peykān bulınır bu cigerde (264/7)
İrdügince tır-i ğamzeñ sīne-i mecrūhuma
Haste gönülüm çağırur kurbān olayın yayına (283/4)
İy ğamzeler çü kaşı nigāruñ kemān imiş
Tirine sīne-i Cem'i billah nişān tutuñ (186/7)
Tır-i ğamzeñ dil ü cāndan geçicek geldi ğamuñ
Minnet Allah'a ki bāri bu aña oldu bedel (193/4)
Geçdi dilden tır-i ğamzeñ āh kim eglenmedi
Kanı ol dem kim hadeng-i ğamzeñe dil cāy-ıdı (303/2)

7. peykān.

Ğamzeñüñ peykānı kalmış sīnede fettān kaşuñ
Bir dahısın gönderür kim var anı ara yine (283/5)

genc-i hayāl (Far.): genc-i nihāñ (gizli hazine).

Mesken itse n'ola ger genc-i hayāluñ gönülümü
İy sanem genc-i nihāñ yiri harāb altındadır (76/3)

giryān (Far.): ibrişim ü müşgīn midād (ipek iplik ve güzel kokulu mürekkep).

Naşş-ı haţtuñla miyānuñ dīde-i giryānda
San devāt olmuş tolı ibrişim ü müşgīn midād (35/2)

ğonce (Far.):

1. seher lāle (sabah lalesi).

Ğoncenüñ kan ola bağı ki seher lāle gibi
Bir ayağ üzre turup şevk-ile sāğar mı çeker (88/6)

2. gül-āb (gülsuyu).

Gül hayādan derleyüp olur gül-āb
‘Arz-ı ruhsār eyleseñ iy ğonce-leb (9/5)

göñül (T.):

1. vîrâne (yıkık).

Çün bilürsin ki perîler yiri vîrâne olur

Bir nefes gitme göñülde çü perîsin şanemâ (5/3)

Çılsa yir genc-i hayâline göñülde n'ola yâr

Çünkü virâneler içre bu da virâne geçer (109/5)

2. harâb (harap, harabe).

Göñlüm harâbın eyle imâret ki vaqtıdur

Mamûr olmadı ideli gam leşkeri harâb (8/2)

3. şîşe (şişe, cam).

Şîşe-i göñlin Cem'ün iy cân şanma

Kim bu şehr-i Konya'dur şanma Haleb (9/7)

Düşürdi tākdan şıdı Cem göñli şîşesin

Çıldı dirîg mihrini nâ-mihr-bân kaşuñ (191/8)

Tākdan düşürdi beñzer kaşlaruñ iy seng- dil

Kim bu göñlüm şîşesinde inkisâr eksük degül (209/3)

4. diyâr (memleket).

Göñül diyârımı gam leşkeri kıllur târâc

Gözün siyâset ile cân ü dilden alur bâc (27/1)

5. hâne.

Göñlümün hânesine kâfiyedür

Žav-ı hüsnün yaķarsa ger mısbâh (28/4)

6. âyine (ayna).

Göñül âyinesin kıllır şâfi

Maħzen-i sînede şâfâ-yı kadeh (29/2)

Dilersen göresin âyînede ay

Göñül āyīnesiñden hüsñüñe baq (173/6)

7. kadeh.

Lebüñ añduqça n'ola sırrını fāşitse göñül

Lāzımıdır ki 'ayān eyleye esrārı kadeh (30/2)

8. seng-i hārā (ateşten taşlar).

Göñlüñe āhum odı itmez eşer

Seng-i hārā mı bu 'aceb ya hadīd (37/3)

9. mülk (mal varlığı).

Göñül mülkini kıllı lıftunla ma'mūr

Ki seylāb- ı ğamuñ komadı bünyād (38/3)

10. su.

Toprağa dökdi hevāñ odı Cem'üñ yüzi şuyın

Şu gibi çünkü göñül gördüğü oğlana aqar (109/7)

11. demürden kafes (demirden kafes).

Peykānlu göñül içre hayāl-i hat-ı sebzün

Bir tūtiye beñzer ki demürden kafesi var (40/2)

12. divane.

Diler çāh-ı zenaħdanuñı göñlüm

'Acep dīvānedür zindānı ister (58/4)

13. hayāl tahtı.

Şehā yap lıftuñ ile göñlümi kim

Hayālün tahtıdır vīrān gerekmez (125/2)

14. siper (engel, korunak).

Gerçi ki göñül gamzen okınuñ siperidür

N'ola ne kılursañ baña pes lutf eseridür (71/1)

15. fetih-i bāb (fetih kapısı).

İrersin fetḥ-i bāba şabr iderseñ

Göñül çün ğam kilīdine dilüñ var (103/4)

16. fānus şīşe.

Göñlünde şaqla didi ruḥum sırrını didüm

Fānus şīşede kaçan olur nihān-ı şem' (159/14)

Göñlünde şaqla didi ruḥum sırrını didüm

Fānus şīşede kaçan olur nihān-ı şem (161/14)

17. serāy.

Muḳīm olsa n'ola zülfüñde göñlüm

Gice her yir serāyıdur ğarībüñ (181/2)

18. dükkân.

Ne girdüñ göñlüme iy çeşm-i bed-mest

Ne hoş düzd-āne bu dükkāna girdüñ (192/4)

19. toprak.

Nice bir süm-i semendüñ hevesinden şanemā

Her seḥer döşene toprak gibi yollara göñül (198/2)

20. mülk.

Göñlümüñ mülkinde dā'im derd ü ğam eyler nizāc

Bir ḥarābe üstine bunca cidāl itmek neden (232/5)

21. sırça (cam).

Şırça göñlüm şındı pā-māl oldu seng-i ğamdan āh

Çorçaram kim zaḥm ire nā-geh ḥayālüñ pāyına (283/2)

22. dār (ev, yurt).

Göñül dārını bāzāra çıkardum ğamzeñ oqları

İşidüp şuf'a tutmuşlar ḥarīdār olmasun kimse (185/3)

23. tūr (dağ).

Bu gün bir meh gönül türin münir itdi tecelladan

Sanasın hürdur indi yire Firdevs-i aladan (252/1)

24. hadid (çukur).

Gönlüne ahum odı itmez eşer

Seng-i hāra mı bu ‘aceb ya hadid (307/3)

25. tanbur.

Devr eli gevşek buraldan iy gönül tanbur-vār

Od düşer evc-i semāyasöz ü sāzuñdan senüñ (132/4)

göz (T.):

1. mest (sarhoş).

Sordukça dehānuñ n’ola hışm itse gözüñ kim

Mey üzre kılar mest olan yok yire gavga (1/5)

Gözlerüñ şol mestdür kim hāb aña hācet degül

Leblerüñ ol mül-durur kim āb aña hācet degül (200/1)

2. hār (diken).

Gözlerüñ kaşd itdi kim kanum içe

Ol iki hār elinden el-ğıyāş (24/2)

3. sād (Arap harflerinden biri).

Saña naşş ile gelmiş katl-i ‘uşşāk

Ki kaşuñ nün-ı kudretdür gözüñ sād (38/5)

4. ‘ases (gece bekçisi).

Dil zülfüne varmağa gözüñden üşenür kim

Şeb-revlik iden kişi ‘asesden hāzer eyler (41/4)

5. cādū (büyücü).

Hey ne sihr-engizdur cādū gözüñ kim sihr-ile

Hā diyince zülfüñi biñ başlu ejderhā kılar (66/3)

Gözlerüñ mest oluban tîr ü kemāñ aldı ele

Bilürem k'ol iki cādū yine an eyler dirîg (165/2)

Öldüricek bini ol cādū gözüñ

Buluram  aşıkıların içre şeref (167/5)

6. gāret-ger -i İslām (İslam yağmacısı).

Zülf-i pür-inüñ nigārā dāmdur

Gözlerüñ gāret-ger -i İslāmdur (78/1)

7. arāmī (hırsız).

Gönlümi aldı arāmī gözlerüñ inkārı o

utmazam inkāruñı vallāhi gönlüm sendedür (98/3)

8. ahū (ceylan)

Birinüñ ahū gözünüñ amlesi şaydı cihān

Birinüñ bir gāzmesine dōyemez biñ şîr-i ner (115/6)

Āhū gözün olmasa gāzāl-ı otan ü în

atuñdan olur mı-y-ıdı otlağı benefşe (267/6)

9. fitne-i devran (zamane fitnesi).

Nice kim gözlerümol gözleri fettān uyumaz

Girçek imiş bu meşel fitne-i devrān uyumuz (133/1)

10. nergis-i sevdā-zede (nergis gibi sevdalı).

Oldı gözün sihr-y-ile cān-ı Cem

Nergis-i sevdā-zede gibi saīm (223/7)

11. eşme-sār (nazar).

Gel iy serv-i sehī bir dem kenāra vatıdur seyrüñ

Ki yir yüzini āb itdüm gözümün eşme-sārından (231/3)

12. ancer (haner).

Dil helāk idüp gözün eker cān üstine

Nice h n d r ki  an itmek diler  an üstine (301/1)

G zler n  a duma  ancer  ekmes n a  b için

 alib olanlar  a an  ancer  eker ma l b için (248/1)

13. s hirler  st di.

Olalı ‘ilm-i si r içre gözün s hirler  st di

H red efl ke irg rdi gönülden  h   fery di (109/1)

14. fett n (fitneci).

Olmaya bir fitne-ger ol gözleri fett n gibi

Gelmeye bir c n   dil alıcı bu c n n gibi (309/1)

gözyaşı (T.):

1. umm n (okyanus, deniz).

Ger g zler m n ya ını f r at odı her-dem

 urıtmasa ‘ lemleri ‘umm n ider iy d st (15/3)

Gözüm ya ında seyr itme  r m n

Ne  aflet yiridür ‘umm na gird n (192/5)

2.  b (değirmen).

N lem var-iken n li -i d l b ne  acet

D l ba gözüm ya ı yiter  b ne  acet (19/1)

3. derya (deniz).

D n gice dery ya d  d m d  de  ar  oldum  anup

Uyanup gördüm gözüm ya ı dery  imiş meger (116/3)

4. s m (gümüş).

Gözlerüm ya ını s m itdi yüzüm rengini zer

Der-geh n  aki  ub rın ol iks r eylemi  (141/3)

B -s m   zer olmadı müyesser    vi  lu n

Gözüm ya ı s m   yüzümün rengi zer olsun (246/4)

5. lāle-gūn (lale renkli, pembe).

Derd-i ‘ışkuñla gözlerüm yaşı

Lāle-gūn oldu dahı n’olsa gerek (179/4)

6. Ceyhūn (Ceyhun Nehri).

‘İşk odın bu sīne-i maḥzūndan def’ itmege

Gözlerüm yaşını derd ü ğamla Ceyhūn eyledüñ (180/3)

7. āb (su, yağmur damlası).

Topraĝa şalsa şu gibi gözüm yaşı beni

Gel yaqma igen oda hevā-dāruñām senüñ (188/6)

Gel gözüm yaşına baq bir buse vir

Çün meşeldür eylik eyle şuya at (23/3)

8. merdüm-zāde (insanoĝlu).

Gözlerüm yaşı nazardan düşdi merdüm-zādedür

N’ola raḥm itseñ aña kim ‘özr-ḥāhumdur benüm (212/3)

9. şarāb.

Aq iy gözüm yaşı qan-ıla kim şarāb olasın

Yan iy ciger ğam-ı ‘ışq-ıla kim kebāb olasın (240/1)

10. jāle (çiĝ, kıraĝı).

Gözüm yaşını zūlfüñde gören dir

Ne hoş düşmiş bu sūnbül üzre jāle (299/5)

ĝubār (Ar.): tūti (papaĝan dudu kuşu)

Getürdükçe şabā yili ĝubārını diyārından

Gözüme tūtiyā bigi çekem her-dem ĝubārından (231/1)

gül (Far.):

1. ruḥ.

Ruḥ-ı gül-gūnına ol ḥüsrev-i şīrīn-lebi gör

Zülf-i şeb-dîzini cān asmağa fitrāk eyler (95/3)

2. yüz.

Yüzüne öykünse gül olmaz aceb

Kim açılmış yüzlide olmaz edeb (9/1)

Āşikār olalı gül yüzüñde müşgîn haller

Anlar ucından gelüpdür başuma çok haller (97/1)

Reng ü büy-ıla özin teşbîh idermiş yüzüñe

Beñzemedügin bilüp soñra eyledi inkār gül (199/5)

Yüzüne öykünse gül olmaz ‘aceb

Kim açılmış yüzlide olmaz edeb (9/1)

3. ruḥsār (yanak).

Gül ḥayādan derleyüp olur gül-āb

Arz-ı ruḥsār eyleseñ iy gonce-leb (9/5)

4. arūs (gelin).

Açdı niḳābı çünki yüzinden ‘arūs-i gül

Ḳıldı şüküfeler sîm ü zer nişar(56/2)

5. yüz ayı.

Gül kaçan beñzeze yüzün ayına

Kim bir ay qalmaz gezer bāzār-ı gül (197/5)

6. safḥa (sayfa).

Şafḥa-i gülde kitāb-ı ḥüsnini

Yār müşg ile muḥaşşā eylemiş (146/2)

7. defter sayfası.

Ṭumāre-i benefşe ḥaṭuñ dürcine raqam

Ḥüsnuñ risālesine gülüñ defteri varaḳ (174/4)

8. bāzār (pazar).

Gül kaçan beñzeze yüzün ayına

Kim bir ay qalmaz gezer bazar-ı gül (197/5)

göl defteri (T. Far.): hüsnüñ risalesi.

Ṭumäre-i benefşe haṭuñ dürcine raqam

Hüsnüñ risalesine gülüñ defteri varaq (174/4)

göl-zâr(Far.): cehennem.

Cihân gözüme zindândur ṭapuñsuz

Cehennemdür baña gül-zâr sensüz (122/4)

göl-zâr-ı cemâlüñ gülü (Far. Ar. T.): gülün gül-.

Göl-zâr-ı cemâlüñ güli gül gibi gülelden

Reşkinden ider ol güle gül zârî sebep ne (279/3)

gün (T.): yüz.

Gün yüzüñ üzre ḥâl-i siyeh zülf-i ‘anberîn

Şan Hind şâhı milket-i Rüm ‘âlem çeker (86/3)

güneş (T.):

1. mâh-ruḥ.

Eyleyelden gün gibi ‘arz-ı cemâl ol mâh-ruḥ

Ol şafâ-y-ıla bu naṭ’-ı hüsne oldı mâh ruḥ(303/1)

2. ruḥsâr (yanak, yüz).

Kamer alnuñ güneş ruḥsârüñ üzre

Görenler didi kim nûrun-‘lâ-nûr (67/2)

3. kitâbe-i zer (altın kaplı yazıt).

Görüp risâle-i hüsnüñi şemse oldı kamer

Kitâbe-i zer olalıdan ol kitâba güneş (148/4)

4. pister (yatak).

Düşümde seni kıcar iken nâ-geh uyandum

Gördüm ki güneş pister ü bālīn amer olmuş (149/3)

5. pirūze (deęerli taş).

Hüsnüñ envār-ı tecellīsi iridükçe güneş

Beñzer ol pirūzeve kim āf-tāb altındadır (56/5)

6. būse-geh (öpülesi yer, yanak).

Ben nice beñzedeyin gün yüzüñ ayın güneşe

Çün güneş būse-gehidür şanemā gerd-i rehüñ (189/3)

gülmek, fiil (T.): gül (çiçek).

Didüm ki Cem öldi şanemā derd ü ęamuñdan

Gül gibi gülüp didi ki Allah Allah neler olmuş (149/7)

Nār-ı ışa yanmamış kimdür didüm

Gül gibi güldi didimicmer meger (111/4)

Ben müdām ağlayayın gül gibi gülsün leb-i yār

Çün sebep ęonceye açılmağa bārāñdan imiş (145/4)

Didüm zekāt-ı būsede Cem de naşīb umar

Gül gibi güldi didi ki vallāhi müstaa (174/5)

gūşe-i meyhāne (Far.): hāne-āh (hane yeri, yer)

Leblerüñ aksi tıtalardan çeşm-i hüninde vaan

Gūşe-i meyhāne her dem hāne-āhumdur benüm (212/2)

- H -

habib (Ar.): : Çin maliki.

ağıdır zülf-i zirih-pūşını hüsünde habīb

Yoksa Çin māliki rum üstine leşker mi çeker (88/2)

hacı (Ar.): şehīd (aşık).

Hacc-ı vasl için şehīd olanlaruñ

Cāme-i hūniñleri ihrāmdur (78/5)

had (Ar.): benefşe bağı.

Ne yazılmış hadüñde haţı-ı reyhān

Ne hoş kılmış benefşe bāđı taħrīr (102/7)

hadeng-i ğamzesi peykānları(Ar. Far.): güvāh (şahit).

Ne şerh idem ki ciger şerha şerha olduğına

Hadeng-i ğamzesi peykānları güvāh yiter (82/6)

hāk-i reh (Far.): tūtiyā (göz ilacı).

Hāk-i rehüñi dirīg kıлма

Cān çeşmine tūtiyādur iy dōst (16/9)

hāk-i reh-i pāy(Far. T.): sürme.

Ağlamağdan gözi kan tıldı Cem'un şıhhat için

Sürmedür çek gözine hāk-i reh-i pāyuñı gel (208/5)

hāk-i pāy (Far. T.):

1. tūtiyā (göz ilacı).

İy şanem benden kaçırma hāk-i pāyuñ cevherin

Tūtiyā alsam gerek bu dīde-i pür-hūn için (255/5)

2. tūtiyā-yı çeşm-i cān (can çeşmesinin gözü; kaynađı).

Çün cilā-yı çeşm-i cāndur hāk-i pāyuñdan şehā

Bād-ı şubha tūtiyā-yı çeşm-i cān ışmarlaram (210/3)

hāl (Far.):

1. hindū-beçe (siyah peçe).

Hālūñ şanemā gül yüzüñ üstinde gören dir

Hindū-beçedür düşdi yatur gül arasında (271/2)

Gül-şen-i ruhsāruñı seyr itmege hāl-i siyeh

Niçe hindū-beçedür kim virür aña rāh ruğ (33/4)

2. dane.

Zenaḥuñ ḥāline ḥaṭṭuñ ṭolaşaldan şanuram

Mürdur tüşe için meskenine dāne çeker (109/2)

Zülfüñe gönül düşdi görüp görüp ḥāl-i siyāhuñ

Dil mürğini dāma düşüren dāne midür bu (260/3)

3. nokta.

Didüm bu ḥaller lālũñde n'eyler

Didi kim noḡtalar yoḡ mı şekerde (264/6)

Kilk-i ḡudret noḡta yazmış ḥālũñi

Yazar iken naḡş ü taşvīrũñ begüm (228/6)

Noḡtalar yazmış didüm lālũñde ḥāl

Didi kim bī-noḡta yazılmaz şeker (111/2)

Ḥalka-i zülfeynüñe hoş düşmiş ol ḥāl-i siyāh

Gerçi kim bir noḡta kāfi olmaz iki cīm için (247/6)

4. ḥāce-i Hindũ (Hint hocası).

Zülfũñ ucında ḥaṭ-ı sebzũñle ḥalũñ şanasın

Ḥāce-i Hindũ-durur tuṭı getürmiş Çin'den (243/2)

5. 'ades (mercimek).

Ḥāl-i müşğīnũñ ruḡuñda yaraşur kıлма nihān

Çün Ḥalīl[ün] ḥānıdur kem olmasun andan 'ades (135/4)

6. nuḡaṭ (nuktalar).

Ḥālīni görüp didüm ḥaṭṭuñda n'eyler bu nuḡaṭ

Didi kim ḥaṭṭ olmaya ger yazıla bī-noḡta ḥaṭ(156/1)

7. 'Abbāsi 'ālem (aslanlar ālemi).

Ḥoma kim zülf-i siyāhuñı çeke ḥāl-i ruḡuñ

Çünkü 'abbāsi 'alemdür anı kāfer mi çeker (88/3)

8. beydağ (satranç oyununda piyade taşı).

Şāh iken cān naṭ' ı dilden ıarḫ olur ferzīn-vār

Beydağ-ı ḫalūñ dise ḫüsnüñ yüzinden şāh ruḫ(33/3)

9. meges (sinek).

Sāde düşmiş ḫālden yāruñ kāşānesi

İy dil-i bī-çāre kimdür bī-meges ḫāb isteyen (254/6)

10. Ḥacerü'l-Esved.

Dil sengīnūñ ile ḫalūñe ḫālüm diyeyin

Ḥacerü'l-Esved'e karşı çün olur ' arz-ı du'ā (7/2)

ḫāl-i 'anber-bār: (Far.): meges (sinek).

Didüm iy meh düşde görsem ḫāl-i ' anber-bārūñı

Didi evvel ḫāb olur mı anda kim olur meges (135/6)

Sāde düşmiş ḫālden yāruñ kāşānesi

İy dil-i bī-çāre kimdür bī-meges ḫāb isteyen (254/6)

ḫāl-i müşgīnūñ ruḫ (Far.): Ḥalīl[ün] ḫānı(Hz. Halil'in sofrası).

Ḥāl-i müşgīnūñ ruḫuñda yaraşur kıılma nihān

Çün Ḥalīl[ün] ḫānıdur kem olmasun andan ' ades (135/4)

ḫāl-i ruḫ (Far.Ar.):

1. lālenūñ bağrında dağ.

Birinūñ ḫāl-i ruḫından lālenūñ bağrında dağ

Birinūñ zülfiyle sünbül ' illet-i sevdā çeker (115/12)

2. 'Abbāsi 'alem.

Çoma kim zülf-i siyāhuñı çeke ḫāl-i ruḫuñ

Çünkü 'abbāsi 'alemdür anı kāfer mi çeker (138/3)

ḫāl-i siyeh (Ar. Far.):

1. Hind şāhı.

Gün yüzüñ üzre hāl-i siyeh zülf-i ‘anberīn

San Hind şāhı mülket-i Rūm’a ‘alem çeker (86/3)

2. hindū beççe.

Gül-şen-i ruhsāruñı seyr itmege hāl-i siyeh

Niçe hindū-beççedür kim virür aña rāh ruḡ (303/4)

3. dāne.

Zülfüñe gönül düşdi görüp görüp hāl-i siyāhuñ

Dil mürğini dāma düşüren dāne midür bu (240/3)

4. noқта.

Halka-i zülfeynüñe hoş düşmiş ol hāl-i siyāh

Gerçi kim bir noқта kāfī olmaz iki cīm için (247/6)

hālka-i zülfeyn(Ar. Far.): iki cim.

Halka-i zülfeynüñe hoş düşmiş ol hāl-i siyāh

Gerçi kim bir noқта kāfī olmaz iki cīm için (247/6)

hançer (Far.): Har gül (dikenli gül).

Sensüz iy serv-i sehī bāğ içre olsam bir nefes

Hançer olur çeşmüme süsen gözüme har gül (199/7)

hār (Far.):

1. raḡīb (rakip).

Öpüp elini düşdüm ayağına raḡībüñ

Ḳurtarımadum sen güli ol hāruñ elinden (241/3)

2. hançer.

Sensüz iy serv-i sehī bāğ içre olsam bir nefes

Hançer olur çeşmüme süsen gözüme har gül (199/7)

3. bālīn (yastık).

Sen pister-i nāz içre yatup gül gibi her-dem

Cem derd ile bālīn idine hārī sebep ne (279/7)

hārīm-i Ka'be (Ar.): melekler ʔurađı.

Bir dem giderme ravza-i dilden hayālūñi

Zīrā hārīm-i Ka'be melekler ʔurađıdur (104/5)

hasret (Ar.): dest (el).

Yaşamı dest-i hasret eyledi çāk

Hūblıķ kaddūñe olalı kabā (2/4)

haʔ (Ar.):

1. risāle (mektup, kısa yazı, kitapçık).

Hatuñ risālesini eylese mütālāa Cem

Hārīm-i hücre-i dilde ruħuñ aşar kandīl (207/9)

2. rakam.

ʔumāre-i benefşe haʔuñ dürcine raķam

Hüsnuñ risālesine gülüñ defteri varaķ (174/4)

Çün çekdi haʔuñ gün yüzüñ üzre raķam iy dōst

Ol hasret ile iki cihānı yaķam iy dōst (13/1)

3. kāfir (kāfir, dinsiz).

Haʔtuñ var-iken kesme ser-i zülf-i siyāhı

Kaʔ^c eylemek ol kāfire zünnār-ı sebep ne (279/4)

Zülfüñi döndürdi dīnden kendü īmāndan çıkup

Kaşd-ı īmān eyleyüpel bir ider kāfer haʔuñ (177/5)

Çıkduğı'çun dīnden kāfir dimezdüm haʔtuña

^c Anberīn zülfüñ kemendi aña zünnār olmasa (298/3)

4. müşg (misk).

Haʔ-ı müşginüñ olaldan āşikār

Müşg-i Çīn'e ķalmadı hergiz revāc (26/5)

5. ğalat (belirsiz).

Çün kitāb-ı ruḥ-ı ḥüsnünde ğalat düşdi ḥaṭuñ

Gel kerem kııl qazıd anı şanemā dīnūñ için (242/5)

6. nāfe-i Çīn (Çin miski).

Dimiş ḥaṭuña nāfe-i Çīn'dür ḥaṭā-y-ıla

Bu yüz qarasıla qapuña nice vara Cem (230/2)

7. sebze-zār (yeşillik).

Ḥaṭuñ sevdāsı-y-ıla Cem ne resme ḥāk olduğın

Şorarsañ bilesin ḥālin mezārı sebze-zārından (231/7)

Demler gelür ki ḥaṭṭuñı añup Cem ağlasa

Qanlı yaşıyla yazıla her sebze-zār nesh (31/7)

8. benefşe berg-i gül(gül yapraklı menekşe).

Ḥaṭṭuñ cemālūñ üzre senūñ iy semen-beden

Almış benefşe berg-i güli şanki araya (269/4)

9. cennet sebze-zārı (cennet bahçesi).

Bu ḥat mıdur ya cennet sebze-zārı

Ki kıılır ḥasretinden sebze zārı (307/1)

10. defter.

Mülk-i ḥüsnūñ ḥāşılın her ayda taḥşıl itmege

Şafḥa-i māh üzre bağlar müşg ile defter ḥaṭuñ (177/2)

11. Hızr.

Çeşme-i Ḥayvān mıdur kim Hızr gibi dā'imā

Zulmet-i zülfūñle Kevşer lālūñi bekler ḥaṭuñ (177/6)

La'lūñūñ girdinde ḥaṭṭuñ döşenüp yatur müdām

Hızr'a beñzer gūyiyā k'Āb-ı Ḥayāt andan tamar (43/4)

12. ğazel.

Haṭṭuñ kim şafḥa-i cāna yazılmış

Ġazeldür şanki dīvāna yazılmış (152/1)

13. nüşḥa-i yāḳūt.

Nüşḥa-i yāḳūt ḥaṭṭın ebter itdi ḥaṭṭ-ı dōst

La'linüñ girdinde rüşen olalı bu ḥüsn-i ḥaṭ (156/3)

14. ṭumāre-i benefşe (menekşe tomarı).

Ṭumāre-i benefşe ḥaṭṭuñ dürcine raḳam

Ḥüsünüñ risālesine gülüñ defteri varaḳ (274/4)

15. ḥadīş (hadis).

Ḥaṭṭuñ ḥadīşi metnini her kim şerḥ ide

Enfāsı ' anberīn anuñ dehānı müşg (183/13)

16. naḳş (resim, desen).

Gel ' ayān it eşk-i çeşmümde ḥaṭṭuñ naḳşını kim

Sikke olmayınca bulmaz kıymeti dīnār ü sīm (218/4)

17. maḥabbet-nāme (aşk mektubu).

Lebüñ yanında ḥaṭ n'eyler didüm dir

Maḥabbet-nāmedür kim cāna yazdum (222/2)

Lebüñde ḥaṭṭuñı gören didi kim

Maḥabbet-nāmedür cāna yazılmış (142/4)

18. cādū (büyüleyici).

Ne cādūdur ṭudaḡuñda ḥaṭṭuñ kim

Ṭurur āb üzre kılmaz dāmeniñ ter (110/7)

19. Nūr Āyeti.

Muşhaf-ı ḥüsünüñde ḥaṭṭuñ süresin ḥıfz itmege

Şubḥa dek Nūr āyetin her gice ez-berler çerāḡ (162/2)

20. mūr (karınca).

Lebüñ dā'iresinde şanki haţtuñ

Süleymān hātemine kaşd ider mūr (67/4)

Zenaĥuñ hāline haţtuñ tolaşaldan şanuram

Mürdur tüşe için meskenine dāne çeker (109/2)

21. fitne-i āĥir-zemān (ahir zaman fitnesi).

Devr-i ruĥuñda haţtuña iy meh kılan nazār

Dev-i kamerde fitne-i āĥir-zemān şanur (85/2)

22. sebze (yeşillik).

Gel getir haţtuñ ĥayālını bu yanmış sīneme

Sebze ādetdür konur çün tāze biryān üstine (301/2)

Ger hevā-yı haţ-ı sebzūñle ölem kaĥrūme gel

Ki biten sebzelerüm ĥālūmi ' arz ide saña (7/2)

Nehr olupdur yaşlarum gül yüzde haţtuñ yādına

Devr-i güldür kañı gelsün sebze vü āb isteyen (254/8)

23. rakam.

Çün çekdi haţuñ gün yüzüñ üzre raĥam iy dōst

Ol ĥasret ile iki cihānı yaĥam iy dōst (13/1)

24. Tūlicü'l-leyle fi'n-nehār.

Ĥat ki ĥaddinde ol nigār yazar

Tūlicü'l-leyle fi'n-nehār yazar (153/1)

25. tezvīr (yalan sevgilinin ayva tüyleri).

Ĥaţtuñ iy dōst getürdi yine tezvīr- ile āĥ

Ĥanımı dōkmek için ĥüccet elümden ne gelür (53/6)

26. āyet-i ĥüsn (güzellik ayeti).

Ĥaţtuñ oldı āyet-i ĥüsn ü lebüñ vaĥfi anuñ

Olıcaĥ sürĥü siyehle vaĥfi āyet ĥoş-durur (60/2)

27. Hindū (Hintli).

Didüm bu ne kıaddür bu ne haldür bu ne haıtdur (263/3)

Didi biri ‘ar‘ ar biri ‘anber biri Hindū

28. benefşe otladı (menekçe otladı, menekşe bahçesi).

Āhū gözün olmasa ğazāl-ı Hotan ü Çın

Haıtuından olur mı-y-ıdı otladı benefşe (167/6)

29. berg-i güli (gül yaprağı).

Haıtuñ cemālün üzre senün iy semen-beden

Almış benefşe berg-i güli Şanki araya (269/4)

30. sünbül.

‘Ārızuñ Şol deste-i güldür ki dā‘im Şudadur

Sünbül-i haıtuñ gül üzre Şanki müşg-ālüdedür (55/1)

Sünbül haıtuña reşk iledüp bāğ-ı ruhuında

Toprak döşenüp yüz vurur aıçcāra benefşe (266/2)

Lebün girdini devr itmiş görenler haıtuñı eydür

Ne Kevşer’dür bu kim dā‘im biter sünbül ayağında (186/7)

Kıaddüñde hadün haıtı tutaldan berü mesken

Bir tütiye benzer ki kıona serv-i revāna (291/2)

31. Süre-i Nür (Nur Suresi).

Haddün haıtuñla yazalı zerrin ğılāf ider

Tümāresine süre-i Nür u Duĥān’ı Şem (161/6)

32. ‘anber.

Ruĥlarıñ odında zülfün ‘üd imiş ‘anber haıtuñ

Bezm-i hüsnünde anuñ’çun gezdürür micmer haıtuñ (177/1)

33. otlak.

Āhū gözün olmasa ğazāl-ı Hotan ü Çın

Haṭṭuñdan olur mı-y-ıdı otlığı benefşe (247/6)

34. nāfe-i Çīn (Çin miski).

Dimiş haṭuña nāfe-i Çīn'dür haṭā-y-ıla

Bu yüz kıarasıla kıapuña nice vara Cem (230/2)

haṭ-ğubār (Ar.): yāķūt nüsha.

La'lüñ kenārına yazalı haṭ-ğubār haṭ

Yāķūt nüshasında kıodı yād-gār haṭ (155/1)

haṭṭ-ı had (Ar.Far.): tılısm-ı genc (esrarlı hazine).

Hayāl-i haṭṭ-ı haddüñ dilde iy mäh

Tılısm-ı genc imiş vīrāna yazdum (222/5)

haṭṭun havāşisi (Ar.): şubhu u şām.

Hüsñüñ kitābı şerh-ile haṭṭuñ havāşisi

Vaķtı yiri-durur olur şubhu u şām baķş (25/3)

haṭṭ-ı müşgīn (Ar. Far.): havāşī (haşıye).

La'lüñ metni beyān olmazdı her taķşīl için

Haṭṭ-ı müşgīnüñ havāşī yazmasa te'vīl için (249/1)

haṭ-ı nev-reste (Far.): ceyš-i Habeş (Habeş askeri).

Zülfı altında haṭ-ı nev-reste kim şaf bağlamış

Şanasın ceyš-i Habeş'dür kim tırur şeb-ķün için (255/2)

haṭṭ-ı reyhān(Far.): benefşe (menekşe).

Ne yazılmış hadüñde haṭṭ-ı reyhān

Ne hoş kıılmış benefşe bāğı taķrīr (102/7)

haṭṭ-ı siyeh (Far.):

1. nāme-i āmāl (amel kitabı).

Maķşer-i zülfinde ser-gerdān idersin göñlümi

Beñzer iy haṭṭ-ı siyeh kim nāme-i āmālsin (245/3)

2. sihr (sihir).

Lālũne haṭṭ-ı siyeh beñzer ki şırnlik yazar

Kim nebāt üzre lebũñ sihr oqıdı efsũn için (255/3)

haṭṭ-ı siyeh-pũş(Far.): Leşker-i Fir'avn (Firavun askeri).

Velı haṭṭ-ı siyeh-pũşı yaşamış leşker-i Fir'avn

Ṭutar Mışr-ı cemālini meded irmezse Mũsā'dan (252/7)

haṭ-ı sebz (Far.): tuṭı.

Zũlfũñ ucında haṭ-ı sebzũñle ḥalũñ şanasın

Hāce-i Hindũ-durur tuṭı getürmiş Ćın'den (243/2)

haṭṭ-ı yār (Far.): münzel (indirilmiş).

Muşhaf-ı ḥũsninde münzel sũre midür haṭṭ-ı yār

Āyet-i raḥmet midür yāḥud bu ol tenzıl için (249/6)

haṭ, zũlfeyn, meh (Ar.): Penc āyet (5 ayet).

Haṭṭũñ zũlfeynũñ iy meh řaşlaruñla

Gũl evrāķında yazdı penc āyet (21/5)

ḥayāl (Ar.):

1. İtlerinũñ pāyı (köpeklerin payı), genc (hazine).

Şanasın bāgçe-i dilde ḥayāl-i hevesũñ

Bu harım itlerinũñ pāyı nişāñnı gülidür (80/5)

Vırāne-i dilde bulunır genc-i ḥayālũñ

Ol genci nihān itmege vırāne midür bu (260/4)

2. taḥt.

Ćün ḥayālũñ taḥtıdur dil luṭf idüp ma'mür kııl

Kim ğamuñ vırān idelden daḥı vırāndur henüz (126/5)

3. genç.

Ṭuyulur bir gün ḥayālũñ genci şuç benden degũl

Kim igen vīrān olupdur bu dil-i virānumuz (103/1)

ḥayāl-i leb (Ar.): Sāğar (kadeh, içki kadehi).

Çeşmümde ḥayāl-i lebüñ iy dōst meşelde

Bir sāğara beñzer ki ola mül arasında (271/4)

ḥayāl-i ḥat-ı sebz (Ar. Far.):

1. tılısm-ı genc (esrarlı hazine).

Ḥayāl-i ḥatṭ-ı ḥaddüñ dilde iy māh

Tılısm-ı genc imiş vīrāna yazdum (222/5)

2. tūṭi (papağan).

Peyḳānlu gönül içre ḥayāl-i ḥat-ı sebzüñ

Bir tūṭiye beñzer ki demürden ḳafesi var (40/2)

ḥayāl-i zülf-i dōst (Ar. Far.): āşiyān.

Āşiyān tıtalı başumda ḥayāl-i zülf-i dōst

Leyli-i zülfinde dil Mecnūn gibi sevdāyidür (69/4)

hevā (Ar.): od (ateş).

Toprağa dökdi hevāñ odı Cem'üñ yūzi şuyın

Su gibi çünki gönül gördüğü oğlana aḳar (109/7)

Ḥızr (Ar.): Āb-ı Ḥayvān, ölümsüzlük suyu

Zulmet-i zülfinde ḥatṭ-ı lebleri ḳatında şan

Ḥızr'dur ḳarañulıḳda Āb-ı Ḥayvān nüş ider (61/2)

ḥırḳa-i 'ıṣḳ (Ar.): iḥrām (hac kıyafeti).

Giyemesüñ devlet ḳabāsın ḥırḳa-i 'ıṣḳuñ giyen

Çünki iḥrām üzre giyemez maḥrem olanlar libās (136/2)

ḥibr ḥatā (Ar.): kalem.

Ḳalem bigi dil uzadan ḥatına ḥibr ḥatā

Mişal kāğıdı gibi yüzün siyāh eyler (52/2)

hicāb (Ar.): sırça (cam, camdan yapılmış).

Gelince meclisüñe sırçadan hicāb idinür

Meger cemālüñe bakmağa şerm ider kandil (207/2)

hicr (Ar.):

1. hancer (hançer).

Hancer-i hicrūñle çün gönlini çāk itdūñ Cem'ūñ

Vaqtıdur kim süzen-i luḫfuñla anı ḫasasın (235/5)

2. gice (gece).

Aç yüzüñi hicrüm gicesi tā seḫer olsun

Çöz zülfiñi dil gül-şen-i pür-müşg-i ter olsun (246/1)

3. zulmet (karanlık).

Dil cefā-yı zulmet-i hicrānda ḫalurdı müdām

Ger cemālūñ āf-tābı olmasaydı 'özr-ḫāh (275/6)

4. şeb (gece).

Hicrūñ şebini vaş-ıla çün rüşen eylemez

Yanmaḫ arada şem' -i maḫabbet ne fā'ide (276/4)

5. mezar taşı.

Şol ḫadar seng-i belā yaḫdurdı hicrūñ başuma

Şimdi aḫcār-ı belā seng-i mezārumdur benüm (221/2)

hicre (Ar.): derd (dert).

Didüm ki derd-i hicre 'aceb çāre var mı hīç

Güldi didi ki gel lebüm emderde çāredür (84/7)

hoş-āb (Far.): dürr (inci).

Çeşme-i ḫüninüm aḫıdur dem-be-dem

Ayaḫuñ işārına dürr-i hoş-āb (11/4)

hotan (Far.): āhu (ceylan).

Çeşmine beñzerem dir-imiş āhu-yı Hōtan

İy gānzeler gelüñ yüregın tolu kıan idüñ (187/5)

hūb (Far.):

1. beyt (beyit).

Ġazel-i hūsnüñe ruħuñ maṭla

Hūblık beytine lebüñ mısra (160/1)

2. kıaba (hırka, elbise).

Yaķamı dest-i ħasret eyledi çāk

Hūblık kıaddüñe olalı kıabā (2/4)

3. melek.

Ya kıaşıñ ‘īd ayıdur kıurbānuñ olsun hūblar

Şimdi mi oldı melek kıurbān İsmā‘īl için (249/2)

hūn (Far.):

1. çeşme.

Çeşme-i hūnīnüm aķıdur dem-be-dem

Ayaġuñ īşārına dürr-i ħoş-āb (11/4)

2. ciger (ciġer).

La‘lūñ şarābı yādına kıanlar yudalı Cem

Ġoş görünür müdām aña hūn-ı ciger lezīz (39/8)

3. pınar.

Lāle ruhsāruñ añup aķduķça gözden hūn-i dil

Kıan olası gözlerüm ‘ālem yüzın rengīn ider (48/3)

hūn-ı dīde (Far.): ‘aķıķuñ rengi (akik rengi).

‘Aķıķuñ rengi hūn-ı dīdedendür

Bahānedür Süheyl ile Yemen de (294/4)

hūn-ı sāġar (Far.): leb-i yār (sevgilinin dudaġı).

Müdüâm içersin iy Cem hûn-ı sâgar

Leb-i yâr-ıla beñzer kim dilüñ var (103/5)

hurşîd (Fars.): tîğ (kılıç, tığ, şış).

Subh u hurşîd esîr-i sipeh-i 'ışk olalı

Biri boynında kefen birisi tîğ elde tutar (92/8)

hüsn (Ar.):

1. mushaf (sayfalandırılmış, Kur'an sayfası).

Mushaf-ı hüsnüñ yüz sürelden iy dil-ber yüzüm

Levha-i zerrîne beñzer kim kitâb üstindedür (75/2)

Muşhaf-ı hüsnünde haţtuñ süresin hıfz itmege

Subha dek Nür âyetin her gice ez-berler çerâğ (162/2)

Muşhaf-ı hüsnünde fâl açsam elif kaddüñ gelür

Başuma bir gün kıyâmet kıparur bu fallar (97/5)

Zülfüne kâfir didüm döndüğü-y-içün dînden

Muşhaf-ı hüsnüñ gibi öniñde Qur'ân olmasa (284/2)

Muşhaf-ı hüsninde haţtı çevre yüz tutdı didüñ

İy raķîb-i rû-siyeh bu resme fâl itmek neden (232/6)

Muşhaf-ı hüsninde münzel süre midür haţtı-yâr

Âyet-i rahmet midür yâhud bu ol tenzîl için (249/6)

2. aftâb (güneş).

Âftâb-ı hüsnüñ iy meh kim nikâb altındadır

Sanasın bedr-i dücâdur kim sehâb altındadır (76/2)

3. kandil.

Dil düşüp zülfünde ger kandîl-i hüsnüñ istese

N'olaçün-kim gice zulmetde kalan ister çerâğ (162/4)

Nice şerh eyleyeyin kandîl-i hüsnüñ pertevin

Şem^ç gibi oda yanar söyledüğümce dilüm (214/4)

Şandıl-i hüsnüñe n'ola olsa delil-i dil

Kim nâr-ı nûr gibi görünür duhân-ı müşg (183/9)

4. hilat (kaftan).

Hilât-i hüsnüñe mâhı alma köhne pâredür

Vaşle olmak câme-i atlasda yaraşmaz pelâs (136/5)

5. çerâğ (mum, ışık).

İy Cem çerâğ-ı hüsnî hayâline ol mehûñ

Dil hânesinde şanki açıldı dükân-ı şem (161/21)

6. gün (güneş, gündüz).

Her şubh açar revzen-i zer mihr felekden

Hüsnüñ günini kıлмаğa iy döst temâşâ (1/3)

7. kitâb.

Hüsnüñ kitâbı şerh-ile haţtuñ havâşisi

Vaqtı yiri-durur olur şubhu u şâm başş (25/3)

8. bezm (meclis).

Ruĥlaruñ odında zülfüñ ç üd imiş ç anber haţtuñ

Bezm-i hüsnüñde anuñ'çun gezdürür micmer haţtuñ (177/1)

9. mülk.

Mülk-i hüsnüñ hâşılın her ayda taĥşîl itmege

Şafha-i mâh üzre bağlar müşg ile defter haţtuñ (177/2)

10. mihr.

Mihr-i hüsnüñ görmeyince gitmesün dilden ruĥuñ

Kim ĥarîm-i Kâbe'de tâ şubha dek yanar çerâğ (162/3)

Çarĥ-ı devletde eyleme ki tulûç

Mihr-i hüsnüñ yüzüñ-durur maţlâ(160/4)

11. Şem' (mum, ışık).

Mihr-i felek delil olalı Şem' -i ĥüsnüñe

Her Őubĥ yüz yire urup ider fiġāmı Şem' (161/10)

Yanmasa Şem' -i ĥüsnüñ elindne gezer midi

Yaĥup ĥaŐir başına her ĥānedān-ı Şem' (161/13)

12. ġazel.

Ġazel-i ĥüsnüñe ruĥuñ maṭlā

Ĥüblıĥ beytine lebüñ mısra (160/1)

13. ġül-Şen (ġül bahĥesi).

Ĥālüñ ol Hindü-durur kim bī-rızā

Ġül-Şen-i ĥüsnüñ temāŐa eylemiş (146/6)

Bir bencileyin ġül-Şen-i ĥüsnüñ hevesinden

Bülbül bigi zār olıcı her-bārı kimüñ var (45/6)

Ġül yüzüñ ayruluġı iy lāle-ruĥ dā'im Cem'i

Ġül-Şen-i ĥüsnüñ ġamında bülbül-i ġüyā kılır (66/7)

14. risāle (mektup, yazı).

Ĥüsni risālesine mehi mıştar idinür

Zülfın kaçan ki mihr-i ruĥı üzre taġıdur (104/3)

Görüp risāle-i ĥüsnüñi Şemse oldı ĥamer

Kitābe-i zer olalıdan ol kitāba ġüneŐ (148/4)

15. ġün (ġüneŐ, ġündüz).

Ĥüsñüñ ġünini fikri der iken gice iy dōst

Ġün toġdı idi başuma ġördüm Őeĥer olmiŐ (149/5)

Her Őubĥ aĥar revzen-i zer mihr felekden

Ĥüsñüñ ġünini kıılmaġa iy dōst temāŐā (1/3)

16. bāġ (baġ, bahĥe).

Vālih ü ser-mest ü hayrān nā-geh eylerken güzër
Gördüm iki gonca-i ter bāğ-ı hüsn içre gezer (115/1)
Birinüñ zīnet ruḥı verdinden alur bāğ-ı hüsn
Birinüñ cüllāb-ı lālinden alur lezzet şeker (115/9)
Bāğ-ı hüsnüñden Cem'e bār-ı belā 'arz eyleme
Leblerüñ daḥı bilür kim kavı şeft-ālüdedür (55/5)
Bağ-ı hüsnüñde letāfet güli açılsa n'ola
Āşikār itdi ruḥun luḥfinı āşār-ı kadeḥ (30/3)

17. şulṭān.

Seni şulṭān-ı hüsn eyleyen itdi
Cem'üñ āhı livāsın āsmān-gīr (102/8)
Dün gice ol māh-ı mihr-ārāyı mihmān eyledüm
Hüsnini dil mülkinüñ taḥtında şulṭan eyledüm (229/1)

18. ravza (bahçe, çimenlik).

İy semen-ber ravza-i hüsnüñ ne hoş gül-zārdur
Kim anuñ yādına her gül-zārda gül zārdur (93/1)

19. defter.

Tār-ı zülfüñ tağıdup şafḥa-i mihr üzre şabā
Hüsnüñüñ defterini yazmağa mıştar mı çeker (88/4)

20. kitāb.

Beñzer kitāb-ı hüsnüñe düşmiş galat ḥaṭuñ
Zülfüñ anuñ'çun anuñ kalem çeker (86/2)

21. Rum (Anadolu).

Ṭağıdur zülf-i zirih-puşını hüsninde ḥabīb
Yoḫsa Çīn mālīki Rum üstine leşker mi çeker (88/2)

22. devlet.

Devlet-i hüsnünde şāhā bu revā mı kim gözüñ

Leşker-i ğam gönderüp dil mülkini yağma kıılır (66/2)

23. āyet.

Haṭṭun oldı āyet-i hūsn ü lebüñ vaḳfı anuñ

Olıcaḳ sürhü siyehle vaḳfı āyet hoş-durur (60/2)

Āyet-i hūsnedür ruḥuñ tefsīr

Maḥzen-i ‘ışkadur ğamuñ miftāḥ (28/5)

24. āteş.

Zülf-i müşğīnüñ yaḳaldan āteş-i hūsnünde ‘ūd

Ālemüñ eṭrāfını başdan başa müşğīn ider (48/5)

25. māl (servet, değerli şey).

Cem faḳīr-i ‘ışḳ olupdur raḥm kııl

Māl-ı hūsnünden ğanīsin vir zekāt (23/5)

Māl-ı hūsnünden ğanīsin vir zekāt

Ġurbet-i ‘ışkuñda oldum çün faḳīr (51/6)

26. mülket (mülk, memleket, ülke)

Haṭṭ-ı dil-dār yazup dir ki bile cümle cihān

Mülket-i hūsnı tamāmet ki bu ḥānuñ olısar (44/4)

27. naaṭ’

Eyleyelden gün gibi ‘ arz-ı cemāl ol māh-ruḥ

Ol şafā-y-ıla bu naaṭ’ -ı hūsnı oldı māh ruḥ (33/1)

28. zāv (ışık, aydınlık)

Göñlümüñ ḥānesine kāfiyedür

Ẓav-ı hūsnüñ yaḳarsa ger mışbāḥ (28/4)

29. çerāĝ (ışık, kandil, mum)

Diler hemīşe per yaḳa pervāne-var dil

Ḥüsniñ kaçan ki meclise cānā çerāğ ola (296/4)

Her-dem kitāb-ı ḥüsni yazar kātib-i ezel

Tā cümleden kitāb-ı ruḥuñ intihāb ola (297/3)

30. mihr-i cihān (dünyanın güneşi)

Ol şanem kim ḥüsnine mihr-i cihān āyīn diye

Söz budur diyüp kamer yüz cān-ıla taḥsīn diye (292/1)

Şem‘ -i ḥüsniñ yādına dil қаşuñı kıldı mekān

Zeyn için şan cām aşar mihrāba қandīl üstine (290/3)

31. mescid.

Fikr-i ebrūn eylemez Cem mescid-i ḥüsniñde hīç

Kābe’ de dīvānedür maḥşūş mihrāb isteyen (254/9)

Mescid-i ḥüsniñde esīr olmaz-ıdı dil Yūsuf’ı

Ger zenahdānuñ çehi mānend-i zindān olmasa (284/4)

32. cāmi’ (derleyen, toplayan, cami).

Cāmi‘ -i ḥüsniñi қandīl-i ruḥuñ tezyīn için

‘Anberīn zencīr aşaldan zūlfuñ ol қandīl için (249/3)

Cāmi‘ -i ḥüsniñde zeyn için қаşı mihrābına

Қābe örtüsini aşar kākül-i müşgīn-i dōst (20/4)

33. қabā (giysi, elbise).

Gey yaraşur saña bu ḥüsniñ қabāsı şanemā

Dilerem ḥüsniñ қabāsını hemīşe giyesin (244/4)

34. kitāb-ı ruḥ (ruh kitabı).

Çün kitāb-ı ruḥ-ı ḥüsniñde ğalat düşdi ḥatuñ

Gel kerem қıl қazıd anı şanemā dīnūñ için (242/5)

35. gül-zār (gül bahçesi).

Almağa gül-zārı ḥüsniñden naşīb iy ğonce-leb

Muntazır olup oturur şubha dek bîdâr gül (199/3)

36. nigâr-istân (güzelleri çok olan yer).

Dilâ zülfinde hüsniñ temâşâ

Ki çîn içre nigâr-istâna girdüñ (192/8)

37. bāzār (pazar).

Gezerken hüsni bāğın didi ‘ aqlum

Ne-y-içün bî-rıza büstâna girdüñ (192/3)

Müşg-ile tozlu kabzası müşgîn kemân şatar

Bāzār-ı hüsni içinde açaldan dükân çaşuñ (191/7)

38. meydan.

Çapmağa mihr topını mehden bu zülfi gör

Meydân-ı hüsni içinde şalar şavlecân-ı müşg (183/3)

39. berât (nişan).

Sañâ müsellemler olmağ-ıçun mülket-i cemâl

Çekmiş berât-ı hüsniñe çaşuñ nişân-ı müşg (183/8)

40. ebyât (beyitler).

Hüsniñ ebyâtını yazmağa hüsni-i hatt-ıla

Çıldı gül-berg üzre mıştar kākül-i müşgîn-i dōst (20/5)

hüsni-i ruḥ (Ar. Far.): bahar.

Bahār-ı hüsni-i ruḥuñ derdi-y-ile dāğ-ı ğamuñ

Göñülde lāle gibi eyledi nişân-ı firāk (175/5)

hüsni-i mülk (Ar.): şehir-istân (büyük şehir).

Velî bî-bāk gezme hüsni-i mülkin

Ki iy rüstāyi şehir-istâna girdüñ (192/9)

‘ışk (Ar.):

1. naṭ’ (sofra).

Āḥir iy Cem seni lu’b-ı ruḥı şeh-māt kıılır

Naṭ’-ı ‘ışkıında eger şāni-i Leclāc olasın (250/7)

2. leşker (asker).

Görelı gün yüzını leşker-i ‘ışkına hemān

Eyledüm cān ü gönül mülkını yağmā bu gıce (272/2)

3. maḥzen (depo, yer altı sığınağı).

‘Āyet-i ḥüsnedür ruḥuñ tefsır

Maḥzen-i ‘ışkadur ğamuñ miftāḥ (28/5)

4. nār (ateş).

Nār-ı ‘ışka yanmamış kımdür dıdüm

Gül gıbi güldı dıdı mıcer meger (111/4)

5. kâfile.

Rāh-ı belādan kaçan geçse gerekdür nihān

Kâfile-i ‘ışka çün oldı figānum ceres (137/3)

6. āteş.

Geh ḥavāle āteş-i ‘ışk ıdesın geh nār-ı ğam

Nıçe bır bu resme ben dıl-ḥaste yanam yağılam (227/2)

Āteş-i ‘ışkuña kıo kım yanayım ḥükm-i ezel

Hākümi āb u hevāñ-ıla çü taḥmır eylemış (141/4)

7. meclıs.

Çün yok ṭulū’ı meclıs-i ‘ışka ne fā’ıde

Ṭutam cemālı burc-ı sa’ādetde ay-ımış (147/3)

8. deryā (denız).

Deryā-yı ‘ışkuña düşeni şanma kırtıla

Zīrā ki yok-durur bilürüz biz kenār-ı ‘ışk (168/6)

Kār idelden gönlüme deryā-yı ‘ışk

Eyledi derdüñ beni rüsvāy-ı ‘ışk (169/1)

9. rüsvāy (rezil).

Kār idelden gönlüme deryā-yı ‘ışk

Eyledi derdüñ beni rüsvāy-ı ‘ışk (169/1)

10. od (ateş).

‘İşk odın bu sīne-i maḥzūndan def itmege

Gözlerüm yaşını derd ü ğamla Ceyhūn eyledüñ (180/3)

‘İşkun odında Cem’ün hālını gören didi kim

Kim ola kendüzini āteş-i sūzāna atar (83/4)

Dil ‘ışk odına yandığı rüşen olup-durur

Pervāne olalı arada tercemān-ı şem‘ (161/20)

Derd ü belāsı cāna yiter niçe bir gönül

‘İşk odına ıtıışmağa ben reh-nümān olam (224/3)

Yanar idüm ‘ışk odına ağlamasam rüz ü şeb

Lā-cerem kim āb olıcağ āteşi teksīn ider (48/4)

11. (acı, sıkıntı, dert)

Her kaçan ğam-ı ‘ışkuñ dil-i ğam nāke düşer

Dil ü cān şöyle yanar k’āteşi eflāke düşer (81/1)

Ğam-ı ‘ışkuñla Cem eger vire cān

Ğabri üstine yaz sa‘īd ü şehīd (37/5)

Evvel ne resme dil ğam-ı ‘ışka esīr idi

Bir dürlü ölmedi yine ḥālī bayağıdur (104/6)

12. ğurbet (yabancı topraklar).

Māl-ı hüsniñden ğanīsin vir zekāt

Ġurbet-i ‘ışkuñda oldum çün faķır (51/6)

13. şeh̄r (şehir, belde).

Cān virüp derdüñ alursam n‘ola her laḡza şeh̄

‘Işk şeh̄rinde budur şan‘at elümden ne gelür (53/8)

14. derd.

Leyli-i zülfüñi ger Cem boynına takmazsan āh

Derd-i ‘ışkuñla şeh̄ Mecnun’dan mecnun olur (72/5)

15. ṭās.

Ka‘beteyn olalı ṭās-ı ‘ışkuñ cān ü gönül

Her biri nezd-i ruḡuñda iy ḡamer-ruḡ nārdur (93/2)

16. kemer.

‘Işkuñ kemerini bağlanaldan

Ney bigi işüm hevādur iy dōst (16/14)

‘ışkuñ kemeri (Ar. Far.): ney.

‘Işkuñ kemerini bağlanaldan

Ney bigi işüm hevādur iy dōst (16/14)

- İ -

işig (T.): vatan.

İşigüñden ayru ğamdur ḡāşılum didüm

Şimdi mi oldı vaṭan terk eylemek taḡşıl için (249/5)

Cem işigüñ ṭalep eyler ki göre ğün yüziñi

Rüşen oldı ki vatan sevgisi imāndan imiş (145/7)

işig(T.): Kābe.

Ḥased itdi ṭavāf itdügi-y-içün

İşigüñ Kābe'sini bād-ı şabā (2/3)

Cān virürler şavāfa Merve haķı

İşigüñ Kābesi'nde ehl-i şafā (3/4)

İşigüñ Ka'be'si penāhumdur

İki ālemde secde-gāhumdur (43/1)

İşigüñ Ka'besi'ne bir dem irem diyü gezer

Niçe yıldur bie hevā-y-ıla yeler bād-ı seher (92/1)

Haṭṭun hayāline aķalı yaşum işigüñ

Bir Kābe' dür ki oldı anuñ nāv-dān-ı müşg (183/5)

iki ebrū (T.Far.): kıble.

Cem iki kıbleye tutar yüzini

Kıble olalı ol iki ebrū (261/7)

iki ruḥ (T. Far.): ḥurşīd-i cihān (cihan güneşi).

Şol iki ruḥ ki ḥurşīd-i cihāndur

İki gündür ki gözümnden nihāndur (90/1)

it izi (T.):

1. şekl-i zerrīn (altından yapılmış şekil).

İtüñ izi şekl-i zerrīn yüzüme virdi şeref

Artururmuş her kıumāşuñ nirḥımı tamğa meger (116/4)

2. tamğa (damga).

İtüñ izi şekl-i zerrīn yüzüme virdi şeref

Artururmuş her kıumāşuñ nirḥımı tamğa meger (116/4)

İşigüñ Ka'besi (T. Ar.): penāh (sığınma yeri).

İşigüñ Ka'be'si penāhumdur

İki ālemde secde-gāhumdur (43/1)

işigüñ ḥāki (T. Ar.):

1. vatan.

İşigüñ hākini terk idemez Cem

Ki evvelden aña ol yir vaṭandır (54/7)

2. kimyā-yı ‘ayn-ı zer (altın).

Birinüñ zülfi hevāsından döker şeh-per perī

Birinüñ işigi hāki kimyā-yı ‘ayn-ı zer (115/16)

işig toprağı (T.): devlet ü cāh (devlet ve makam).

Āsitānuñdan beni dūr itmesün bir dem Hūdā

Kim işigüñ toprağıdur devlet ü cāhum benüm (220/3)

‘izār (Ar.):

1. nār (ateş).

‘İzāruñ nārı olmazdı maḳāmı

Eger zülfeynüñ olmasa semender (110/3)

2. şevk.

Şevk-i ‘izāruñla Cem ağlayalı bildiler

Cennet imiş iy şanem menba’-ı Nīl ü Aras (137/6)

3. āb (su).

Siḥr ider beñzer ‘izārı ābına

Kim bitürdi āteş-i ruḥsārı gül (197/6)

- J -

jengār (Far.): ḫaṭ.

Yüzüñüñ āyinesin ḳılur nihān

Şol ḫaṭ-ı jengār elinden el-ğıyāş (24/7)

kâ'be (Ar.): yüz.

Kābe yüzinden budur aşın tırāş itdügi yār

ıbledür her gūşesi mihrāb aña hācet degül (200/2)

kāfir (Ar.): göz.

Didüm bu ne gözdür bu ne yüzdür bu ne aşdur

Didi biri mü'min biri kāfir biri cādū (263/2)

ad, kadd (Ar.):

1. serv (servi ağacı).

Cennet-i kuyuñ içinde salıncak sanemā

Lutfi Tubā kadūñññ servi çemenden ıkarır (74/3)

Delürüp addüñe öykündügi' çün

aar şu servüñ ayağına zencir (102/4)

Serv addüñ hevesi reşki şikest itmedise

Bāğ-bān serv ayağın tahta-y-ıla yā ne şarar (109/6)

add ü ruhuñ hevāsıña şol deñlü ağlaruz

Her anda basa serv ü semendür kenārumuz (120/3)

Ben umardum sidre addüñ sāyesinde hoş geçem

Yosa her bir bāğda serv ü çenār eksük degül (209/4)

Serv addüñde turuncī ğabğabuñ sībin gören

Dir nihāl sidre vü nāz üzre bitmiş tāze bih (282/2)

addüñe übā diyenler söylemiş toğrı haber

aşıña kec-rā diyenler rāstı kec-ra-y-ıdı (303/2)

Hacil olur görürse lālüñi mey

Serv addüñ öniñde leyse bişey (304/1)

2. halka-var (halka, çember).

Yaraşur Cem kaddini kapuña kılsa halka-var
İy sanem çün ‘āşık devlet bu bāb altındadır (76/7)
Kādümi bār-ı gamuñ halka kıldı hātem-vār
Başumda seng-i melāmet nigīn-i hātemdür (113/2)
Der-gehūñ kapusına kaddüm olaldan halka-vār
İy sanem her bāb-ıla bir fetḥ-i bābum var benüm (213/4)

3. lam (lam harfi).

Kāmet ü zülf ü dehānuñ yādına
Kaddüm iy sīmīn-beden çün lāmdur (78/6)

4. ṭubā (cennette bulunan bir ağaç).

Ṭubā da görürse diye toğrusı zihī kad
Nāz-ıla hırām eyleyicek ol kad-i bālā (1/6)
Şalınur-ısa Ṭubā kaddūñ eger
Bir nefes bizden yaña Ṭubālana (4/2)

Cān bāğı içinde sidre kaddūñ
Ṭubā gibi müntehādur iy dōst (16/16)
Ṭuba-i kaddūñ hevāsı-y-ıla Cem kılsa du‘ā
Müntehādur diyü Cibrīl el açup āmīn ider (48/6)
Mişli var mı kaddūñüñ didüm Ṭubā meger
Yā yüzüñ mānendi dir mihr-i cihān-ārā meger (116/1)
Ṭuba-i kaddine iy Cem cān ü dilden şi’rūñi
Kadd-i mevzūnı gibi her laḥza mevzūn eyledūñ (180/5)
Didüm ki sidre mi kaddūñ ya Ṭubā
Gülüp didi ki daḥı müntehā bil (195/3)
Didüm ki sidre mi kaddūñ ya Ṭubā

Gülüp didi ki dahı müntehā bil (195/3)

5. serv-i cefā-berg ü bela-bār (bela ve cefa yapraklı servi ağacı).

Bir sencileyin add-ıla büstān-ı cinānda

Bir serv-i cefā-berg ü bela-bārı kimin var (65/7)

6. eng (eğri; pene; el).

am addümi eng eyledi ram it anemā gel

Bu nağmelü āvāzeve sāz itme igende (188/4)

addüñde adüñ atı ıtaldan berü mesken

Bir tütüye benzer ki ona serv-i revāna (291/2)

7. ıve (cilve, naz, eda).

Bulınmaz ıve-i addüñ hevāsı gül budağında

Aılmaz gül yüzüñ mānendi gül Firdevs bāđında (186/1)

8. serv-i sehī (servi ağacı gibi düz, doğru).

Birinüñ serv-i sehī add-i ser-efrāzına ul

Birinüñ ayağına yüzün sürer bād-ı seher (115/4)

Bād-ı abā irimedi pāy-i semendüñe

Serv-i sehī yitimedi add-i bülendüñe (274/1)

add ü dehān ü rüyuñ ile o geenlere

übā vü Āb-ı Kever ü cennet ne fā'ide (276/6)

9. ar'ar (servi ağacı).

Didüm bu ne addür bu ne āldür bu ne adur

Didi biri 'ar' ar biri 'anber biri Hindü (263/3)

10. serv-i emen (servi bahesi)

atıñı fikr eyler-iken addüñi añdum didüm

Rāstı bu āmete öykünimez serv-i emen (236/3)

11. elif (harf).

Muṣḥaf-ı ḥüsnünde fāl açsam elif ḳaddüñ gelür
Başuma bir gün ḳıyāmet ḳoparur bu fallar (97/5)
Dil tıflı ḳadd ü zülf ü ḳaṣuñ yādına müdām
Muṣḥafda oḳıduğı elif lām rā-y-ı mıṣ (147/2)
Yazdı ḳadd ü zülfü dehānuñ senüñ
Muṣḥaf-ı ḥüsnüñe elif lām mīm (223/2)

12. serv-i revan (yürüyen servi ağacı).

İy gözlerüm gelüñ yaṣum āb-ı revān tutuñ
Ol cūya ḳarşu ḳaddini serv-i revān tutuñ (186/1)
Çün yüzüñ güldür ḳadüñ serv-i revān
Gül-şen-i cāndur senüñ yirüñ begüm (228/3)

13. hilal.

‘Ömrümüñ mihrin ḳara zülfüñ zevāl itmek neden
Yā ḳaṣuñ fikriyle ḳaddümi hilāl itmek neden (232/1)

14. dāl (dal harfi).

Lām-ı zülfüñ ‘ışığına Cem ḥod elifden toğrıdur
Ḳaṣlaruñ nūnı gibi ḳaddini dāl itmek neden (232/9)

15. şimşād (şimşir ağacı).

Hevā-yı ḳaddüñe cān vireli Cem
Bitüpdür türbesi ḥākinde şimşād (38/7)
Yir itdi ravza-i dilde çün ol ḳad-i şimşād
Ne seyr-i serv iderem ne ḥod ārzü-yı riyāz (153/6)

16. sidre (Tanrı’ya ulaşmak için çıkılan en son makamdır).

Sensüz sefer şafā degül iy sidre-ḳad bize
Sen bile olıcağız olur müntehā sefer (101/5)
Olmasa luṭf ile eger leblerünüñ ‘ināyeti

Gösterür-idi   aleme sidre  ad n  iy meti (308/1)

k k l (Far.):

1. rism n (ip, iplik).

Dil zena d nı  ehine düşdi  ılmaĝa  al ş

Rism n şaldı mu  anber k k l-i m şĝin-i d st (20/2)

2. zencir (zincir).

K k l m zencir n n d v nesid r diy  Cem

Boynına bend urmaĝ ister k k l-i m şĝin-i d st (20/6)

3. küfr (k f r, k fir eden s z).

Baĝlanaldan zülfünün z nn rını

K k l n k fri ba na im n gel r (57/2)

4. z nn r (papaz kuşaaĝı, papaz baĝı).

K k l n z nn rını boynına  akmışdur gönül

Küfr-i zülfünle dürüst ola diy  im numuz (132/2)

N'ola Cem z nn r-ı zülfün baĝlanursa iy şanem

K k l n küfri  u im na olupdur müştebih (282/5)

5. m şĝ-i  otan (Hotan miski).

Dişlerün nazmın işitse  b olur dürr-i   Aden

K k l n b yını  uysa  ak olur m şĝ-i  otan (236/1)

6. d r (aĝa , daraĝacı).

K k l n d rına ber-d r olmaĝa d v ne dil

  Anberin s nb ller n  azırlamış m şĝin resen (236/2)

7. şeb-diz n (gece kalesi).

C n-ı şirin virmişem Ferhad gibi  usrev 

Şol ru ı g l-günün ile k k l-i şeb-diz ne (268/2)

8. zerrin zirih (altın zırh).

Şol büt-i Efrenci kim kāküllerin kılmış girih

Sanasın giymiş ten-i sīmīnine zerrīn zirih (282/1)

9. Müşgīn resen (mis kokulu ip).

Kākülün dārına ber-dār olmağa dīvāne dil

‘Anberīn sünbüllerün hazırlamış müşgīn resen (236/2)

kākül-i müşgīn (Far.): kâbe örtüsü.

Cāmi‘ -i hüsünde zeyn için kaşı mihrābına

Kâbe örtüsini aşar kākül-i müşgīn-i dōst (20/4)

kākül-i müşgīn (Far.):

1. mıstar (matar).

Hüsünüñ ebyātını yazmağa hüsni-ı haṭṭ-ıla

Kıldı gül-berg üzre mıstar kākül-i müşgīn-i dōst (20/5)

2. bend (bağ).

Kākülüm zencīrünüñ dīvānesidür diyü Cem

Boynına bend urmağ ister kākül-i müşgīn-i dōst (20/6)

kākül-i pür-çīn (Far.): şalīb (haç).

Kākül-i pür-çīnini dün boynına şaldı habīb

Ṭaḳdı şan sīmīn-şanem boynına ‘anberden şalīb (10/1)

qalem (Ar.):

1. ney-şeker (şeker kamışı).

Didüm qo lebün vaşfını taḥrīr ideyin dir

Sen anı dilersin ki qalem ney-şeker olsun (246/2)

Şīrīn bu ki taḥrīr ider-iken lebi vaşfın

Başdan başa nā-geh qalemüm ney-şeker olmuş (149/2)

2. üstüh’ān (kemik).

Ṭopraqum levḥinde kıлмаğa gamuñ şerḥin raqam

Rūzgār eyler öliceκ üstüḥānumdan ḳalem (227/1)

3. zülf-i siyeh (siyah saç).

Her gün āḥ odına Cem yanar idi cürmin añup

Ḳalem-i ‘afvin añā çekmezse zülf-i siyehüñ (189/5)

ḳamer (Ar.):

1. alın.

Ḳamer alnuñ güneş ruḥsāruñ üzre

Görenler didi kim nūrun-‘lā-nūr (57/2)

2. sīne (göğüs)

Dāg-ı hasretle yakdı sīnesini

Gün yüzüñe nazar kılalı kamer (79/4)

3. risāle-i ḥüsn (güzel yazıt).

Görüp risāle-i ḥüsnüñi şemse oldu ḳamer

Kitābe-i zer olalıdan ol kitāba güneş (148/4)

4. dil-ber (sevgili).

Zülfü ucın kesmege ḳasd eyledi dil-ber didüm

Kesme kim devri ḳamerde ḥoş-durur ‘ömr-i dirāz (124/2)

ḳāmet (Ar.):

1. tūbā budağı.

Tūbā budağı ḳāmeti Keşer tuḫağıdur

Cennet dir-ise ol şanemüñ ḥüsn-i bāğıdur (104/1)

2. gül budağı (gül dalı).

Cem yaraşur o servi kenārına çekse berg

Cān gül-şeninde ḳāmeti çün gül budağıdur (104/8)

3. lām (lam harfi).

Ḳametüm cevrüñle lām olduına dāl olmağa

Levh-i sīmīn üzre zülfüñ yazdı müşgīn dāllar (97/8)

Ḳāmetüm lām olduğına bu siyeh bahtumdan āh

Ḥalüme iy zülf-i ‘anber-bū hemīn sen dālsin (245/2)

4. kıyamet.

Mahşer-i zülf-i hisābı sen kıyāmet-kametüñ

Hey ne müşkildür ki Cem dahı hisāb üstindedür (75/7)

5. serv-i revan (servi gibi salınan, yürüyen servi).

Yüzüñdür bāğ-ı cennet gül-sitānı

Ḥırāmān ḳāmetüñ serv-i revānı (306/1)

ḳandīl (Ar.): perī.

Perī bigi sözini ḥalka şışeden söyler

Derünü sūzişini viricek ḥaber ḳandīl (207/6)

ḳandīl-i ḥüsn(Ar.): şem’(mum).

Nice şerḥ eyleyeyin ḳandīl-i ḥüsnüñ pertevin

Şem’ gibi oda yanar söyledüğümce dilüm (214/4)

kaş (T.):

1. cādū (cadı).

Didüm bu ne gözdür bu ne yüzdür bu ne kaşdur

Didi biri mü’min biri kāfir biri cādū (263/2)

2. mihrāb (camide imamın durduğu yeren yüksek dereceli ibadet makamı)

Şem’-i ḥüsnüñ yādına dil ḳaşuñı ḳıldı mekān

Zeyn için şan cām aşar mihrāba ḳandīl üstine (290/3)

İy Ḳa‘be yüzlü cāmi‘-i ḥüsnüñde ḳaşlaruñ

Mihrāb düzdi ‘anber-i terden meger kemer (94/5)

Ḳaşı mihrābını gördükçe var iy Cem sücūd eyle

Ki bir vaqtını fevt itseñ aña hergiz ḳazā olmaz (123/5)

Üstine zülfüñ aşmaz idi Ka'be örtüsin

Cāmi' yüzünde olmasa mihrāb-ı cān aşuñ (191/2)

Olalı mihrāb aşuñ ıble-i ehl-i niyāz

ılmazam bir andan ayru ıbleye daı namāz (124/1)

Cemāl cāmi'ine aşı olalı mihrāb

İki arafdan aşar zülfi 'anberīn tesbī (31/3)

Boynuma aaldan resen ol zülf-i müca''ad

Mihrāb-ı aşuñ oldu baña Ka'be vü ma'bed (34/1)

'Ālem aşına cān ile dā'im sücūd ider

Yā ıble-i cihān veya mihrāb-ı cān utuñ (186/5)

3. nūn-ı udret (güçlü nun harfi), iki nun, nun harfi.

Saña naşş ile gelmiş atı-i 'uşşā

Ki aşuñ nūn-ı udretdür gözün şād (38/5)

aşlarıñ üzre 'aceb düşmişdür ol Hindū beñün

Gerçi kim bir nota kāfi olmaz iki nūn için (255/4)

Didüm bu ne gözdür bu ne yüzdür bu ne aşdur

Didi biri mü'min biri kāfir biri cādū (263/2)

Lām-ı zülfüñ 'ışına Cem od elifden orıdur

aşlarıñ nūnı gibi addini dāl itmek neden (232/9)

4. kemān-ı müşg (misk kokulu yay).

'İd-i ruuñda aşuña urbān olam ki ol

Bir ya-durur ki abzası sīmīn kemān-ı müşg (183/6)

5. yā (harf).

Ya aşuña kim dirse kec-rā

Bu rāyı anuñ aādur iy dōst (16/11)

Ya aşuña kim dirse kec-rā

Bu rāyı anuñ haṭādur iy dōst (16/11)

Ya aşı atduğınca amze oın

Eyle iy Cem aña siper cigerüñ (178/5)

Gördükçe ya aşıñı dil ü cān kemān anur

Tır-i belāya kendülerini niān anur (85/1)

Ya aşıña n'ola urbān olur ise dil-i Cem

amzen oına bilürem niānuñ olısar (44/5)

Dil ya aşıña olmağa urbān hevesi var

Zirā ki bilür la'lüñüñ 'İsā nefesi var (50/1)

6. hilāl (yeni ay).

Didüm ki era neden çekdi sīneme amzeñ

aşıñ hilāli didi kim bu ay muarremdür (113/4)

7. kemān (yay).

Gördükçe ya aşıñ dil ü cān kemān anur

Tır-i belāya kendülerini niān anur (85/1)

'İd ayı mıdur yosa kemān mı aşıñ iy dōst

Her neyse göñül anlara urbān olacağdur (42/2)

Ben arībüñ aşdına hım idüp ol u-ı cihān

aqlarıyla kirpügin tır ü kemān eyler dirig (165/6)

orar ki üstine düe ol yaña uğramaz

Bāzār-ı dilde atalı ınmı kemān aşıñ (191/5)

İy meh kemān-ke olmasa dā'im çeker midi

İki kemān bir aradan ol nā-tüvān aşıñ (191/6)

İy amzeler çü aşı nigāruñ kemān imi

Tırine sīne-i Cem'i billah niān tutuñ (186/7)

aşıñ kemānına urbān olam ki amzeñ oı

Cigerde mesken idelden gören didi ki maḡal (204/4)

Ḳaşlaruḡa ṡıfl-ı dil ta'lımi içün dā'imā

Ḳabzası sīmīn mu'anber bir kemān ıṡmarlaram (210/5)

8. yay.

Dest-keṡ ḡılma ḡaṡuḡ yayını aḡyāra mūdām

Her kiṡiye ṡanemā ṡunma igen yayuḡı gel (208/2)

Sen ḡaṡuḡ yayını ekmekde ḡuṡūr eylemedü

Tırüḡ eglenmedügi sīnede peykāndan imiṡ (145/3)

Ḳaşların yası-y-ıun ḡurbānlar olduḡum bilüp

İriṡüp ḡamzeḡ oḡı didi ḡanı ḡurbānumuz (132/3)

Ḳurup ḡamzeḡ ḡaṡuḡ yayını tīrin gizleyüp gözler

Yanında beḡzer āhū var yatur ḡāfil yataḡında (186/6)

9. ṡāḡ (bina kemeri, yarım daire šeklinde kapı ve pencere üstü).

Ḳüsne kisrādur ḡaṡuḡ ṡāḡına aṡ

Zülfüḡi kim ola zencīruḡ begüm (228/5)

Veh ki aṡıldı ḡaṡı ṡāḡına dil

ṡınmasaydı bu āb-gīne bu gün (251/5)

ṡāḡdan düṡürdi beḡzer ḡaşlaruḡ iy seng-dil

Kim bu gönlüm ṡiṡesinde inkisār eksük degül (209/3)

10. tınāb (ip).

Ḳaşlaruḡ tākı kemend-i zülfüḡ üzre sanasıḡ

Sāye-bān-ı anberīn müṡḡīn tınāb üstindedür (75/6)

11. secde-gāh (secde edilen yer).

Çün yaḡıldum secde-i sehv ola mı

Ḳaşlaruḡdur secde-gāhum gitme gel (201/4)

12. rā (ra harfi).

Rā qaşlaruñuñ yasına qurbānlar olayın
Ġamzeñ oqınuñ tırine terkeş ciger olsun (246/5)
Dil tıflı qadd ü zülf ü qaşuñ yādına müdām
Muşhafda oqıduğı elif lām rā-y-ımış (147/2)
Qaşıña kec-ra didüm hışm eyledi
Āh kim benden bu rayı çok görür (73/6)
Zülfüni gidermek ister rā qaşuñ
Gör bu kec rāyı ne kec-rā eylemiş (146/4)
Rāyına kej rā qaşuñuñ kim buradan cān-ı Cem
Varımaz oraya kim irişe fikr ü rāyına (283/7)

13. tuğra (mühür, padişah mührü).

Hüblık mülkine sulţānsın berāt-ı hüsnüñe
Qaşlaruñ tuğra yazaldan bu yidi iklīm için (247/5)

14. müşgīn keman (misk kokulu yay).

Qurduqça yayqara-y-ıla müşgīn kemān qaşuñ
Qılur nişāne tırine cān bī-gümān qaşuñ (191/1)

15. Nūr u Duḡān (Duhan ve Nur Suresi).

Tefsīr-i hüsnē āyet-i raḡmet-durur ḡaṡuñ
Muşhaf yüzünde sūre-i Nūr u Duḡān qaşuñ (191/3)

16. müşgīn (misk kokulu).

Müşg-ile tozlu qabzası müşgīn qaş şatar
Bāzār-ı hüsn içinde açaldan dükān qaşuñ (191/7)

17. gūşe-i Beytü'l- Muqaddes (Beytü'l- Muqaddes'in köşesi).

Qaşuñdur gūşe-i Beytü'l- Muqaddes.
Saçuñdur perde-i Beytü'l- Muṡahhar (110/4)

18. sa'ādet yayı (mutluluk yayı).

Şol perī-rū tıfl kim aşı sa‘adet yayıdur

Zülfinüñ zencirinüñ sevdā-yı dil rüsvāyıdur (69/1)

aşıñ hilāli (T. Ar.): şekl-i dās (orak şekli).

aıtıñ irdükçe ecel biçmege ‘ömrüm sebzesin

Dil göginde gösterür aşıñ hilāli şekl-i dās (136/3)

aşı tākı (T. Far.):

1. tāk-ı Kısra (İran padişahının süsü).

İder zülf-i zer endüdn aşı tākına zer zencir

Ki ya’nı hüsne kistrāyam nişān uş Tāk-ı Kısra’dan (252/5)

2. köprü.

Eşk-i çeşmümde aşıñ tākı hayāli iy şanem

Geçmek için köprü yaptı şanasın Nıl üstine (290/4)

apu (T.):

1. der-gāh.

Bini redd itme apudn bir dem iy şāhum benüm

Kim odur yüz sürececek ‘ālemdede der-gāhum benüm (220/1)

2. Kābe.

Hacc-ı vaşla gelmişem sa’y eylerem

Ka’be-i apudn vardır ihtiyāc (26/6)

apudn hār ü hāsi (T. Far.): bālīn-i vaşak bister-i sincāb (sincap ve vaşak kürkünden yatak).

Bir gece apudn hār ü hāsinde yatan için

Bālīn-i vaşak bister-i sincāb ne hācet(19/2)

kemend (Far.): tār-ı zülf (karanlık saç).

Ne hoşdur şem‘i hüsñünde kemend-i tīb-dār-ı zülf

Zihī kandil-i rüşen kim resendür aña tār-ı zülf (166/1)

kevşer lāl (Ar.): çeşme-i hayvān.

Çeşme-i hayvān mıdur kim Hızır gibi dā'imā

Zulmet-i zülfünle Kevşer lālünü bekler haṭuñ (177/6)

kirpüg (T.):

1. hār (diken).

Kirpügüm üzre hayālünü uyumaz dīdede hīç

Hārı bālın idinen degmede āsān uyumaz (133/7)

Hüsünü kıo saklasun kirpüklerüm çeşmümde kim

Hıfz-ı gül-zār olmaya har-ıla dīvār olmasa (298/4)

Gül yüzünü'çün kirpügümden mā-cerā

Söyler idüm batmasa har ağzuma (187/4)

2. tır (ok).

Ben gārībünü kaşdına hışm idüp ol şüh-ı cihān

Kaşlarıyla kirpüğün tır ü kemān eyler dirī (165/6)

3. cārū (süpürge).

Çeşmüm oldiyolında āb-ı revān

Olalı kirpügüm aña cārū (261/5)

ķumāş (Ar.): ķalb.

Yār 'ışķında eger ķalb ķumāşuñ var-ısa

Dilerem iy dil-i ğam-dīde ki tārāc olasın (250/5)

küy (Far.):

1. vaṭan.

Ger mümkün ise küyuñı bir dem vaṭan itmek

Cān ü dilümi al sañā şükrāne gerekse (270/3)

2. Kābe.

Çün şafā bulmaz beni ķapuñda gördükçe muķīm

Kābe-i kūyuñda niçün sây ider bilsem raķīb (10/4)

Merve ĥaķı sây-i Kābe-i kūyuñ

Cān ĥācısına Şafā'dur iy dōst (16/13)

Melā'ik işde bir ādem diyü sücūd eyler

Aña ki Ka'be-i kūyuñı secde-gāh eyler (52/3)

3. cennet.

Dil cefādan kaçdı vardı kūyuña

Bileli cennet içinde olmaz 'azāb (11/3)

Cennet-i kuyuñ içinde salıncak sanemā

Lutfi Tubā kadüñüñ servi çemenden çıkarır (74/3)

4. ravza (bahçe, çimenlik).

Bu ravza-i kūyuñda maķām eyleyli dil

Cennetde muķim olmağa bir dem hevesüm yoķ (171/4)

5. gül-şen (gül bahçesi).

Gül-şen-i kūyuñ hevāsıyla müdām

Ĥāke düşüp yaşdanur aĥcārı gül (197/4)

6. behişt (cennet).

Raķīb-i ķoma kūyuñda nigārā

Behişt içinde şeytānı n'idersin (234/2)

kūyuñ iti (Far. T.): : Cem Sultan

Didüm kuyuñ itiyem iy ķamer-ruĥ

Didi gör bu da yānī ādem olmuş (143/2)

-L -

la'Āl (Far.):

1. şeker.

Öpdügi için la'cl ini virür şeker bigi şafā
Olıcağ dilde mükerrer kākül-i müşgîn-i dōst (20/3)
Şeker tengi olupdur gârğa-i āb
Şeker la'clinden olalı rivāyet (21/3)
Şekkerîn la'lüñ görüp iy piste leb
Başlarına su koyar şand ü nebāt (23/4)
La'lüñde 'ayān olsa n'ola hāl-i siyāhuñ
Her şanda ki şekker ola lā-büd megesi var (40/3)
Çeşm ü la'lüñ yād idelden dil-berā
Nuklı-ı sohbet şekerîn bādāmdur (78/2)
Devr-i çeşmüñde dile la'lüñi añdurmadı cān
Bu ne dīvāne ki bādāmı şekerden güniler (99/7)
Didi elümde şimdi ne var tutdı la'lini
Bu geldi nā-geh ağzuma şekker degül midür (105/4)
Noğtalar yazmış didüm la'clüñde hāl
Didi kim bī-noğta yazılmaz şeker (111/2)
Didüm bu haller la'clüñde n'eyler
Didi kim noğtalar yoğ mı şekerde (264/6)
Cān meclisine la'cl ü ruhuñ vaşfını getür
Çün şekker-ile hoş yaraşur ermağan-ı şem'(161/11)
Beñlerüñ la'l-i lebüñde senüñ iy piste -dehen
Noğtalardur ki şonur rüşen ola diyü şeker (92/3)
Şekkerîn la'lüñ görüp iy piste leb
Başlarına su koyar şand ü nebāt (23/4)

2. şerbet.

Dil sacuñdan oldı sevdāyī mizāc

Şerbet-i la'lüñ-durur aña 'ilâc (26/1)

3. gül-şeker.

Bîmâr-ı ğamzenem o ki la'l ü ruuñ öpem

Olur dehân-ı asteye çün gül-şeker lezîz (39/3)

Bu aste göñlümüñ şanemâ çün abîbisin

La'lünden aña şıat içüm gül-şeker getir (45/4)

4. abîb (doktor).

ınmadı la'li abîbi lebin emsen diyicek

Didi âlî ki açılmadı daı dâr-ı şifâ (5/4)

Devâ-yı derdümi şordum abîb-i la'lünden

Didi ki bûse-i dil-ber olupdur aña 'ilâc (27/3)

5. şarap.

La'lüñ şarâbı yâdına anlar yudalı Cem

Hoş görünür müdâm aña ûn-ı ciġer lezîz (39/8)

6. İsâ'nın nefesi.

Ölmiş iken bir nefesden yiñi cân virdi baña

Kimse can-baş olmaya la'lüñ gibi 'İsâ meġer (116/2)

Dil ya aşuña olmaġa urbân hevesi var

Zirâ ki bilür la'lüñüñ 'İsâ nefesi var (40/1)

7. meygûn (şarap rengi).

La'l-i meygûnuñ ayâli câ utaldan sînede

Göñlüm ol demden beru meyl-i mey-i amrâ ılır (66/4)

8. şeker-bâr (şeker yükü).

Şol la'l-i şeker-bâr ruuñ bâġçesinde

Cennetde yitişmiş şanasın tâze ruabdur (106/4)

Zikri ayr olsun du'âdan yâd ider

Sögüp ol la'l-i şeker-bār aǵzuma (187/2)

9. şeker-riz (şeker saçan).

Hey ne şekker-rīz imiş la'l-i şeker-nūşı kim

Ḥāl-i leb-i yār-ıla düzdi şekerden meges (137/4)

10. ḥān (sofra).

Cem ḥān-ı la'lüñi añalı geldi cān lebe

Sen buse baḥşın it şanemā müstemendüñe (274/5)

11. cām (şarap kadehi).

Cām-ı la'lüñ var iken bāde-i gül-reng nedür

Sāz-ı nālem var-iken zenzeme-i çeng nedür (114/1)

Cām-ı la'lüñ var-iken kimdür mey-i nāb isteyen

Yā görüp gül yüzüñi gül-berg-i sir-āb isteyen (254/1)

Ay yüzün bedri şeb-i zülfiñi pür-nür eylemiş

Cām-ı la'lüñ dir ki gelsün seyr-i meh-tāb isteyen (254/5)

Gel dirīg etme lebüñ cāmını Cem'den bir nefes

Tā dinilsün leblerüñ cāmına iy meh cām-ı Cem (227/7)

Ger dehānına Cem'üñ bir dem ire cām-ı lebüñ

Tā ebed cām-ı Cem ola şanemā nām-ı lebüñ (185/1)

Cür' a-i cām-ı lebüñden bula iḥyā-yı ebed

Ger dehānına Cem'üñ bir dem ire cām-ı lebüñ (185/7)

12. şifa.

Añduǵumca la'lini bu ḥaste dil bulur şifā

Kim-leb-i cān-baḥşı her-dem derde dermānum-durur (117/4)

13. meyve.

Görüp cihānda meyve-i la'lüñ bahāsını

Oldı ḥacālet ile ḫamu bī-bahā yimiş (147/6)

14. kevser.

Çeşme-i Hayvān mıdur kim Hızr gibi dā'imā

Zulmet-i zülfüñle Kevşer la'lüñi bekler haţuñ (177/6)

Görüp Kevser lebüñ cennet ruĥuñda

Kim ola Çeşme-i Hayvān-ı ister (58/3)

Lebüñ girdini devr itmiş görenler haţtuñı eydür

Ne Kevşer'dür bu kim dā'im biter sünbül ayağında (186/7)

15. metn (metin).

La'lüñ metni beyān olmazdı her taşşıl için

Haţ-ı müşgīnüñ havāşī yazmasa te'vīl için (249/1)

16. bāde-i ĥamrā (kırmızı şarap).

La'lüñ var-iken şunma Cem'e bāde-i ĥamrā

Çün mest ü ĥarāb itmege sen mül de yitersin (253/5)

17. peymāne (büyük kadeh).

La'lüñ Cem'e bir cām şunupdur şoraram kim

Ol tevbe unıtdurıcı peymāne midür (260/5)

18. mey (şarap).

Her niçe mest iseñ mey-i la'lüñle yād kııl

Kim cānumı tudağa getürdi ĥumār-ı 'ışk (168/2)

Mey-i la'lüñle demidür virevüz cāna şafā

Çünkü esbāb-ı tarab oldı müheyyā bu gice (272/4)

Mey-i la'l-ile müdām eyleyelüm 'ays u şafā

Kim göñül istedügi oldı müyesser bu gice (273/2)

la'l-i yār (Far.): cevher.

Bulmaz imiş çün 'araz bī-cevher imkān-ı vücūd

La'l-i yār olalı cevher cān-ı Cem oldı 'araz (154/5)

la'l-i Şeker-bār: (Ar.Far.):

1. kadeĥ.

Çün öper her nefes ol la'l-i Şeker-bārı kadeĥ

Rūzgār eylese topraĥumuzu bārı kadeĥ (30/1)

2. tāze ruĥab (taze hurma).

Şol la'l-i Şeker-bār ruĥuñ bāĥçesinde

Cennetde yitişmiş Şanasın tāze ruĥabdur (106/4)

3. k̥and-i mükerrer (Şeker, sevgilinin dudaĥı).

İy Şanem k̥and-i mükerrer yir idüm

Leblerüñ iriŐse tekrār aĥzuma (187/3)

4. bādāmuñ Şeker (badem Şekeri).

Lebüñden çeşm-i bādāmuñ Şekerle

Ki hoşdur luĥfi bādāmuñ Şekerle (302/1)

5. la'l.

Leblerüñe zülfüñ irdükçe ĥo kim yüz süreyin

Zer-niŐān olsa yaraşur la'l ile zünnārda (280/3)

Leb ü dendānuñ añun zeyn ider eşk

Gözüm dükkānını la'l ü güherle (302/6)

6. dermān, deva.

Dermāndeyem demidür iriş iy tabīb-i cān

Dermān lebüñden eyle yine derd-mendüñe (274/4)

Didüm lebüñ devādur dil derdine ger emsem

Güldi didi ki epsem olduĥı yoĥdur olmaz (134/2)

Añduĥumca la'l lini bu ĥaste dil bulur Őifā

Kim-leb-i cān-baĥŐı her-dem derde dermānum-durur (117/4)

7. dārü'Ő-Őifā (Şifa kapısı, Şifa evi).

Leblerüñ dārü'ş-şifāsını açup Hindü beñüñ

Çağırur iy teşne diller kıñı cüllāb isteyen (254/3)

8. ħamruñ ħumārından (haram olan sarhoş eden kırmızı içki, şarap).

Leb-i la' lüñ şarābından ezel bezminde nüş itmiş

Göñül mest ü ħarāb oldı gör ol ħamruñ ħumārından (231/2)

9. mül (şarap).

Gözlerüñ şol mestdür kim ħāb aña ħācet degül

Leblerüñ ol mül-durur kim āb aña ħācet degül (200/1)

10. piste vü bādām (fıstık ve badem).

Nuql-ı şoĥbetde leb ü çeşmüñi yād eyleyeli

Şekkeriñ itdi kıamu piste vü bādāmı lebüñ (185/5)

11. lāle-gün aqdāĥ (lale renkli kadahler).

Leblerüñ şevķi-y-ile meclisde

N'ola devr itse lāle-gün aqdāĥ (28/3)

12. nüş-dārü (panzehir).

Nüş-dārü-yı lebüñ men' itme kim dīvāne-var

Uyĥu gelmez gözüme evĥām-ı zülfüñden senüñ (190/5)

13. mısra' .

Ġazel-i ĥüsnüñe ruĥuñ maṭla'

Ĥüblıķ beytine lebüñ mısra' (160/1)

14. āb-ı ĥayvān (ölümsüzlük suyu, yaşam suyu).

Mürde-i cānı zind kıl ki lebüñ

Āb-ı Ĥayvānadur şehā menba' (160/2)

Ĥānesinde dil ġamuñdan ġayrı miĥmān istemez

Cān lebüñ cāmından özge āb-ı ĥayvān istemez (119/1)

Dil-teşneyem lebüñe ki Āb-ı Ĥayāt'dur

urbāñ olam ařuña ki müřgīn kemāñ imiş (140/3)

La'lin isterseñ ğam-ı zūlfini çek

Kim karañuda olur Āb-ı Hıyāt (23/2)

15. cān.

Didi lebüm sırrımı bir nefes añma didüm

Çün baña cāndur lebüñ cānsuz olur mı nefes (137/5)

Cān lebe geldi irince leb-i la' lüñ lebüme

Bildüm iy cān leb-i cān-bařsuñı kim cāndan imiş (145/2)

16. maşabbet-nāme.

Lebüñde hařıuñı ğören didi kim

Maşabbet-nāmedür cāna yazılmış (142/4)

17. helvā.

Bir nařīb umardı helvā-yı lebiñden dil velī

Her kişiye ısmet olmaz-ımiş ol helvā meğer (116/11)

18. lāle.

Birinüñ müřgīn şaçından bñ umar müşg-i ğotan

Birinüñ lāle lebi yādına içer ğun ciger (115/2)

19. cām (kadeh).

Ğuşşa-i maşmürdur lebüñ cāmın

şun Cem'e çünki mey ğumār yazar (108/5)

20. ğonce-i ğandān (açan ğül ğoncası).

Didüm ki 'aceb piste mi şol ğonce-i ğandān

Yarışdı řudağıña ğülüp didi ki lebdür (106/3)

21. teng-i şekker (nadir şeker)

Ağladum didüm lebüñ düřnāmını 'arz eyleme

Teng-i şekkerdür anı billāhi bārāndan gider (100/4)

22. şirin.

Ruḥ-ı gül-gūnına ol ḥüsrev-i şīrīn-lebi gör
Zülf-i şeb-dīzini cān asmağa fitrāk eyler (95/3)

23. çäre.

Didüm ki derd-i hıcre ‘aceb çäre var mı hıç
Güldi didi ki gel lebüm emderde çäredür (84/7)
Bir gün didüñ ki gel lebüm em derde çäredür
Şekker lebüñden oldı baña bu ḥaber lezīz (39/7)

24. Süleymān ḥātemi (Hz. Süleyman’ın mührü).

Lebüñ dā’iresinde şanki ḥaṭṭuñ
Süleymān ḥātemine қаşd ider mūr (67/4)

25. şeft-ālu (şeftali).

Didüm niçün lebüñ şeft-ālusı қandine dil қanmaz
Didi kim cennet müzīl-i iştihā olmaz (123/3)
Leblerüñ şetfālusını ārzü қılanlara
Hey ne āsībı idi şunmasa ter gül tāze sīb (10/2)
Bāğ-ı cemālüñ içre ne şeft-āludur lebüñ
K’olmaz behişt meyveleri bu қadar lezīz (39/2)
Lebleri şeft-ālusınuñ ḥastesi olanlara
Hey ne āsībı idi ol sīb-i zenaḥdān olmasa (284/5)

26. şarāb-ı nāb (katkısız şarap, saf şarap).

Bī-şibh lebüñ şarāb-ı nābı
Dil ḥastesine şifādur iy dōst (16/10)

27. ḥurmā-yı terleziz (lezzetli yaş, taze hurma)

Bitürdi leblerüñ yine ḥurmā-yı ter lezīz
Devr-i lebüñde bize bu ḥurmā yiter lezīz (39/1)

28. mercan.

Dil bu mürde cisme umar cān gelür

Her kaçan kim ol lebi mercān gelür (57/1)

29. mey-gün (şarap renkli).

Dil-beruñ mey-gün lebinden meclis-ı ‘uşşāğda

İy gönül kıan ağlayup kılsañ rivāyet hoş-durur (60/4)

Cem lebi-mey-günuna dil vireli iy piste-leb

Turmadın kıanlı yaşı bu çeşm-i giryāndan tamar (43/6)

lebüñ cāmı (Far.): Āb-ı Hayvān.

Hānesinde dil ğamuñdan ğayrı mihmān istemez

Cān lebüñ cāmından özge Āb-ı Hayvān istemez (119/1)

lebüñ hālī (Far.): ‘Īsā.

Lebüñ hālīni zülfüñ halkası çekmiş kenārına

Şanasın tıfl-iken ‘Īsā yatur Meryem kıucağında (186/2)

lebüñ şarāb-ı nābı (Far.): şifa.

Bī-şibh lebüñ şarāb-ı nābı

Dil hastesine şifādur iy dōst (16/10)

leb-i yār (Far.): gül.

Ben müdām ağlayayın gül gibi gülsün leb-i yār

Çün sebep ğonceye açılmağa bārāñdan imiş (145/4)

leşker (Far.): ğam.

Gönlüm harābın eyle ‘imāret ki vaqtıdur

Māmūr olmadı ideli ğam leşkeri harāb (8/2)

luţf(Ar.): dā’ire (daire, halka).

Halka-i dā’ire-i luţf dehānuñ olısar

Āyet-i hüsn-i haţ-ı müşğ-feşānuñ olısar (44/1)

Berāt-ı hüsniñe kaşuñ nişan çeker dā'im
Ki mülk-i luṭf u melāḥat saña müsellemdir (113/5)

-M-

maḥabbet (Ar): şem' (mum).

Hicrūñ şebini vaş-ıla çün rüşen eylemez
Yanmaḫ arada şem'-i maḥabbet ne fā'ide (276/4)

māh (Far.): kandil.

Gör nice aşdı zülf ü ruḥun bezm-i hüsniñe
Kandil-i māhi müşg-i siyeh-rismān-ıla (279/5)

manşūr (Ar.): Cem Sultan.

Dār olmaḡa ser-i zülfine Manşūr gibi
Ger sebep ister- iseñ zülf-i siyeh-kāra yapış (150/2)

meclis (Ar.): Cennet-i Me'vā.

Çünkü sen hūr-ı cinān bizüm ile 'ayş kıılır
Oldı bu meclisümüz Cennet-i Me'vā bu gice (272/3)

meges (Far.): hāl (ben, nokta).

Hey ne şekker-riz imiş la'l-i şeker-nüşı kim
Hāl-i leb-i yār-ıla düzdi şekerden meges (137/4)
La'lüñün üstinde hālün iy kamer-çehre senün
Şanasın kand-i mükerrer üstinde konmuş meges (139/5)

meh (Far.):

1. bālın (yastık).

Çamer devrinde zülf-i 'anberinün
Mehi bālın idinmiş mihri pister (110/8)

2. āsitān (eşik; sevgilinin eşiği).

Çün farkı yok felekden o meh āsitānuñ

Yā asmān anı ya añı āsmān tutuñ (186/3)

3. hūr (huri).

Bu gün bir meh gönül tūrın münir itdi tecellādan

Şanasın hūrdur indi yire Firdevs-i a'lādan (252/1)

meh-i felek (Far.): Legen (leğen; mangal).

Ġamuñda ğayrı hevāsında el yudukça baña

Meh-i felek legen āf-tābe güneş (148/2)

menba'-ı Nīl ü Aras (Ar.): cennet.

Şevk-i 'izāruñla Cem ağlayalı bildiler

Cennet imiş iy şanem menba'-ı Nīl ü Aras (137/6)

menba' (Ar.): Çeşme-i Hayvān (hayat çeşmesi).

Leb-i la' lünde 'ayān oldı hayāt-ı ebedī

Menba' ı beñzer anuñ Çeşme-i Hayvān imiş (145/6)

mesken (Ar.): Tūrāb (mezar, türbe).

Çün-kim bilürsin āhir olur meskenüñ tūrāb

Devr-i kameran de hoş-durur içmek şarāb-ı nāb (8/1)

İy Cem işigi hākini bulduñ qarār kııl

Çün-kim bilürsin āhir olur meskenüñ tūrāb (8/5)

mey (Far.): La'l.

Çün meyi la'lüne kıılur teşbīh

Niçün olmaz şurāhi kanı mubāh (28/6)

mey (Far.): āteş.

Āteşin mey dehenün ābına teşbīh olalı

Hāk anuñ başına k'olmaya hevā-dār-ı kadeh (30/4)

Mısbāh (Ar.): kâfiye.

Gönlümüñ hānesine kāfiyedür

Žav-ı hüsünüñ yaķarsa ger mısbāh (28/4)

mihr (Far.):

1. revzen-i zer (altın renki pencere).

Her şubh açar revzen-i zer mihr felekden

Hüsünüñ günini kıılmağa iy dōst temāşā (1/3)

2. şafha.

Tār-ı zülfünüñtağıdup şafha-i mihr üzre şabā

Hüsünüñüñ defterini yazmağa mıstar mı çeker (88/4)

3. pister (yatak).

Çamer devrinde zülf-i ‘anberünüñ

Mehi bālın idinmiş mihri pister (110/8)

4. top.

Çapmağa mihr topını mehden bu zülfi gör

Meydān-ı hüsün içinde şalar şavlecān-ı müşg (183/3)

5. bāzār.

Dellāl-ı ğam eline virüp naķd-i cānumı

Bāzār-ı mihr içinde harīdāruñam senüñ (188/5)

6. cemāl.

İy ‘aceb ol mihr-i ‘ālem-tāb şimdi ķandadır

Kim cemāl-i mihri gözden dūr ü mihri bendedür (98/1)

7. bende (köle).

İy ‘aceb ol mihr-i ‘ālem-tāb şimdi ķandadır

Kim cemāl-i mihri gözden dūr ü mihri bendedür(98/1)

mihrāb-ı kaş (Ar.): Ka’be vü ma’bed.

Boynuma taķaldan resen ol zülf-i müca’ad

Mihrāb-ı kaşuñ oldı baña Ka'be vü ma'bed (304/1)

mihruñ sāyesi (Far.Ar.): bār-ı zülf (saç gölgesi).

Güneşdür şem'-i ruhsāruñ ne ğam ger olmasa zülfüñ

Çü mihruñ sāyesi olmaz ne hācet aña bār-ı zülf (166/3)

mişal kâğıdı (Ar.): yüz.

Qalem bigi dil uzadan hātına hibr hātā

Mişal kâğıdı gibi yüzün siyāh eyler (52/2)

miyān (Far.):

1. sīm (gümüş).

Qo kemer olsun qolum bilüñe iy cān-ı cihān

Hoş yaraşur olıcaq sīmin miyāna zer kemer (89/5)

Müy-ı miyānı yādına her ay hilāl olup

Sīmīn biline sīmden eyler qamer kemer (94/4)

Cem diler kim kemer-i zer kıla qolın bilüñe

Gerçi kim sīm miyānuñı kemerden güniler (99/9)

2. müy (kıl).

İy Cem dem oldı çāk idesin şabr yaqasın

Çün dā'imā o müy-ı miyānı qucar kemer (94/7)

Müy-ı miyānı yādına her ay hilāl olup

Sīmīn biline sīmden eyler qamer kemer (94/4)

3. ibrişim.

Naqş-ı hātıñla miyānuñ dīde-i giryānda

Şan devāt olmış tolı ibrişim ü müşğīn midād (35/7)

mizāc (Ar.): sevda.

Dil sacuñdan oldı sevdāyī mizāc

Şerbet-i la'lüñ-durur aña 'ilāc (26/1)

mīzān (Ar.):

1. ‘adl (adalet).

‘Adl mīzānına ur bāri raqīb ile Cem’i

Gör ki cevruñ şanemā cümle berāber mi çeker (88/7)

2. keffe-i çeşm (sevgilinin terazi olan gözlerinin kefesi).

Olamaz cevher ‘ayārı hāk-i pāyuña ‘ayār

Hüsnüne çün keffe-i çeşümümi mīzān eyledüm (229/6)

mūy-ı miyān (Far.): rismāñ (ip).

Ten kıla döndi mūy-ı miyānı hayāline

Eşküm dürini dizmeg-içün rismān idüñ (187/2)

müca’ad (Ar.): zülf.

Boynuma taqaldan resen ol zülf-i müca’ad

Mihrāb-ı kaşuñ oldı baña Ka’be vü ma’bed (304/1)

müje (Far.):

1. cārüb (süpürge).

Müje-i cārüb-ıla pāk ideyin işigüñi

Her seher gözlerümüñ yaşı çü nem-nāk eyler (95/6)

Dili şol deñlü ğani kıldı lebüñ fikri gözüm

Müje-i cārüb-ıla taşra döker la’l ü güher (92/2)

2. tīr (ok).

Gel iy tīr-i müje dil hānesine

Nazar revzenden atma içerü gir (102/6)

Birinüñ müjġanı tīri ‘āleme nāvek-figen

Birinüñ bir ğamzesi ‘uşşāka biñ hancer çeker (115/10)

Tīr-i müjeñ iy dil-ber sīnemde nişān eyler

Tā bula dil ü cānum bu resme nişāndan ħaz (157/6)

‘Āceb siḥrūñ mi var iy tīr-i müjgān

Ki bir nāzūklık ile cāna girdūñ (192/6)

3. kıl kalem.

Müjem eyler gözümde zülfüñi naḩş

Şanasın kıl ḩalemle mār yazar (108/7)

mülket-i Rūm (T.): gün yüz.

Gün yüzüñ üzre ḩāl-i siyeh zülf-i ‘anberīn

Şan Hind şāhı mülket-i Rūm’a ‘alem çeker (86/3)

mürg-i devlet-aşiyān (Far. Ar.): şikār (av).

Şāh-bāz-ı zülfüñe şayd olalı tīhu-yı dil

Mürg-i devlet-aşiyān her-dem şikārumdur benüm (221/4)

mürg-i hoş-elḩān (Far.Ar.): esīr-i ḩafes (kafes esiri).

Şöyle müşebbek-durur sīne ki dil görünür

Mürg-i hoş-elḩān gibi k’ola esīr-i ḩafes (137/2)

müşgīn (Far.): zülf (saç).

Zülf-i müşgīni aşup zincir-i müşg

ḩaşı ḩaḩın Ṭāḩ-ı Kisrā eylemiş (146/3)

Hey ne āhū-yı ḩaṫā’sın iy ḩazāl-ı Çīn kim

Zülf-i müşgīnüñ ḩoḩusu ‘anber-i sārāda yok (181/7)

- N-

nāfe (Far.): müşg-i ter (taze koku).

Bu zülf-i perīşāna ḩaçan şāne ura bād

Eknāf-ı zemīn nāfesini müşg-i ter eyler (41/6)

nāfe-i tātār (Far. T.): zülf.

Çözme zülfini şabā ḩaddüñi bil gözle yirūñ

Kim didi kim şaňa ol nāfe-i Tātār'a yapış (150/5)

nağş-ı bī-cān(Ar.): şūret-i cān (can görünüşü).

Şöyle cān virdi bu nağşa cān ü dilden Cem-ğarīb

Gūyiyā bu nağş-ı bī-cān şūret-i cānum-durur (117/5)

Gūyiyā bu nağş-ı bī-cān şūret-i cānum-durur

Nağş-ı bī-cān bu ki kimdir nağş-ı cānānum-durur (117/1)

nāle (Far.):

1. nāliş-i dūlāb (inleyen dolap).

Nālem var-iken nāliş-i dūlāb ne hācet

Dūlāba gözüm yaşı yiter āb ne hācet (19/1)

2. sāz.

Cām-ı lālūñ var iken bāde-i gül-reng nedür

Sāz-ı nālem var-iken zemzeme-i çeng nedür (114/1)

nār-ı ruh (Far. Ar.): taylasān-ı şem' (mumun ucu).

Her-geh ki ide hūsn-i kitābın müṭālāa

Nār-ı ruḥından oda yanar taylasān-ı şem'(161/2)

naṭ'-ı hūsn (Ar.): māh ruḥ.

Eyleyelden gün gibi 'arż-ı cemāl ol māh-ruḥ

Ol şafā-y-ıla bu naṭ'-ı hūсне oldı māh ruḥ (33/1)

nāv-dān-ı şem'(Far. Ar.): zer (Altın).

Yanar ḥarīm-i Kābe-i hūsnüñde şubḥa dek

İksīr-i ğamdan olalı zer nāv-dān-ı şem' (161/4)

naz (Fars) ḳabā (kaba).

Rište-i cān-ı Cem'i bükdi maḥabbet eli kim

Nāzdan tā dike ol ḳadd-i ḥırāmāna ḳabā (5/7)

nāzūk ruḥuñ tarāveti (Ar. Far.): şems ü ḳamer (güneş ve ay).

Şīrīn lebūñ ḥalāveti şehd ü şekerdedür

Nāzūk ruḥuñtarāveti şems ü kameddedür (64/1)

nefes (Ar.): hançer.

Sensüz iy serv-i sehī bāğ içre olsam bir nefes

Hançer olur çeşmüme sūsen gözüme ḥar gül (199/7)

nehār (Ar.): gün yüz (güneş gibi yüz).

Mu^c ciz degül mi gün yüzüñ üstinde iy perī

Rūşen kıılır bir arada leyl ü nehār ḥaṭ(155/5)

nergis (Far.): çeşm (göz).

Gözüñ yādına mey nūş itdi nergis

Anuñ'çun oldı çeşmüñ gibi maḥmūr (67/5)

nigīn-i ḥātem (Far.): seng-i melāmet (kınama taşları).

Ḳadūmi bār-ı ğamuñ ḥalka kııldı ḥātem-vār

Başumda seng-i melāmet nigīn-i ḥātemdür (113/2)

nikāb (Ar.): āf-tāb (güneş).

Gün yüzüñüñ ḥicābı kaçan kim nikāb ola

Nūr-ı cemālūñ ile nikāb āf-tāb ola (297/1)

nūn harfi (Ar.): ḳudret.

Saña naşş ile gelmiş ḳatl-i 'uşşāḳ

Ki ḳaşuñ nūn-ı ḳudretdür gözüñ şād (38/5)

-O-

o (sevgili) (T.):

1. māh.

Māha beñzetsem n'ola çün meh gibi kıılmaz ḳarār

Mihre beñzetsem ne var çün gibi hercāyidür (69/2)

2. mihr.

Māha beñzetsem n'ola çün meh gibi kılmaz qarār

Mihre beñzetsem ne var çün gibi hercāyidür (69/2)

ocak (T.): miñnet (sıkıntı, acı).

Țolarsa tañ degül ' ālem yine bŷy-ı kebāb-ıla

Çü biryān bişürür gönłüm bugün miñnet ocağında (186/5)

od (T.):

1. ŗihāb-ı sitāre (yıldız kıvılcımı).

Eŗkŷm sitāresi ŗu kadar açdı dīdeden

K'odum bu 'ālem içre ŗihāb-ı sitāredür (84/2)

2. ruğ.

Ruđlaruñ odında zŷlfuñ ' ŷd imiŗ ' anber ھاtuñ

Bezm-i hŷsnũnde anuñ'un gezdürür micmer ھاtuñ (177/1)

3. ğamze.

Ya ھاŗı atduğınca ğamze oğın

Eyle iy Cem aña siper cigerũñ (178/5)

4. Țogru (doğru).

ھاŗlaruñ yayı gibi egriyi kendiye ekŷp

Ğamzen oğı gibi Țogruyı yebane atar (83/2)

- Ő -

ŷmŷr (Ar.):

1. ekin.

Bierem 'ŷmr ekinin dās-ı ğam ile k'ŷlicecek

Dil uzatmaya saña tā ki giyāhum ŗanemā (7/2)

2. mihr (güneŗ).

‘Ömrümüñ mihrin qara zülfüñ zevāl itmek neden

Yā qaşuñ fikriyle qaddümi hilāl itmek neden (232/1)

3. kīse (kese, torba).

Kīse-i ‘ömri tehī eylemedin dest-i ecel

Sāqiyā kāse-i mey şun ki gide tül-ı emel (193/1)

- P -

pāyuñ nişānı (Ar. Far.): şekl-i mihrāb.

Qanda kim pāyuñ nişānı şekl-i mihrāb eylese

Niçe yıllar secde-gāh olur o yir Cibrīl için (249/4)

perçem (Far.): hümā kuşu.

Hümā-yı perçemüñ dā’im gönül şaydına qasd eyler

Ne lāzım anı şayd itmek olupdur çün şikār-ı zülf (166/5)

peykānlu gönül (Far. T.):

1. āhenden kafes.

Peykānlu gönül içre hayāl-i hat-ı sebzün

Bir tūṭiye beñzer ki demürden kafesi var (40/2)

2. demürden kafes.

Gitmesün peykānlu gönlümden hayāl-i haṭṭ-ı dōst

Çünkü ‘ādetdür olur tūṭiye āhenden kafes (135/2)

peyker (Far.): māh (ay).

Hışm-ıla ol māh-peyker qaşd-ı cān eyler dirīg

Kime feryād ideyin çün zulmı hān eyler (165/1)

perde-i Beytü’l-Muṭahhar (Ar.Far.): kefen.

Cān virüpdür zülf-i müşgīnün hevāsı ile Cem

Perde-i Beytü’l-Muṭahhar’dan qıluñ aña kefen (236/5)

pertev-i ‘aks-i ruḥ (Far.Ar.): āba güneş (suya güneşin yansıması).

Gözümde pertev-i ‘aks-i ruḥuñ maḳām ideli

Gören şanur ki nigārā düşüpdür āba güneş (148/6)

pirehan (Far.): tār kefen (dar kefen).

Cism-i Cem pirehen içinde gamuñdan şanema

Şanasın tār kefen içre yatur bir ölidür (80/7)

pūte-i şarrāf (Ar. Far.): miyān-ı şem’ (mumun arası).

Şan od içinde pūte-i şarrāfdur ki ol

Reng-i ruḥum gibi ʈoludur zer miyān-ı şem’(161/5)

- R -

raḳīb (Ar.):

1. seg (köpek).

Nice teşbih idem rakībe segi

Ol hod ādem-durur bu ite nazar (79/3)

Kendüzini yig görürmiş kūyuñ itinden raḳīb

Yā daḥı ne ḥayr umarsın ol seg-i ḥod-bīnden (243/4)

2. bādicān-ı bed (kötü patlıcan).

Raḳībe ilenüben ʈılma nefrin

Ki bādicān-ı beddür irmez āfet (22/4)

3. seg-i kūy (köyün iti).

Seg-i kūyuñı gördükçe begenmez

Meger kendüyi görmışdür rakībūñ (181/3)

4. kelb (köpek).

Rakīb çünki sen āḥūyı baña şayd itmez

Kimesne dimesün ol kelbe kim mu’allemdür (113/3)

5. Һar (diken).

Raķı̄b-i Һar giyer Һarā velīkin

Eşek dibā çul ile ādem olmaz (118/3)

6. şeytān.

Ben cemālūñe hevā-dār olduğum şormaz raķı̄b

Ehl-i īman olanı elbette şeytān istemez (119/2)

Raķı̄b-i Һoma kūyuñda nigārā

Behişt içinde şeytānı n'idersin (234/2)

Raķı̄bi sür Һapuñdan iy yüzi gül

Melekle hem-nefes şeytān gerekmez (125/3)

7. eşek.

Raķı̄b olmaz ruħum rengine mā'il

Eşekdür zāferān Һadrini bilmez (130/2)

reng-i ruħ (Far.): od (ateş).

Şan od içinde pūte-i şarrāfdur ki ol

Reng-i ruħum gibi Һoludur zer miyān-ı şem' (161/5)

reyħān (Ar.): Һat (yazı, hat; sevgilinin ayva tüyleri).

Һat-ı reyħānuñuñ neshi muħaķķaķ

Rıķā' ü şülş ü tevķi' yazdı el-Һaķ (173/1)

Ne yazılmış Һadūñde Һatı-ı reyħān

Ne Һoş kılmış benefşe bāğı taħrīr (102/7)

rismān (Far.): āsumān (gökyüzü).

Dil işigūñde zūlfūñe dīvāne olalı

Ger rismānı görür ise āsmān şanur (85/3)

rū (Far.):

1. cennet.

Ḳadd ü dehān ü rüyuñ ile hoş geçenlere

Ṭübā vü Āb-ı Kevşer ü cennet ne fā'ide (276/6)

2. lāle.

Dīdeden ḥün-āb u dilden ḥün-ı nāb aḳar müdām

Lāle rüyuñ yādına iy ḡonce-leb her dem-be-dem (227/3)

3. perī.

Şol perī-rū ṭıfl kim ḳaşı sa'ādet yayıdur

Zülfinüñ zencirinüñ sevdā-yı dil rüsvāyıdur (69/1)

4. māh, meh (ay).

Cem nice şerḥ eyleye ol māh-rūlar vaşfını

Mā-ḡaşal cevr ü cefāda biri birinden beter (115/20)

Āh kim derd ü ḡam-ı 'ışkuñla iy meh-rū senüñ

Hem-dem olur baña her-dem sāz u sūz-ı cān-ḡüdāz (124/3)

Niçe bir ḡamzeñ ola iy māh-rū ḡammāz-ı nāz

Niçe bir meşhūr ola şānuñda bu āvāz-ı nāz (128/1)

ruh (Far.):

1. mihr (güneş).

Her gice mihr ruḡuñ degdi diyü māh düşer

Revzenüñden aşaḡa buse-i bālınüñ içün (242/2)

Ḥüsni risālesine mehi mıştar idinür

Zülfin ḳaçan ki mihr-i ruḡı üzre ṭaḡıdur (104/3)

Şu yirde kim şalā mihr-i ruḡuñ meh-i pertev

Ne bī-başar ola kim diye āf-tābe güneş (158/3)

2. devr-i ḳamer (ay devri), devr.

Añdukça ruḡ ü zülfini dir devr-i ḳamerde

İy Cem heves-i 'ömr-i dirāz itme igende (188/5)

Ser-i zülfini kesmiş ol kamer-ruḥ
Dirīgā ḥāşıl-ı ‘ömrüm hemāndur (91/2)
Gün yüzünüñ pertevi şevkine düşelden dilüm
Senden ayrı iy kamer-ruḥ göz yaşıdur ḥāşılum (214/1)
Ka‘beteyn olalı ṭās-ı ‘ışkuña cān ü gönül
Her biri nezd-i ruḥuñda iy kamer-ruḥ nārdur (93/2)
Kılmağa bezm-i cānı nūrānī
Niçün ol ruḥları kamer gelmez (127/6)
Didüm kuyuñ itiyem iy kamer-ruḥ
Didi gör bu da ya’nī ādem olmuş (143/2)
Ruḥuñla zülfüñ añıldukça olsa n’ola nizā’
Añılsa devr-i teselsül olur arada cedel (204/3)
Añdukça ruḥ ü zülfini dir devr-i kamerde
İy Cem heves-i ‘ömr-i dirāz itme igende (288/5)

3. maṭla’ (gazelin en beyiti).

Ġazel-i ḥüsnüñe ruḥuñ maṭla’
Ḥüblük beytine lebüñ mısra’ (160/1)

4. kandil.

Gözümde ruḥları şevki maḳām ider şanasın
Mışır’da Nil kenārında düzdiler kandil (207/3)
Ḥatuñ risālesini eylese müṭāla’a Cem
Ḥarīm-i ḥücre-i dilde ruḥuñ aşar kandil (207/9)
Cāmi’-i ḥüsnüñi kandil-i ruḥuñ tezyīn için
‘Anberīn zencir aşaldan zülfüñ ol kandil için (249/3)
Gör nice aşdı zülf ü ruḥun bezm-i ḥüsnüñe
Kandil-i māhı müşg-i siyeh-rismān-ıla (189/5)

5. gül.

Gül ruĥlaruñuñ yādına dīde-i ĥūnīn
Kānlu yaşımı ağlasa Ceyhūn ider iy dōst (14/3)
Bīmār-ı ġamzenem o ki la‘l ü ruĥuñ öpem
Olur dehān-ı ĥasteye çün gül-şeker lezīz (39/3)
Cem olup bülbül-i şūrīde ruĥuñ güllerine
Kānda bir ġonce görürse yaasın çāk eyler (95/7)
İy ruĥları gül gül-şene geldüġüñ işitmiş
Müşġ ile buĥūr eyledi yollara benefşe (266/3)
Gül ruĥlaruñun ‘arz ideli bāġ-ı benefşe
Bir deste güldür ki ola baġı benefşe (267/1)
Gül ruĥlaruñ vaşfi-durur iy şehi ‘ālem
Her laza giden ġulġule bülbül arasında (271/3)

6. lāle.

Lāle ruhsāruñ añup aduça gözden ĥūn-i dil
Kān olası gözlerüm ‘ālem yüzün rengīn ider (48/3)

7. āteş.

Ruĥ ü zülfüñ dil ü cān micmerinde
Birisi üd olupdur biri āteş (144/3)

8. şem’ (mum), şu‘ā-’ı şem’ (mum ışığı).

Güneşdür şem’-i ruhsāruñ ne ġam ger olmasa zülfüñ
Çü mihrüñ sāyesi olmaz ne ĥācet aña bār-ı zülf (166/3)
Şu‘ā-’ı şem’-i ruĥuñ nārına yanar andīl
Şabāĥ olunca göreydüñ neler çeker andīl (207/1)
Şem’-i ruĥuñ ĥayāline cān virüp ölenüñ
Kābr içre ĥaşre dek yaa her üstühān şem’ (161/17)

Cān riştesini şem'-i ruḥuñ nārı-y-ıla yaḳ

Uyar çerāgumı ki çerāguñ uyara Ḥaḳ (174/1)

Şem'-i rūyuñ ḥasretinden her seḥer-geh iy şanem

'Arş ḳandīlin uyarur şu'le-i āhum benüm (220/2)

9. gül-zār (gül bahçesi).

Gül-zār-ı ruḥuñ yādına bülbül gibi her-dem

Feryād iderem āh ki feryād-resüm yoḳ (171/2)

İy Cem ruḥ-ı gül-zārını seyr eyle ki dā'im

Güller bitürür ḥārı vü yaprağı benefşe (267/9)

10. gül-gün (gül rengi; gül yanaklı).

Dağ-ı ğamla lāle bigi bağrumı ḥün eyledüñ

Ḳanlu yaşumla ruḥum rengini gül-gün eyledüñ (180/1)

Cān-ı şīrīn virmişem Ferhad gibi ḥusrevā

Şol ruḥı gül-günüñ ile kākül-i şeb-dīzüñe (268/2)

11. 'īd (bayram).

'īd-i ruḥuñda ḳaşuña ḳurbān olam ki ol

Bir ya-durur ki ḳabzası sīmīn kemān-ı müşğ (183/6)

12. semen (çimenlik).

Ḳadd ü ruḥuñ hevāsīña şol deñlü ağlaruz

Her ḳanda baḳsa serv ü semendür kenārumuz (120/3)

13. perī (sevgili).

Ger göreydi iy perī-ruḥ gül yüziñi bir naḳar

Dāğ-ı ḥasretle ḳılurdu sīnesin pür-ḥün ḳamer (89/1)

14. cennet.

Görüp Kevser lebüñ cennet ruḥuñda

Kim ola Çeşme-i Ḥayvān-ı ister (58/3)

15. H̄arīm-i Ka'be (kutsal Ka'be).

Mihr-i h̄üsnüñ görmeyince gitmesün dilden ruhuñ

Kim h̄arīm-i Ka'be'de tā şubha dek yanar çerāğ (162/3)

16. kitāb.

Her-dem kitāb-ı h̄üsni yazar kātib-i ezel

Tā cümleden kitāb-ı ruhuñ intiḫāb ola (297/3)

17. lu'b (oyun, eğlence).

Āḫir iy Cem seni lu'b-ı ruḫı şeh-māt kıllur

Nat'-ı 'ışkıında eger şāni-i Leclāc olasın (250/7)

18. bāğ (bağ, bahçe).

Şol la'l-i şeker-bār ruhuñ bāğçesinde

Cennetde yitişmiş şanasın tāze ruḫabdur (106/4)

Sünbül ḫaṭuṅna reşk iledüp bāğ-ı ruḫuñda

Toprak döşenüp yüz vurur aḫcāra benefşe (266/2)

19. meh-i pertev (parlak ay).

Şu yirde kim şalā mihr-i ruhuñ meh-i pertev

Ne bī-başar ola kim diye āf-tābe güneş (148/3)

20. ermağan-ı şem'(mumun armağanı).

Cān meclisine la'l ü ruhuñ vaşfını getir

Çün şekker-ile hoş yaraşur ermağan-ı şem' (161/11)

21. düğün.

Şādam ruḫ ü zülfüñ ğamı tenhā baña olmaz

Zirā kara gün il-ile olur düğün iy dōst (18/2)

22. letāfet güli

Bağ-ı h̄üsñünde letāfet güli açılsa n'ola

Āşikār itdi ruḫun luṭfını āşār-ı ḫadeḫ (30/3)

23. naqş (nakış, süsleme).

Ruğlarıñ naqşı hayāli toğrı gelsün çeşmüme

Rāst yürür çün bilürsin iy şanem her-gāh ruğ (33/2)

ruhsār (Far.):

1. gül-şen (gül bahçesi).

Gül-şen-i ruhsāruñı seyr itmege hāl-i siyeh

Niçe hindü-beççedür kim virür aña rāh ruğ (33/4)

2. gül.

Cigerüm yakdı kül itdi gül-i ruhsāruñ odı

Ol güle neşvü nemā viren ol oduñ külidür (80/2)

3. lāle.

Lāle ruğuñki çeşmüm öniñden ırağ ola

Derd ü gamuñla yüregüm üstinde dağ ola (296/1)

Gül yüzüñ ayruluğı iy lāle-ruğ dā'im Cem'i

Gül-şen-i hüsnüñ gamında bülbül-i güyā kıılır (66/7)

İy şanem lāle ruğuñ luğfı gül-i hamrāda yoğ

Hāleti lü'lü' dişünüñ lü'lü'-i lālāda yoğ (181/1)

Lāle ruğlar arasında ihtiyār idüp yine

Sevmişem bī-vefā dil-dārı kim dünyāda yoğ (181/2)

4. āteş.

Āteş-i ruhsārı eşk-i çeşmümi deryā kıılır

Anuñ-ıçun bu dil-i gam-dīde yanar yağıılır (66/1)

Siğr ider beñzer 'izārı ābına

Kim bitürdi āteş-i ruhsārı gül (197/6)

5. güneş.

Gözümde 'aks-i ruhsāruñ hayāli

Güneşdür şanasın şu üzre ditrer (110/5)

6. kandil-i mäh (ay ışığı, ay kandili).

Cem göñlinüñ harîmine zülf ü ruhunla gel

Kandil-i mähî müşg-i siyeh rîsmâna as (152/5)

7. muşhaf (sayfalandırılmış).

Muşhaf-ı ruhsâruña hatt-ı ğubâr-ıla lebüñ

Süre-i Kevşer yazar dil tıflına ta'lîm için (247/4)

8. rûz (gündüz).

Şeb ü rûz olmaya bir ayda taqrîr

Ruḥ ü zülfünden eylersem hikâyet (21/6)

ruḥ devri (Far.): mevsim-i gül.

Ruḥı devrinde n'ola uyḥu harâm olsa Cem'e

Mevsim-i gül olıcaḥ mürġ-i hoş-elḥân uyumaz (133/9)

ruḥ-ı dil-dâr (Far.): ğüşe-i gül-zâr (gül bahçesinin köşesi).

Dir gören bu zülf-i müşgîni ruḥ-ı dil-dârda

Hoş dükân-ı müşg açılmış ğüşe-i gül-zârda (280/1)

ruḥ rengi (Far.): zâferân (safran).

Rakîb olmaz ruḥum rengine mâ'il

Eşekdür zâferân ḳadrini bilmez (130/2)

ruḥ sırrı: (Far.Ar.): : Nihân-ı şem' (ışık sırrı).

Göñlünde şakla didi ruḥum sırrını didüm

Fânus şîşede ḳaçan olur nihân-ı şem' (159/14)

ruḥ-ı zîbâ (Far.): güneş.

Cem'e yüz tutdı yine burc-ı sa'âdet güneşi

Ki güneş gibi görindi ol ruḥ-ı zîbâ bu gice (272/6)

Rûm (Ar.): Hotan.

‘Arz it şacıñı Rûm diyârı Hotan olsun

Dendānuñı keşf eyle ki ‘ālem ‘Aden olsun(258/1)

rûy (Far.):

1. zer ü sîm (altın ve gümüş).

Reng-i rüyumla gözüm yaşına gülse n’ola kim

Zer ü sîmü nazarı cânı ferağ-nāk eyler (95/5)

2. levh (levha).

Levh-i rüyumda kâtib-i eşküm

Kıssa-i derd-intizâr yazar (108/2)

3. kandîl (mum, ışık).

Birinüñ kandîl-i rüyından alur nûr af-tâb

Birinüñ tâb-ı ruhından nûr umar cirm-i kamer (115/3)

4. âteş.

Olupdur rûy ü zülfüñ hasretinden

Dil-i dīvānenüñ zencîri âteş (144/4)

- S-

sa’âdet (Ar.): burc (kale).

Çün yok tülû’ı meclis-i ‘ışka ne fâ’ide

Tutam cemâli burc-ı sa’âdetde ay-ı mış (147/3)

şabr (Ar.):

1. genc (hazine).

Genc-i şabr umma gör dağı benden

K’oldı yağma kamu hazîne bu gün (251/7)

2. yaka.

Niçe bir dest-i cefâ çāk ide şabrum yağasın

Gülsin iy sīmīn-beden gel dāmenüñ çek hārdan (233/3)

3. cübbe.

Gördüğince cübbe-i şabrını çāk eyler Cem'üñ

Şol ten-i sīmīnüñ iy dilber ki pirāhendedür (98/5)

saç (T.):

1. sünbül.

Gidemez kaldı yine Cem yolu bağlandı meger

Bir saçı sünbülü gül yüzlü melek-gonce-feme (300/7)

Sünbül saçuña çünki dükel şifte vü zār

Dīvāne gibi yā ne gezer tağı benefşe (267/2)

Şarmazlar idi destesine rişte hemişe

Sünbül saçunuñ olmasa tutsağı benefşe (267/5)

2. Hotan.

Arz it saçuñı Rūm diyāri Hotan olsun

Dendānuñı keşf eyle ki 'ālem 'Aden olsun (258/1)

3. gīsū (omuza dökülen saç)

Didüm bu ne beñdür bu ne dildür bu ne saçdur

Didi biri bülbül biri fülful biri gīsū (263/4)

4.perde-i Beytü'l- Muṭahhar

Kaşuñdur gūşe-i Beytü'l- Muṭaddes

Saçuñdur perde-i Beytü'l- Muṭahhar (110/4)

şanemā (Ar.):

1. ṭabīb (doktor).

Bu haste göñlümüñ şanemā çün ṭabībisin

La'lünden aña sıḥḥat için gül-şeker getir (45/)

2. peri.

Çün bilürsin ki per̄iler yiri v̄irāne olur

Bir nefes gitme gönülde çü per̄isin şanemā (5/3)

sāye-i kıadd (Ar.): sāye-i serv (servi ağacının gölgesi).

Sāye-i kıaddüñi Cem üstine salsañ n'ola kim

Sāye-i servi bilürsin şanemā hāke düşer (79/7)

sen / sevgili (T.):

1. serv-i seh̄i (servi ağacı).

Tek sen iy serv-i seh̄i bir meclise gel mā-hazar

Eşk-i çeşmümden mey ü dilden kebābum var benüm (213/5)

İy şanem üstine yaprak gibi ditrer çü gönül

Düşse her lahzada sen servüñ ayağına n'ola (5/6)

2. tabīb-i cān (can doktoru).

Tabīb-i cānsın iy cān gitme bir dem

Ki olmaz derdüme tımār sensüz (122/2)

3. meh (ay).

Nicesi dūr olayın senden iy meh

K'olur 'ālem başuma tār sensüz (122/3)

4. āhū (ceylan).

Rakīb çünki sen āhūyı baña şayd itmez

Kimesne dimesün ol kelbe kim mu'allemdür (113/3)

5. dilber-i 'ayyār (hile ile gönül alan).

Bir sencileyin dil-ber-i 'ayyārı kimüñ var

'Uşşāka cefālar kılıcı yarı kimüñ var (45/1)

6. 'uşşāka cefālar kılıcı yarı (âşıklara cefa çektiren)

Bir sencileyin dil-ber-i 'ayyārı kimüñ var

'Uşşāka cefālar kılıcı yarı kimüñ var (45/1)

7. gül-zār (gül bahçesi).

Bir sencileyin bülbülünü gam dikeninde

Zār-ıla nizār idici gül-zārı kimüñ var (45/5)

8. add-ıla büstān-ı cināndabir serv-i cefā-bergü bela-bār (cennet bahçesinde bela ve cefa yaprağı yüklü servi ağacı).

Bir sencileyin add-ıla büstān-ı cinānda

Bir serv-i cefā-berg ü bela-bārı kimin var (45/7)

9. dil-ber-i hūrī-şıfat el-a Şüretde melek-hüy ü perī-vār (Senin gibi melek huylu ve peri gibi huriye benzeyen güzel).

Bir sencileyin dil-ber-i hūrī-şıfat el-a

Şüretde melek-hüy ü perī-vārı kimüñ var (45/11)

10. arrār (hilekar).

Bir sencileyin hüsni umāşını şatarken

Bāzārını germ idici arrārı kimüñ var (45/9)

11. hūr (huri).

Olalı sen perī ‘ālemde meşhūr

Gören didi melek midür yaħud hūr (67/1)

12. melek.

Olalı sen perī ‘ālemde meşhūr

Gören didi melek midür yaħud hūr (67/1)

13. gül.

Öpüp elini düşdüm ayağına raībüñ

urtarımadum sen güli ol hāruñ elinden (241/3)

Sen pister-i nāz içre yatup gül gibi her-dem

Cem derd ile bālīn idine hārı sebeb ne (279/7)

14. mül (şarap).

La'lüñ var-iken şunma Cem'e bāde-i hamrā

Çün mest ü harāb itmege sen mül de yitersin (253/5)

15. padşāh (padişah).

Bir nefes dūr olmağa senden rıza virmez gönül

Gel ola mülk-i cihāna Seden ayru pād-şāh (275/4)

Sen sefer 'azmin kılıcağ cān ü dil

Çağırur kim āh şāhum gitme gel (201/2)

ser-i zülf-i siyeh (F.): perr-i hümā (Anka kuşunun kanadının gölgesi).

İy ser-i zülf-i siyeh perr-i hümā mısın nesin

Giğme başından Cem'ün kim sāye-i iqbālsin (245/7)

seng (Far.): dil (gönül).

Şol dil-i sengīnūñe kār ide diyü āh kim

Tīr-i peykānın yaşumla āb-dār itsem gerek (184/4)

Āhum oқи āhende karar itmez iken āh

Kār eyleyimez bu dil-i sengīne ne müşkil (205/4)

serv (Ar.):

1. qadd.

Serv qaddün 'arz-ı bālā eylemiş

Kāmetin Tübā'dan ālā eylemiş (146/1)

2. āvāre (hercai, başıboş).

Haṭuñ sevdāsına düşmiş benefşe

Ki her bir meclisünāvāresidür (50/3)

serv-kāmet (kıyām itse) (Ar.): kıyāmet (kopması).

Kıyām itse kaçan ol serv-kāmet

Şanasın kim kopar ol dem kıyāmet (22/1)

sevda (Ar.): āvāre (hercai, başıboş)

Haṭuñ sevdāsına düşmiş benefşe

Ki her bir meclisünāvāresidür (50/3)

seyyāre (Ar.): gevher (cevher).

Her ‘araḫ kim subḫ-dem ol ḫadd-i cānāndan ṭamar

Gevher-i seyyāredür kim māh-ı tābāndan ṭamar (43/1)

sidre (Ar.):

1. ḫadd(sevgilinin boyu).

Göreldeñ sidre ḫaddüñi çemende Ṭūba-yı cennet

Didi kim ḫadd-i bālāda bu resme müñtehā olmaz (123/4)

Cān bāğı içinde sidre ḫaddüñ

Ṭūbā gibi müñtehādur iy dōst (16/16)

2. ṭūbā.

Cān bāğı içinde sidre ḫaddüñ

Ṭūbā gibi müñtehādur iy dōst (16/16)

sīne (Ar.):

1. nişān.

Cem ‘ işḫa bende olduğını ḫılmađa ‘ ayān

Dāğ-ı ğam-ıla sīnesi üzre nişān idüñ (187/7)

Göreldeñ şol kemān ebrūnı cāndan

Ḥadeng-i ğamzeñe sīnem nişāndur (91/7)

Göreldeñ şol kemān ebrūnı cāndan

Ḥadeng-i ğamzeñe sīnem nişāndur (91/7)

Tīrūñe sīnem nişān olmađa ḫurbān olduđum

Ḳaşlaruñ yayına zülfüñ rīsmānı taḫdı zih (282/4)

Ya ḫaşlaruñuñ yasına ḫurbānlar olayım

Ĝamzeñ oḫına oldı nişān sīne ne müşkil (205/5)

Cem 'ışka bende olduğını kıılmağa 'ayān

Dađ-ı ğam-ıla sīnesi űzre niřān idűñ (187/7)

2. siper.

Hűn-rīz ğamzene ideli sīnemi siper

Ne deñlü ođ ki ğamz ile atsañ siperdedűr (64/4)

3. dűkān-ı firāđ (ayrılık dűkkanı).

Gelűñ alűñ bu gűn erzān metā'-ı derd ű ğamı

Açıldı sīnede her yaña çűn dűkān-ı firāđ (175/6)

4. mahzen.

Gűñűl āyinesin kıılur řāfı

Mağzen-i sīnede řāfā-yı kıadeğ (29/2)

5. pűr-đűn (kanlanmıř, kan dolmuř).

Ger gűreydi iy perī-ruđ gűl yűziđi bir nađar

Dađ-ı đasretle kıılurdu sīnesin pűr-đűn kıamer (89/1)

Kıılalıdan ğamzeğe sīnem hedef

Oldı lāle gibi pűr-đűn her řaraf (167/1)

6. bela okunun hedefi.

Kıařlaruđ yāsına kıurbāñlar olupdur dil ű cān

Hedef-i tır-i belā olalı bu sīne dirīđ (163/2)

7. kıubur (ok çantası).

řűyle műřebbek eyledi sīnem sihām-ı ğam

řan ğamzeđ ođları içűn anı kıubur ider (112/3)

8. sīm (gűműř).

Sīm seng içre olur đod řanemā dil diyű sen

Sīne-i sīmde bu řađladuđuñ seng nedűr (114/3)

9. műřebbek (ađ biçimli).

Şöyle müşebbek-durur sîne ki dil görünür

Mürğ-i hoş-elhân gibi k'ola esîr-i kafes (137/2)

Sîne tîr-i âhdan şöyle müşebbek oldu kim

Āteş-i dil her şikâfindan çeker her-dem âlem (227/3)

10.gonce-veş (gonca gibi).

Gül yüzi şevki yâdı-y-ıla n'ola

Gonce-veş çāk olursa sîne bu gün (251/6)

sîne-i sūzān (Far.): siper.

Cem sîneni siper kııl o tîr-i hadenge kim

Sehm-i sa'âdete çü bilürsin nişân-ı mış (140/7)

Şol ğamzelerüñ tîrine olmağa muğâbil

Ten cevşen ü bu sîne-i sūzān siper olsun (246/6)

Hûn-rîz ğamzene ideli sînemi siper

Ne deñlü oğ ki ğamz atsañ siperdedür (64/4)

sîne-i vîrān (Far.):

1. haste göñül.

Hemîşe haste dile ermağān belā getürür

Çonup bu sîne-i vîrāna kârbān-ı firāk (175/4)

2. diyār-ı 'ışk (aşk diyarı).

Maħmil çözer bu sîne-i vîrānuma gelüp

Her kârbān-ı ğam ki yiridür diyār-ı 'ışk (168/3)

sitāre (Far.): şihāb (akan yıldız).

Eşküm sitāresi şu kadar ağıdı dîdeden

K'odum bu 'âlem içre şihāb-ı sitāredür (84/2)

siyah (Far.): baht.

Bir bencileyin zülfi esîri iken iy Cem

Baht-ı siyehüm gibi siyeh-kârı kimüñ var (65/12)

Āh kim uyarmadı baht-ı siyāhum zülf-i dost

Niçe kim ol nergis-i mest-āne h̄āb üstindedür (75/4)

söz (T.): ateş.

Kül oldım ben sözüm od oldu iy dōst

Kerem kıl gel beni söyletme epsem (216/2)

su (T.):

1. gül-āb (gül suyu).

Toprak u şu yirine müşg ü gül-āb

Gil olupdur k'ola taḥmīrūñ begüm (228/8)

2. zincir.

Delürüp ḳaddūñe öykündügi'çün

Ṭaḳar şu servüñ ayağına zencīr (102/4)

sürh (Far.): kan.

Vaşf-ı lālūñ yazduğımı kātib-i eşküm görüp

Sürhi yirini ḳamu ḳan-ıla taḥrīr eylemiş (141/2)

sünbül-i ḥaṭṭ (A): müşg-ālūd (miske bulanmış).

'Ārızuñ şol deste-i güldür ki dā'im şudadur

Sünbül-i ḥaṭṭuñ gül üzre şanki müşg-ālūdedür (55/1)

- Ş -

şafaḳ (Ar.): 'aḳīḳ-i yemen rengi (Yemen akik taşının rengi).

Evvel Süheyl eşküm ile perveriş bulur

Andan ṭutar 'aḳīḳ-i Yemen rengini şafaḳ (174/3)

şāh(Far.): gam.

Yā ḥayālūñ dilde olsun yā ḡamuñ

Çünkü bir iklîme yiter şâh bir (51/4)

şâne (Far.): dest-res (kudret, zenginlik; isteğine ulaşan).

Bulur isem zülfüne şâne bigi dest-res

Baňa nişâne yiter devlete bu mânâ bes (137/1)

şeb (Far.): zülf (saç).

Şeb ü rûz olmaya bir ayda takrir

Ruḥ ü zülfünden eylersem hikâyet (21/6)

şekker-zâda (Far.): la^c1 (sevgilinin dudakları).

Ne ḫalâvetdür bu kim şol lâl-i şekker-zâda var

Ne leṭâfet var ola kim bu ruḥ-ı zîbâda yok (181/8)

şem (Ar.):

1. sinân (mızrak, süngü).

Peykân-ı odlu nîze-i zerrîn düzüp-durur

Ḳalb-i rakîbe ḳasd ideliden sinân-ı şem^c (161/1)

2. yüz.

Yüzüñ şem^c ini cân-ı Cem görelden

Düşer pervâne bigi ol çerâğa (265/8)

şem^c -i ruḫsâr (Ar.): güneş.

Güneşdür şem^c -i ruḫsârüñ ne ğam ger olmasa zülfüñ

Çü mihrüñ sâyesi olmaz ne ḫâcet aña bâr-ı zülf (166/3)

şerbet-i la^c1 (Ar.): ilâc, ilaç.

Dil sacuñdan oldı sevdâyî mizâc

Şerbet-i la^c1-lüñ-durur aña 'ilâc (26/1)

şi'r (Ar.):

1. ḳadd (boy).

Cân vireli Cem ḳadd-i ser-efrâzuña dilden

Ḳaddüñ gibi her ŧi'rini mevzün ider iy döst (14/4)

2. ḳadd-i mevzün.

Ṭüba-i ḳaddine iy Cem cān ü dilden ŧi'rüñi

Ḳadd-i mevzünü gibi her laḳza mevzün eyledüñ (180/5)

ŧifa(Ar.): dār (ev).

Leblerüñ dārü'ŧ-ŧifāsını açup hindü beñüñ

Çağırur iy teŧne diller ḳanı cüllāb isteyen (254/3)

ŧīrīn lebüñ ḫalāveti (Ar. Far.): ŧehd ü ŧeker (ŧeker ve bal).

ŧīrīn lebüñ ḫalāveti ŧehd ü ŧekereddür

Nāzük ruḫūñṭarāveti ŧems ü ḳamerdedür (64/1)

- T-

ṭa'na ṭaŧ (Ar.T.): seng-i mezār (mezar taŧı).

Ṭa'na ṭaŧın atduḡuñca ŧaḳladuḡum bu ki ben

Āḫir anı kendüme seng-i mezār itsem gerek (174//)

tar-ı zülf (Far.): mıstar.

Tār-ı zülfüñṭaḡıdup ŧafḫa-i mihr üzre ŧabā

Ḥüsnüñüñ defterini yazmaḡa mıstar mı çeker (88/4)

tecellī ruḫ(Ar.): güneŧ.

Tecellī ruḫüññi dā' imā Cem üzre düŧür

Hemīŧe çünki bilürsin düŧer türāba güneŧ (148/7)

ten (Far.):

1. sīm (gümüŧ).

Her dem miyānı yādına her ay hilā olur

Ol sīm-ten ḳaçan ki bilinden çözer ḳemer (94/6)

Gördüḡince cübbe-i ŧabrını çāk eyler Cem'üñ

Şol ten-i sîmînüñ iy dilber ki pirâhendedür (98/5)

2. kı1.

Ten kı1a döndi müy-ı miyâni hayâline

Eşküm dürini dizmeg-içün rismân idüñ (187/2)

3. rismân (ip).

Ten kı1a döndi müy-ı miyâni hayâline

Eşküm dürini dizmeg-içün rismân idüñ (187/2)

4. sâye-i dîvâruñam (sevgilinin duvarının gölgesi).

Zerd ü nañıf olup işigüñde yatar tenüm

Gören şanur ki sâye-i dîvâruñam senüñ (188/4)

5. cevşen.

Şol gânzelerüñ tîrine olmağa muqâbil

Ten cevşen ü bu sîne-i süzân siper olsun (246/6)

terazu (Far.): dil (gönül).

Kimüñ kim sîm ü zer görseñ kefinde

Terâzû gibi ol yaña dilüñ var (103/3)

tercemân-ı şem' (Ar.): pervâne.

Dil 'ışık odına yandığı rüşen olup-durur

Pervâne olalı arada tercemân-ı şem' (159/20)

tevbe (Ar.): bina.

Ger binâ-yı tevbe vîrân oldısa şükr aña kim

Kaşr-ı 'işret varduğınca tütisar muhkem esâs (136/4)

tîğ (Far.): cefa (eziyet, sıkıntı).

Dilinürdi dil cefâ tîğiyle dil-dâr olmasa

Yarılurdu yüregüm derd-ile ger yâr olmasa (298/1)

tîr-i gânze (Far.):

1. mihman.

Çün tîr-i ğamzesi dile mihmân olup-durur

İy Cem ciger kebâbın aña mâ-ħazar getür (45/5)

2. meclis yayı.

Dil delindi tir-i gamzeñden didüm güldi didi

İy niçe diller dele ol kim bu meclis yayıdur (69/5)

tîr-i ğamzeñ oķı (Far.): cān.

Tîr-i ğamzeñ oķı cān alup yirine geçdi cān gibi

Şimdi ol demden beri ğamzeñ oķıdur cānumuz (132/4)

tîhu-yı dil (Far.): şayd (av)

Şāh-bāz-ı zülfüñe şayd olalı tîhu-yı dil

Mürg-i devlet-aşiyān her-dem şikārumdur benüm (221/4)

toprak (T.):

1. müşğ.

Toprak u şu yirine müşğ ü gül-āb

Gil olupdur k'ola taħmîrûñ begüm (228/8)

2. ħadeħ.

Çün öper her nefes ol la'l-i şeker-bārı ħadeħ

Rüzgār eylese toprağumuzı bārı ħadeħ (30/1)

3. bād (rüzgâr).

İriş iy ğam beni ħāk-i reh eyle

K'ola toprağum ilte kūyına bād (38/2)

tudağ (T.):

1. kevşer.

Şîrîn tudağūñ çeşme-i ħayvān olacağdur

Rengīn yañağūñ gün gibi tībān olacağdur (42/1)

Tübā budağı kām̄eti kevşer tudağıdur

Cennet dir-ise ol şanemüñ hüsn-i bāğıdur (104/1)

2. çeşme-i Hayvān (hayat çeşmesi).

Hayāt-ı cāvidān bulmağa gön̄lüm

Ṭudağun çeşme-i hayvān bağışlar (49/2)

Ağardı Çeşme-i Hayvānmezār̄um kızsalar iy Cem

Ger ol ‘İsā nefes dil-dārı öpseydüm tudağında (186/8)

turuncī ğabğab sīb (Far. Ar.): bih (ayva).

Serv kıaddüñde turuncī ğabğabuñ sīb̄in gören

Dir nihāl sidre vü nāz üzre bitmiş tāze bih (282/2)

tül-ı emel (Ar.): cāvidān(ebedi).

Cem zülfüne t̄olaşalı tül-ı emel çeker

Beñzer cihānı kendüzüne cāvidān şanur (85/7)

ṭurre-i ṭarrār (Ar.): bend (bağ).

Cem boynına bend eyledi raḥm eylemeyüp āh

Feryād ü fiğān ṭurre-i ṭarrāruñ elinden (241/5)

- U -

‘ud (Ar.): zülf (saç).

Ruḥlaruñ odında zülfüñ ‘ūd imiş ‘anber ḥaṭuñ

Bezm-i hüsnüñde anuñ’çun gezdürür micmer ḥaṭuñ (177/1)

‘unnāb (Ar.): la‘l.

İçsün dehānı ābını ‘unnāb-ı la‘li çün

Perverde-i fevāk̄ihi cüllāb ider lezīz (309/6)

- Ü -

üstühān (Far.): şem^c (mum).

Şem^c -i ruḥuñ ḥayāline cān virüp ölenüñ

Ğabr içre ھاşre dek yağa her sthn Şem‘ (161/17)

- V -

vasl (Ar.):

1. hm (anka, devlet kuşu).

Dm-1 zlfinñ ھاyalin n gönülde bağladum

Ben hm-y1 vaşluñ1 bir gün Őikr itsem gerek (184/5)

2. hm-y1 uds (kutsal kuş, kutsal anka kuşu).

n hm-y1 udsdr vaşluñ ne ly1Đdur Őeh

K‘Őiyn-1 zĞa arşu eyleye pervz-1 nz (128/3)

3. keşti (gemi).

İrmez-ise keşti-i vaşl-1 nigr

ĞarĐ ider bir gün beni dery-y1 ‘ 1şĐ (169/2)

4. dmen (etek).

Đıtdum mdi dmen-i vaşluña lkin h

Hicrn  gam elinde yağam pre predr (84/4)

5. ‘izz (değer, yücelik).

Ayırma ‘izz-i vaşluñdan yaraşmaz

 kılduñ ben ul1 luĐfuñla mu‘td (38/4)

6. ھاcc.

Đacc-1 vaşla gelmişem sa‘y eylerem

Ka‘be-i apuñda vardur ihtiyc (26/6)

7. ھاn (okuyan, söyleyen).

İrişmek ister idi ھاn-1 vaşluña lkin

Hemn naşb-i Cem hir du‘ -y-ımiş iy dst (17/5)

8. der.

Bağlanaldan baña der-i vaşluñ

Virdüm oldı hemîşe yâ Fettâh (28/2)

vîrâne (Far.):

1. sîne.

Hemîşe haste dile ermağân belâ getürür

Çonup bu sîne-i vîrâna kârbân-ı firâk (175/4)

2. hayâl tahtı.

Çün hayâlûñ tahtıdur vîrâne dil

Derd ü miñnetle igen kılma ħarâb (11/6)

vuşlat (Ar.):

1. devlet.

Vuşlatuñdur şanemâ devletüm illa n'ideyin

Baña yâr olmadı ol devlet elümden ne gelür (53/2)

2. yay.

Dilerdi kim çeke kendüye vuşlatuñ yayın

Yebâna atdı Cem'i oğ gibi kemân-ı firâk (175/7)

vuşlat yayı (Ar.): kemân-ı firâk (ayrılık yayı).

Dilerdi kim çeke kendüye vuşlatuñ yayın

Yebâna atdı Cem'i oğ gibi kemân-ı firâk (175/7)

- Y -

ya harfi (Ar.):

1. kaş.

Ya kaşun tîrine ħurbân olalı cân terk idüp

Dilde ol demden berü ħamzeñ oğ me'vâ kılur (66/5)

2. keman.

Gördükçe ya aşuñ dil ü cān kemān şanur

Tır-i belāya kendülerini nişān şanur (85/1)

yanmış sīne (Ar. T.): tāze biryan.

Gel getir atıuñ ayālini bu yanmış sīneme

Sebze ‘ādetdür onur çün tāze biryān üstine (301/2)

yañak (T.):

1. gün.

Şīrīn tudağıuñ Çeşme-i ayvān olacadur

Rengīn yañağıuñ gün gibi tābān olacadur (42/1)

2. lāle- zār (lale bahçesi).

Gül yanağıuñ bu an olası dīdeden

anlı yaşımla zemīni lāle-zār itsem gerek (184/6)

3. gül.

Gül yanağıuñ güllerin şer itse Cem gül-zārda

onceler her yirden üstine ılır işār gül (199/6)

Siyeh bahtum elinden ben n’ola an alasam her-dem

Ki eyler gül yanağıuñdan hemīşe buse kār-ı zūlf (166/6)

Gül yanağıuñ bu an olası dīdeden

anlı yaşımla zemīni lāle-zār itsem gerek (184/6)

yaprak (T.): şīve (cılve, naz, eda).

Görmedüm add-i ser-efrāzuñ gibi bir serv hīç

Kim ola yaprağı şīve irişe yimişi nāz (124/4)

yaş (göz yaşı) (T.):

1. yıldız (yıldız).

Yaşlarum yılduzlarını kim isāb eylerdi ger

Āsmān-ı der-gehūñ ākine işār olmasa (298/6)

2. nehr.

Nehr olupdur yaşlarum gül yüzde haṭṭuñ yādına
Devr-i güldür ḳanı gelsün sebze vü āb isteyen (254/8)

3. sitāre (yıldız).

Ḥad yoḳ belā-yı dehre yüz ur āsitānına
Dök yaşlaruñ sitāresin iy bī-sitāre Cem (230/7)

4. dürr (inci).

Dişüñ nazmın añup ağladuğumca
Yañılmaz yaşlarum görüp diyen dür (54/6)
Hayli demdür ki gözüm hayl-i hayālüñ yolıdur
Yaşlarumla pür idersem yaraşur ol yolu dür (80/1)
Şol perī-rü ṭıfl kim ḳaşı sa‘ādet yayıdur
Zülfinüñ zencirinüñ sevdā-yı dil rüsvāyıdur (69/1)

5. yidi deryāyı dür (yedi deniz incisi).

Dişleri dürrine mānend olmaya dürr-i ‘Aden
Ger yaşum nīsānı pür ḳıla yidi deryāyı dür (69/3)

6. dürer-bār (inci saçan).

Cem döküp yaşları dürrini budur zıkr-i müdām
Hiç ola mı ki ben ol la’l-i dürer-bārı öpem (226/5)

7. seyyāre (gezegen).

Gün yüzüñ göster ḳoma zülfüñ ḡamından şubḡa dek
Yire dökem yaşlarum seyyāresin māhum benüm (220/4)
Her gice ağlayup yaşı seyyāresin döker
Beñzer gözine girdi semānuñ duḡān-ı şem’ (161/8)

8. āb-ı revān (akarsu).

İy gözlerüm gelüñ yaşum āb-ı revān ṭutuñ

Ol cūya karşı kıaddini serv-i revān tutuñ (186/1)

N'idem ki baña nedem derdüñ-ile hem-demdür

N'idem ki yaşlarum āb-ı revānı hem demdür (113/1)

9. cūy (akarsu, nehir).

'Işkuña gönlüm düşelden çehrem üzre gözlerüm

Cūy gibi kanlu yaşuñı revān eyler dirīg (165/3)

10. gül-āb (gül suyu).

Gül yüzüñ itse dilde n'ola yaşumı gül-āb

Gül şişe içre çünkü harāretle şı olur (107/3)

11. güher (cevher, mücevher).

Hāke düşse gözlerüm yaşı n'ola

Bī- bahā olur çü topraqda güher (111/3)

12. zer ü sīmüñ (gümüş).

Reng-i rüyumla gözüm yaşına gülseñ n'ola kim

Zer ü sīmüñ nazarı cānı ferağ-nāk eyler (95/5)

yaşlarum rengi (T.Ar.): gül-gun (gülrenkli).

Zülf-i şeb-dizüñ görüp iy husrev-i şirin-dehen

Yaşlarum rengi ruhuñ 'aksi ile gül-gun olur (72/4)

yay (T.):

1. sa'ādet (mutluluk).

Şol perī-rū tıfl kim kaşı sa'ādet yayıdur

Zülfinüñ zencirinüñ sevdā-yı dil rüsvāyıdur (69/1)

2. egri.

Kaşlaruñ yayı gibi egriyi kendiye çeküp

Ġamzen oķı gibi togruyı yebane atar (83/2)

yimiş (T.): naz (cilve).

Görmedüm kıadd-i ser-efrāzuñ gibi bir serv hıç

Kim ola yaprağı ŧıve iriŧe yimiŧi nāz (124/4)

yir yüzi (T.): gül-gün (gül renkli).

ŧu deñlü kıanlu yaŧ ağıdı gözümnden

Ki cümle yir yüzi gül-gün olupdur (62/3)

yüreg (T.):

1. lale.

Ġamzeler tıri-y-ile kıasd ideli cān ü dilde

Lāle bigi yüregüm topdolu kıan eyledi (304/4)

2. kebāb.

Ġamzeler tıri-y-ile kıasd ideli cān ü dilde

Lāle bigi yüregüm topdolu kıan eyledi (305/4)

Ġam meclisinde yiyüp içip ‘ ayŧ itmege

Eŧküm ŧarāb-ı nāb-durur yüregüm kebāb (8/3)

3. taŧ.

Ger taŧ degülse yüregüñ iy Cem teraĥĥüm it

ŧaŧ-ısa daĥı döymeye bu intizāra Cem (230/3)

yüz (T.):

1. gül.

Gül yüzüñ ĥasretinden iy meh-rū

Dilde var lāle bigi dāğ-ı cefā (3/5)

Gül yüzüñ yād eyleyüp kıan ağılasa çeŧmüm no’la

Senden ayru baña bu dem ŧimdi mi olduğı var (47/2)

Gül yüzüñ ayruluğı iy lāle-ruĥ dā‘im Cem’i

Gül-ŧen-i ĥüsnüñ ĥamında bülbül-i güyā kıılır (66/7)

Ger göreydi iy perī-ruĥ gül yüziñi bir nağar

Dāğ-ı ḥasretle kııurdı sīnesin pūr-ḥūn k̄amer (89/1)
Gül yüzünden ġayr yüze dīde kıılmaz iltifāt
Bu meşeldür ġün var-iken kimsene yaqmaz çerāğ (164/3)
Gül yüzün itse dilde n'ola yaşımı gül-āb
Gül şişe içre çünkü ḥarāretle şı olur (107/3)
Gül yüzün bāğın ġören 'ālemde iy serv-i sehī
'Ömri olduqça daḥı seyr-i gülistān istemez (119/4)
Gül yüzünden ayru bülbül gibi zāram līkin āh
Nāleme āheng ider bir bülbül-i ġüyā da yoq (181/4)
Ġonce şafādan yaqasın çāk ider gül yüzünün
Gül yüzünün vaşfını ańsa nesīm (223/6)
Didüm iy gül yüzlü gül yüzde ne ḥoş pūr-ḥālsin
Didi kim ol ḥallerden sen 'aceb bed-ḥālsin (245/1)
Gül yüzi şevkı yādı-y-ıla n'ola
Ġonce-veş çāk olursa sīne bu ġün (251/6)
Cām-ı la'lün var-iken kimdür mey-i nāb isteyen
Yā ġörüp gül yüzünü gül-berg-i sir-āb isteyen (254/1)
Nehr olupdur yaşlarum gül yüzde ḥattun yādına
Devr-i güldür kanı ġelsün sebze vü āb isteyen (254/8)
Gül yüzde ġörüp sünbül-i müşġinünü iy dōst
Ṭprağā sücüd eyledi bī-çāre benefşe (266/4)
Gül yüzde bulurdı ḥaṭ-ı müşġini şanasın
Başdan başa zeyn eyledi uçmağı benefşe (267/4)
Ḥālün şanemā gül yüzün üstinde ġören dir
Hindü-beçedür düşdi yatur gül arasında (271/2)
Gül yüzün vaşfı hezār olursa bülbül Cem yiter

‘Andelîb ol gül-şen-i cāna ğazel-ḥ’ān olmasa (284/7)

Bulınmaz şīve-i ḳaddūñ hevāsı gül budāğında

Açılmaz gül yüzūñ mānendi gül Firdevs bāğında (186/1)

Gül yüzūñ’çün kirpügümden mā-cerā

Söyler idüm batmasa ḥar aĝzuma (187/4)

Bülbül bigi ğamuñla fiĝān oldu kārumuz

Sensüz geçeli iy yüzi gül rüzĝārumuz (120/1)

Raḳîbi sür ḳapuñdan iy yüzi gül

Melekle hem-nefes şeytān gerekmez (125/3)

Gül yüzūñ gül-zārda ger eyleye ‘arz-ı cemāl

Şāh-ı gül şerm eyleyüp virmeye herĝiz bār gül (199/4)

Ḳoma yüzūñe ḳarşu ḳılam āh ḥazer ḳıl

Kim bād-ı ḥazān irse güle çok zarar eyler (41/2)

Düşelden dūr şāhā gül yüzūñden

Ciger pür-dāĝdur mānend-i lāle (299/6)

Gidemez ḳaldı yine Cem yolu baĝlandı meĝer

Bir saçı sünbülü gül yüzlü melek-ĝonce-feme (300/7)

2. nūr.

Yüzini görseñ ĝöñül vaşl iste kim

Nūra ḳarşu müstecāb olur du’ā (4/6)

3. rüz (gündüz).

Zülfüñi yüzūñde gören dir senūñ

Kim görüpdür bir arada rüz ü şeb (9/2)

4. āf-tāb (güneş).

Olıcaḳ zülfüñ yüzūñ üzre niḳāb

Şan nihān oldu bulıḳda āf-tāb (11/1)

Çapuña yüz sürdügüm gören didi
Levha-i zerle ne zeyn olmuş bu bāb (11/2)
Zülfüñ yüzüñe karşı kıılır ‘arızuña karşı
Ol kâfiri gör gâret-i imān ider iy dōst (15/2)
Zer kııla umar yüzini iksir-i gubāruñ
Budur yüzini kapuña sürdügi gün iy dōst (18/4)

5. gül-zār (gül bahçesi).

‘Āşıkın bülbül bigi nālān ider
Ol yüzi gül-zār elinden el-ğıyāş (24/5)
Gel temāşā kııl yüzüñ gül-zārını
Kim zemīni lāledir dīvārı gül (197/2)
Cem yüzüñ gül-zārına irişimez
Gel kerem eyle yüzine bāri gül (197/7)
Yüzüñ gül-zārını görmeyeli dil
Kıılır bülbül bigi her-dem terennüm (215/2)
Ĥasretā derdā ki dūr oldum yine dil-dārdan
Ol boyı ‘ar’ar lebi şekker yüzi gül-zārdan (233/1)

6. ay.

Gözlerüm gözlemekden ay yüzüñi
Çeşm-i seyyāre bigi oldu sef id (37/2)
Egerçi mihr ider karşı’-ı menāzil
Olamaz yüzüñ ayına muķābil (201/1)
Ay yüzüñde deste-i gül yaşdanur reyḥān ḥaṭuñ
Kimde olur bu kamer devrinde bu iķbāller (97/2)
Gussa-i zülfüñ-ile şubḥa dek ay yüzüñ añup
Gice seyyare şayar dīde-i giryān uyumuz (133/5)

Ay yüzüñ ta'n-ı cemāl eyler iken ay ü güne
Düşdi bendine gönül uymadı pendine dirîğ (163/4)
İy meh nâ-mihr-bân hicrûñ şebinde bu Cem'e
Ay yüzüñ nûrı yiter meh-tâb aña hâcet degül (200/5)
Ay yüzün bedri şeb-i zülfiñi pür-nür eylemiş
Câm-ı la'lüñ dir ki gelsün seyr-i meh-tâb isteyen (254/5)

7. āyine (ayna).

Yüzüñüñ āyinesin kıllur nihān
Şol haṭ-ı jengār elinden el-ğıyāş (24/6)
Ay yüzüñe ay ayine-dār olsa yaraşmaz
Zirā ki degül āyinesi şaf ü mücellā (1/4)
Yüzüñ ayını gözüm āyinelerden güniler
Nice hoş diğkat ider āyinelerden güniler (99/1)

8. ĩd (bayram).

Gözlerümden yüzün olalı ba'ĩd
Ağlaram derd ü ğamla iy yüzi 'ĩd (37/1)

9. levha-i zerrĩn (altın levha).

Mushaf-ı hüsnüñ yüz sürelden iy dil-ber yüzüm
Levha-i zerrĩne beñzer kim kitāb üstindedür (75/2)
Çapuña yüz sürdügüm gören didi
Levha-i zerle ne zeyn olmuş bu bāb (9/2)

10. gün.

Her gice revzenüñden aşığa düşer kamer
Mağsüdü gün yüzüñe hemān bir nezāredür (84/5)
Mihr eline aldı uşurlāb-ı zer

Kim tuta yüzüñ güninden irtifâ' (158/4)
Gün yüzüñ üzre hâl-i siyeh zülf-i 'anberîn
Şan Hind şâhı milket-i Rûm 'âlem çeker (86/3)
Ben nice beñzedeyin gün yüzüñ ayın güneşe
Çün güneş büse-gehidür şanemâ gerd-i rehüñ (189/3)
Gün yüzüñüñ hicâbı kaçan kim nikâb ola
Nûr-ı cemâlüñ ile nikâb âf-tâb ola (297/1)
Çün çekdi haţuñ gün yüzüñ üzre raşam iy döst
Ol hasret ile iki cihârı yaşam iy döst (13/1)
Güneş gice irişüpdür diyü tutar kenâra yüz
Tecellî kılsa gün yüzüñ eger zülfüñ kenârından (231/6)
Cem işigüñ talep eyler ki göre gün yüzüñi
Rüşen oldı ki vatan sevgisi imândan imiş (145/7)
Mu'ciz degül mi gün yüzüñ üstinde iy perî
Rüşen kıılır bir arada leyl ü nehâr haţ (155/4)
Cem görelden gün yüzüñi derd ile
Oldı cândan bülbül-i güyâ-yı 'ışk (169/5)
Gün yüzüñi seherden garbdan yaña gören dir
Mağşer nişânlarından bu bir 'alâmet ancağ (170/4)
Gün yüzünüñ pertevi şevkine düşelden dilüm
Senden ayrı iy kamer-ruğ göz yaşıdur hâşılum (214/1)
Gün yüzüñ göster kıoma zülfüñ gamından şubha dek
Yire dökem yaşlarum seyyâresin mâhum benüm (220/4)
Figân u nâle kıılır Cem kimesne bilmez âh
Olalı gün yüzünüñ 'andelîbi ben bilürem (225/5)
Görelî gün yüzünüñ leşker-i 'ışkına hemân

Eyledüm cān ü gönül mülkini yağmā bu gice (272/2)

11. mihr-i cihān-ārā (dünyayı süsleyen ay).

Mişli var mı kıaddüñüñ didüm Tübā meger

Yā yüzüñ mānendi dir mihr-i cihān-ārā meger (116/1)

12. güneş.

Yüzüñ gördükçe çeşmüm ağlamaz

Güneş doқıñduğı yerde nem olmaz (118/4)

Haṭṭuñ güneş yüzüñde senüñ iy perī-şifat

Devr-i kamerde fitne-i āḥir-zemān-ı mış (140/2)

Yüzüñi zülfüñe çekseñ girür niķāba güneş

Revā mıdur ki gire dā'imā ḥicāba güneş (148/1)

13. zer (altın).

Gözlerüm yaşını sīm itdi yüzüm rengini zer

Der-gehüñ ḥāki gubārın ol iksir eylemiş (161/3)

14. şem' (mum).

Yüzüñe kendüyi şem' eylemiş meger teşbīh

Zebānın anuñ-ıçun dā'imā keser miķrāz (153/2)

15. muşhaf (sayfalandırılmış, Kur'an sayfası).

Muşhaf yüzüñde oқıya ve'ş-Şems suresin

Tutulmaya ger öldüğü demde lisān-ı şem' (161/12)

Tefsir-i ḥüsne āyet-i raḥmet-durur ḥaṭṭuñ

Muşhaf yüzüñde sūre-i Nūr u Duḥān ḳaşuñ (191/3)

İy cān ü dil yüzün o mehüñ gül-sitān idüñ

Ol gül-sitāna yaşlarum āb-ı revān idüñ (187/1)

16. Ka'be.

Ka'be yüzinden budur ḳaşın tırāş itdüğü yār

ıbledür her güşesi mihrâb aña hâcet degül (200/2)

Ka'be yüzünde beñün çün Hacerü'l-Esved imiş

Yaraşur her nefes ol hâl-i siyeh-kârı öpem (226/3)

İy a'be yüzlü câmi'-i hüsünüde aşlaruñ

Mihrâb düzdi 'anber-i terden meger kemer (94/5)

17. Ka'be'de ser-nâv-dân (Kâbe'deki altın oluk).

Çün yaşlarum yüzümden aar âsitânına

Bâri yüzüm o Ka'be'de zer-nâv-dân idüñ (187/3)

18. zer andîl (Altın kandil, altın ışık).

Yüzüme sür yüzüñi tâ ki dil ola pür-nür

Hârîm-i Ka'be'ye lâ-büd gerek çü zer andîl (207/4)

19. kâfir.

Didüm bu ne gözdür bu ne yüzdür bu ne aşdur

Didi biri mü'min biri kâfir biri cādū (263/2)

20. meh (ay).

Ger göstereydi meh yüzün ol mâh-rū baña

Cân ü gönül vireydüm aña bir nezâreye (269/2)

21. şem'i şafâ (Safa tepesinin mumu).

Çüm yüzüñ şem'i şafâdur bize iy nür-ı Hudâ

Dil yaar üstüne pervâne bigi per bu gice (273/6)

22. bâğ-ı cennet gül-sitân (cennet bağının gül bahçesi).

Yüzüñdür bâğ-ı cennet gül-sitânı

Hırâmân âmetüñ serv-i revânı (306/1)

23. mihr ü meh (güneş ve ay).

Beñzedelden yüzüne mihr ü mehi

Göge irgürdi mihr ü meh külehi (312/1)

24. çerāg (mum).

Didüm ne manzar-ıdı yüzün zülfün olmasa

Güldi didi çerāg dibi karañu olur (107/2)

Zülfünüñ şeb-revligi rüşendür iy meh şaqlama

Kim hemîşe dâmeni altında ol şaqlar çerāg (162/6)

yüz rengi (Far.): zer (altın).

Gözlerüm yaşını sîm itdi yüzüm rengini zer

Der-gehün hâki ğubârın ol iksîr eylemiş (141/3)

- Z-

zaħm (Far.): deva (ilaç).

N'ola ğamzeñ oķı zaħm ursa cāna

Ki zaħmı cānuma cānā devādur (68/2)

zenāh, zenāhdān (Far.): sîb (elma).

Nicesi kırtarayın gönlümi ' ışkından anuñ

Çün zenehdānı vü zülfi bendü zindānum-durur (117/3)

Zenāhuñ sîbine diş bileyeli haste göñül

Cān virüp iremez ol ğabğab-ı sîmîne dirġ (163/6)

Lebleri şeft-ālusınuñ hastesi olanlara

Hey ne āsîb idi ol sîb-i zenaħdān olmasa (284/5)

zenāhdānuñ çeh (Far.): zindan.

Sen ' azîz-i Mışr ğüsn olalı iy Yūsuf-cemāl

Ben zenāhdānuñ çehin gönlüme zindān eyledüm (229/5)

Mescid-i ğüsnünde esîr olmaz-ıdı dil Yūsuf'ı

Ger zenaħdānuñ çehi mānend-i zindān olmasa (284/4)

zenāhuñ çāhı (Far.): çāh-ı cefa.

Gerçi kim çāh-ı cefādur zenāhuñ çāhı velī

Dil-i dīvāne anı kendüzine çāh bilür (87/4)

zencīr (Far.): zülf (saç).

Țolaşdı boynuma zencīr-i zülfüñ

Bu ben dīvāneden bilsem ne ister (110/2)

zülf(Far.):

1. žulmet (acı, zulüm).

Zulmet-i zülfinde hatt-ı lebleri katında şan

Hızr'dur karañulıkda Āb-ı Hayvān nüş ider (61/2)

2. zencīr.

Ser-i zülfini kesmiş beñzer ol yār

Ki buldı hāşılı 'ömrüm nihāyet (22/3)

Olupdur rüy ü zülfüñ hasretinden

Dil-i dīvānenüñ zencīri āteş (144/4)

Zülfı zencīrine dīvāne bigi Țolaşdı

Düşdi āvāralıguñ bendine dil yine dirġ (163/5)

Hüsne kistrādur Țaşuñ tākına aş

Zülfüñi kim ola zencīruñ begüm (228/5)

Cāmi' -i hüsñüñi Țandīl-i ruħuñ tezyīn için

'Anberīn zencīr aşaldan zülfüñ ol Țandīl için (249/3)

Leyli-i zülfüñi Țağ Cem boynına didiüm didi

'Anberīn zencīr olur mı hīç bir mecnūn için (255/6)

Çü zülfüñ sünbül-i cennetdür iy dōst

Aña müşg-i Hāta dimek haȚādur (68/5)

4. niȚāb (örtü, peçe).

Olıcağ zülfüñ yüzüñ üzre niȚāb

Şan nihān oldu bulıtda āf-tāb (11/1)

Kaçan ki yüzüne zülfüñ niķāb olur şanuram

Felek yüzinde girür ‘ anberīn sehāba güneş (148/5)

5. leylī (gececi).

Cem’e leylī-i zülfüñ tolaşaldan

Firāk-ı ‘ışk-ıla mecnūn olupdur (62/5)

Āşiyān tatalı başumda hayāl-i zülf-i dōst

Leyli-i zülfinde dil Mecnūn gibi sevdāyidür (69/4)

Leyli-i zülfüñi ger Cem boynına takmazsan āh

Derd-i ‘ışkuñla şehā Mecnun’dan mecnun olur (72/5)

Leyli zülfüñ girih-gīr eyle daķı dil boynına

Çünkü ol miskīni sen ‘ışk-ıla mecnūn eyledüñ (180/4)

Boynuma taķ leyli zülfüñi didüm

Güldi didi bu iğen mecnūn degül (194/2)

Leyli-i zülfüñi taķ Cem boynına didiüm didi

‘Anberīn zencīr olur mı hīç bir mecnūn için (255/6)

6. kāfir.

Zülfüñ yüzüne karşı kıılır ‘arızuña kaşd

Ol kāfiri gör gāret-i imān ider iy dōst (15/2)

Zülfüñüñ ucını kesmiş haţtı kāfirdür velī

Baş koşup āhīr o miskīni çıkarmış dīnden (243/3)

Zülfüne kāfir didüm döndügi-y-içün dīnden

Muşhaf-ı hüsnüñ gibi öniñde Qur‘ān olmasa (284/2)

7. kāfir-kīş (dinsiz, kafir).

Kaţ‘-ı zünnār itdi līkin nā-Müselmāndur henüz (126/3)

Zülf-i kāfir-kīşüñi gör kim haţ-ı müşgīnüne

8. küfr (küfür, kâfırlık sebebi).

Küfr-i zülfüñ kim cemālün üzre kaçd-ı dîn ider
Hey di ol bî-dîne kim ‘âlemde bed-âyîn ider (48/1)
Kākülün zünnārını boynına çakmışdur gönül
Küfr-i zülfüñle dürüst ola diyü imānumuz (132/2)
Dil ü cān şafhasında küfr-i zülfin
Ne deñlü küfr ise imāna yazdum (222/8)
Zülf-i pür-çinün var-iken müşg-i hoş-bū isteyü
Gey katı dīvānedür her kim ki meyl-i çin ider (48/2)

9. ejderha.

Geldükçe dile hayāl-i zülfün
Mūnis baña ejderhādur iy dōst (16/5)
Düşümde zülfüni gördüm diyü sevinmiş idüm
Gözüme hoş görinen ejderhā-y-ımış iy dōst (17/3)
Cān ü dil cā tutdı zülfinde gözüm
Nice enīs oldı ejderhāya cān ü dil (196/4)
Hey ne sihr-engīzdur cādū gözün kim sihr-ile
Hā diyince zülfüni biñ başlu ejderhā kıılır (66/3)

10. ’ömr (ömür).

Ümīd-i zülfüne tutmuş-ıdum velī bildüm
O dağı ‘ömr bigi bî-vefā-y-ımış iy dōst (17
Ümīdi zülfüne tutdum velī āh
O dağı ‘ömr bigi bî-vefādur (68/6)

11. ömr-i dirāz (uzun ömürlü).

Zülfü ucın kesmege kaçd eyledi dil-ber didüm
Kesme kim devri çamerde hoş-durur ‘ömr-i dirāz (124/2)

Añdukça ruḥ ü zülfini dir devr-i kamerde

İy Cem heves-i ‘ömr-i dirāz itme igende (188/5)

12. maḳṭa’ (bitiş, gazelin veya kasidenin son beyti).

Zülfini ḳaṭ’ ḳıldı kim bulına

‘Ömrümüñ inḳitā’ına maḳṭa’ (160/3)

13. bend (bağ).

Bend-i zülfüñden gönül bulmaz necāt

Gör neye şaldı beni bu kā’ināt (23/1)

Cem düşüp bend-i zülfüñe didi kim

Bu daḥı ṭālī’-i siyāhumdur (43/5)

Nicesi ḳurtarayın gönülümü ‘ışḳından anuñ

Çün zeneḥdānı vü zülfi bendü zindānum-durur (117/3)

Didüm bend urmağ ister cāna zülfüñ

Didi zülfüm anuñ’çun pür-ḥām olmuş (143/6)

Zülfüñüñ bendine düşdi ḳurtıla mı diyü dil

Niçe kez şordum lebüñden itmedi ḥal müşkilüm (214/3)

14. bend-i kemend (idamda boyna bağlanan halatı oluşturan ip).

Zülfüñüñ bend-i kemendine giriftār ideli

Her gice derü ḡamuñdan Cem’i görseñ ne çeker (92/7)

15. bend-i belā (bela ipi).

Devr-i zülfüñde ḳoma kim geze rüsvāy gönül

Bağla ol bend-i belā dāmına rüsvāyuñı gel (208/3)

16. esīr-i bend-i ‘ışḳ (aşḳ bağının esiri)

Belā dāmında dil mürḡin esīr-i bend-i ‘ışḳ eyler

Hemān zülfüñ hevāsına hevā-dār olmasun kimse (185/2)

17. sünbül.

Sünbülün bendini açduqça meşâm-ı ‘âlemi
Pür ider bÿy-ı vefâ in‘âmı zülfünden senün (190/6)
Zülfün ol sünbül-durur kim âf-tâb üstindedür
Dişlerün ol lü’lü’ kim yakut-ı nâb üstindedür (75/1)
Birinün hâl-i ruından lâlenün bağında dağ
Birinün zülfıyla sünbül ‘illet-i sevdâ çeker (115/12)
Gözüm yaşını zülfünde gören dir
Ne hoş düşmiş bu sünbül üzre jâle (299/5)
Sünbül-i cennet oldı çün zülfün
Aña müşg-i Hâfâ demek ne hâfâ (2/6)

18. ğam (gam, dert, keder).

La’lin isterseñ ğam-ı zülfini çek
Kim karañuda olur Āb-ı Hayât (23/2)

19. bürqa’ (peçe, örtü).

Cem günin ğamla eyledün bî-nür
Hüsnuñe zülfün olalı bürqa’ (160/5)

20. tesbîh.

Cemâl câmi‘ine qaşı olalı mihrâb
İki taraftan aşar zülfi ‘anberîn tesbîh (31/3)
Dil zülfüne varmağa gözüñden üşenür kim
Şeb-revlik iden kişi ‘asesden hâzer eyler (41/4)

21. şavlecân-ı müşg (mis kokulu çevgan).

Çapmağa mihr topını mehden bu zülfi gör
Meydân-ı hüsni içinde şalar şavlecân-ı müşg (183/3)

22. kemend (idam için boyna geçirilen yağlı kayış).

İreli ğamzeñ oğından câna tîr

Dil kemend-i zülfüne oldu esîr (51/1)

Kemend-i zülfi cân avladuğınca

Ol āhū-çeşme kim olmaya naḥcîr (102/3)

Didüm zülfün kemendi pür-ḥām olmuş

Didi cânuñ anuñ'çun ḥurrem olmuş (143/1)

Kaşuñ olalı ḥüsnüñ-içün sāye-bān-ı müşg

Zülfün kemendi taḥdı aña rîsmān-ı müşg (183/1)

Kemend-i zülfünü her-dem ḳo āşikār olsun

Ki cân ü dil anı görüp aña şikār olsun (238/1)

23. biñ başlu ejdehā (bin başlı ejderha).

Hey ne siḥr-engîzdur cādū gözün kim siḥr-ile

Hā diyince zülfünü biñ başlu ejdehā ḳılır (66/3)

24. mār (yılan).

Ṭıfl-ı dil zülfünle oynar dem-be-dem

Nice üşenmez eline mār olur (96/1)

Müjem eyler gözümde zülfünü naḳş

Şanasın ḳıl ḳalemle mār yazar (108/7)

Zülfün añsam zehr olur mār ağızuma

Büse tiryākin şun iy yār ağızuma (187/1)

25. ṭāvūs.

Zülfünün ṭāvūsını gül-zār-ı ḥüsnünde gören

Dir şanasıñṭüti-i Bāğ-ı İrem gül-şendedür (98/2)

26. miştar.

Ḥüsni risālesine mehi miştar idinür

Zülfün ḳaçan ki mihr-i ruḥı üzre tağıdur (104/3)

27. müşg (misk).

Zülf-i müşgînüñ yaqaldan âteş-i hüsünüñde ‘üd
Ālemüñ eṭrāfını başdan başa müşgîn ider (48/5)
Ger Hatā’ya ilede zülfi kohusını sabā
Müşgi şermende idüp mülk-i Hotan’dan çıkarur (74/4)
Zülfini eyle nihān ağladuğumca şanemā
Müşge bārān irişecek bulur elbette hālel (193/5)

28. müşg-būy (misk kokulu).

Bu zülf-i müşg-būyuña baş қоşalı gönül
Bū kaldı bizde қalmadı şabr u қarārumuz (120/2)

29. müşg-i siyeh rīsmān (misk kokulu ip).

Cem gönlinüñ hārīmine zülf ü ruḥunla gel
Қandīl-i māhı müşg-i siyeh rīsmāna as (152/5)
Gör nice aşdı zülf ü ruḥun bezm-i hüsünüñe
Қandīl-i māhı müşg-i siyeh-rismān-ıla (189/5)

30. müşgîn dāl (misk kokulu dal).

Қametüm cevruñle lām olduğına dāl olmağa
Levh-i sīmīn üzre zülfüñ yazdı müşgîn dāllar (97/8)

31. müşg-i siyeh rīsmān (misk kokulu ip).

Cem gönlinüñ hārīmine zülf ü ruḥunla gel
Қandīl-i māhı müşg-i siyeh rīsmāna as (152/5)
Gör nice aşdı zülf ü ruḥun bezm-i hüsünüñe
Қandīl-i māhı müşg-i siyeh-rismān-ıla (189/5)

32. müşg-i Çīn (Çin miski).

Bī-ḥaṭā zülf-i şāmı çözse girih
Bū bağışlaya müşg-i Çīn’e bu gün (251/2)

33. müşgîn resen (güzel kokulu ip).

Can virür aşılmağa sevdā-y-ıla Cem kim

Tek boynına zülfüñ gibi müşgîn resen olsun (258/5)

34. şeb (gece).

Ay yüzün bedri şeb-i zülfiñi pür-nür eylemiş

Cām-ı la' lüñ dir ki gelsün seyr-i meh-tāb isteyen (254/5)

35. şeb-reng (gece renkli, karanlık)

Zülf-i şeb-rengüñle pinhān itme yüzüñ çün olur

Āf-tābuñ nūrı hüsnüñ pertevinden muḳtebes (135/3)

36. ūd (odun).

Ruḫ ü zülfüñ dil ü cān micmerinde

Birisi ūd olupdur biri āteş (144/3)

37. rīsmān (ip, halat).

Dil işigüñde zülfüñe dīvāne olalı

Ger rīsmānı görür ise āsmān şanur (85/3)

Tīrūñe sīnem nişān olmağa ḳurbān olduḡum

Ḳaşlaruñ yayına zülfüñ rīsmānı taḳdı zih (282/4)

38. şikār (av).

Hümā-yı perçemüñ dā'im gönül şaydına ḳasd eyler

Ne lāzım anı şayd itmek olupdur çün şikār-ı zülf (166/5)

39. aşıyān-ı müşg (misk kokulu yuva).

Ṭāvus-ı ḳuds olmasa zülfüñ olur mıdı

Müşgîn ḫaṭuñdan anun-ıçun āşıyān-ı müşg (183/4)

40. çevgān (cirit, deḡnek).

Cem bigi çevgān-ı zülfüñ yādına baş oynayup

Cān ü dil naḳdın tamāmet ben nişār itsem gerek (184/9)

41. şām (akşam).

Çin-i zülfüñ Mısr-ı hüsnüñe Haṭā müşgi yiter

Tek şabā çözsün göreler şām-ı zülfüñden senüñ (190/3)

Çün bilinmez zülf-i pür-çini neden müşgîn imiş

Müşg-i Çin'dür diyü zülfi kı̄l ü kı̄l itmek neden (232/3)

42. perde-i Beytü'l- Harām (Beytül Haram örtüsü).

Vaşle-i raḥmet umar zīnet tırāzına müdām

Perde-i Beytü'l- Harām ihrāmı zülfüñden senüñ (190/4)

43. Ka'be örtüsü.

Üstine zülfüñ aşmaz idi Ka'be örtüsin

Cāmi' yüzüñde olmasa mihrāb-ı cān kaşuñ (191/2)

44. Çin.

Dilā zülfinde hüsnin temāşā

Ki Çin içre nigār-istāna girdüñ (192/8)

45. kullāb (kanca, çengel).

Zülfünüñ kullābını taqma göñül boynına kim

Kendü varır kūyuña kullāb aña ḥācet degül (200/3)

46. tül-ı emel (doyumsuz hırs).

Ruḥuñda şolki ser-i zülfüñe uzadur el

Çeker bu devr-i kamerde hemişe tül-ı emel (204/1)

47. teselsül (silsile).

Ruḥuñla zülfüñ añılduqça olsa n'ola nizā'

Añılsa devr-i teselsül olur arada cedel (204/3)

48. şāh-bāz (doğan kuşu).

Şāh-bāz-ı zülfüñe şayd olalı tīhu-yı dil

Mürg-i devlet-aşiyān her-dem şikārumdur benüm (221/4)

49. lām (harf).

Yazdı add ü zülfü dehānuñ senüñ

Muşhaf-ı hüsnüñe elif lām mīm (223/2)

Lām-ı zülfüñ ‘ ışkına Cem hod elifden toğrudur

aşlaruñ nūnı gibi addini dāl itmek neden (232/9)

50. gice (gece).

Güneş gice irişüpdür diyü tutar kenāra yüz

Tecellī kılsa gün yüzüñ eger zülfüñ kenārından (231/6)

Muım olsa n’ola zülfüñde göñlüm

Gice her yir serāyıdur ğarībüñ (181/2)

51. hicr gecesi.

Aç yüzüñi hicrüm gicesi tā seher olsun

Çöz zülfüñi dil gül-şen-i pür-müşğ-i ter olsun (256/1)

52. maşşer.

Maşşer-i zülfinde ser-gerdān idersin göñlümi

Beñzer iy ha-ı siyeh kim na‘ me-i a‘ mālsin (245/3)

Maşşer-i zülfüñde hauñdan siyāh olur günüm

Her günāhum yazılırsa nāme-i a‘ mālūme (281/3)

53. ‘ anberīn çengāl (misk kokulu çengel).

Düzd-i dil aşıлмаğa iy zülf-i pür-çīn dem-be-dem

Çīn ü Māçīn’de düzilmiş ‘ anberīn çengālsin (245/4)

54. eyş-i Hābeş (Habeş askeri).

Şaldı habs-ı külāha zülfini

Girdi ceyš-i Hābeş kemīne bu gün (251/8)

Zülf-i altında ha-ı nev-reste kim şaf bağlamış

Şanasın ceyš-i Hābeş’dür kim tırur şeb-ħūn için (255/2)

55. zülf-i zer (altın zülf).

İder zülf-i zer endüdn kaçı tākına zer zencīr

Ki ya' nī hūsne kistrāyam nişān uş Tāk-ı Kistrā'dan (252/5)

56. dām (ağ, tuzak).

Zülfüñe gönül düşdi görüp görüp hāl-i siyāhuñ

Dil mürğini dāma düşüren dāne midür bu (260/3)

Dām-ı zülfinüñ hayālin çün gönülde bağladum

Ben hümā-yı vaşluñbir gün şikār itsem gerek (184/5)

Bir dañı 'ışkuñ hevāsına heves kılmaya Cem

İy şanem ger kırtılursa dām-ı zülfüñden senüñ (190/7)

Hüsünüñ sayyādı dil mürğine raħm eylemeyüp

Beñlerüñden dāne saçup zülfüñi eyler duzāğ (164/4)

57. nāfe-i Tatar (Tatar miski).

Zülfüñ koma kim hem-ser ola bād-ı şabāya

Virnek yile ol nāfe-i Tatar'ı sebeb ne (279/6)

58. zünnār (ip, hıristiyan dini liderlerin bellerine bağladıkları siyah renkli

örme ip, papaz kuşağı).

Leblerüñe zülfüñ irdükçe ço kim yüz süreyin

Zer-nişān olsa yaraşur la' l ile zünnārda (280/3)

N'ola Cem zünnār-ı zülfüñ bağlanursa iy şanem

Kākülüñ küfri çü imāna olupdur müştebih (282/5)

zülfeyn (Far.):

1. leyl (gece).

Bir ben degülem leyli-i zülfeynüñe mecnün

Zülfüñ nice 'ağılları mecnün ider iy dōst (14/2)

Tağıtmış leyli-i zülfeynini evrāk-ı gül üzre

Bu Cem bī-çāre miskīni ki Mecnün ide Leylā'dan (252/6)

2. dām (ağ, tuzak).

Oldı zülfeyni dām-ı zıllı hümā

Gören eydür ki dām-ı zıllı hümā (2/1)

3. duzağ (cehennem).

Görüp zülfeynüñi dil düşdi ağa

Şehā raḥm eyle tolaşdı duzağa (265/1)

4. semender.

‘İzāruñ nārı olmazdı maḳāmı

Eger zülfeynüñ olmasa semender (110/3)

5. dāl (dal harfi).

Birinüñ zülfeyni tāk-ı devlet için ‘ayn-ı dāl

Birinüñ ḥāk-i rehi ‘izzet nişānında eşer (115/13)

zūlfüñ ṭāvūsı (Far.): ṭūṭi-i Bāğ-ı İrem (cennet bağının papağanı).

Zūlfüñüñ ṭāvūsını gül-zār-ı ḥüsnüñde gören

Dir şanasıñ ṭūṭi-i Bāğ-ı İrem gül-şendedür (98/2)

zūlfüñ ḥalkası (Ar.): Hz. Meryem kucağı.

Lebüñ ḥālını zūlfüñ ḥalkası çekmiş kenārına

Şanasın ṭıfl-iken ‘İsā yatur Meryem kucağında (186/2)

zūlfüñ kemend (Ar. Far.):

1. zünnār (papaz kuşağı).

Çıkdığı’çun dīnden kāfir dimezdüm ḥaṭṭuña

‘Anberīn zūlfüñ kemendi aña zünnār olmasa (298/3)

2. bağ.

Budur du‘āsı ‘ālem içinde Cem‘ün müdām

Zūlfüñ kemendi boynına her laḥza bağ ola (296/5)

zūlfüñ müca’ad (Ar.): resen (ip).

Boynuma tağaldan resen ol zülf-i müca' ad

Mihrāb-ı kaşuñ oldı baña Ka'be vü ma'bed (34/1)

zülf-i 'anberīn (Far. Ar.): niķāb (örtü, peçe).

Ne kıldum iy şiken-i zülf-i 'anberīn saña kim

Arada māni' olup yüzine niķāb olasın (240/3)

zülf-i 'anber-bū (Far. Ar.): dāl (dal harfı).

Ķāmetüm lām olduğına bu siyeh bahtumdan āh

Ķalūme iy zülf-i 'anber-bū hemīn sen dālsin (245/2)

zülf-i girih-gīr (Far.): zincir.

Yār şol zülf-i girih-gīrini zencir eylemiş

Ya'ni ben dīvānesin tūtmağa tedbīr eylemiş (141/1)

zülf-i müşgīn (Far.): dükān-ı müşg (misk dükkanı).

Dir gören bu zülf-i müşgīni ruḥ-ı dil-dārda

Ķoş dükān-ı müşg açılmış gūşe-i gül-zārda (280/1)

zülf-i perīşān (Far.):

1. bela tuzağı.

Çünkü her zülf-i perīşāna düşer şāne gibi

Cem'i bu dām-ı belādan nice kırtara göñül (198/7)

2. bend (bağ).

Boynuma bend uran ol zülf-i perīşāndur henüz

Ol sebebden derd ü Ķamla dil perīşāndur henüz (126/1)

3. mār (yılan).

Maḥrem olduñsa eger zülf-i perīşāna göñül

Ķam yime hīç yūri göz göre var mārā yapış (150/4)

4. dām-ı bela (bela tuzağı).

Çünkü her zülf-i perīşāna düşer şāne gibi

Cem’i bu dām-ı belādan nice kırtara göñül (198/7)

zūlf-i siyāh (Far.):

1. kāfer (kafir).

Ƙoma kim zūlf-i siyāhuñı çeke hāl-i ruḥuñ

Çünkü ‘abbāsi ‘alemdür anı kāfer mi çeker (88/3)

İmāna da‘vet eyleme zūlf-i siyāhuñı

Baş vire dīne gelmeye kāfir degül midür (105/2)

2. fitne-i āḥir-zemān (ahir zaman fitnesi).

İgen yüz virme ol zūlf- i siyāha

Ki iy cān fitne-i āḥir-zemāndur (91/6)

3. zencīr-i girih-gīr (düğümlenmiş zincire yakalanan).

Zencīr-i girih-gīri çü bu zūlf-i siyehdür

Bend eyle Cem’uñ boynına dīvāne gerekse (270/6)

zūlf-i siyeh-pūş (Far.): Ḥaṭā mülkine şāh (Çin mülkünün şahı).

Birinüñ zūlf-i siyeh-pūşı Ḥaṭā mülkine şāh

Birinüñ hāl-i ruḥı sulṭān-ı Hind-istān geçer (115/11)

zūlf-i semen-sā (Far.): ḥulle-i sündüs (ipek kumaştan yapılmış elbise).

Bir ḥulle-i sündüs midür ol zūlf-i semen-sā

Kim atlas-ı nesrīnden añā āster olmuş (149/4)

zūnnār (Ar.): pervāne (pervane böceği, ateş böceği, kelebek).

Pervāne gibi cān yaḳar zūnnār ‘ışkuña

Ancak bu işi şanma ki pervāneden gelür (59/4)

SONUÇ

15. yüzyıl şehzade şairlerinden olan Cem Sultan, ağabeyi ile olan taht mücadelesi nihayetinde esir hayatına mahkum edildiği süreci, şiirlerinin zenginleştiği ve olgunlaştığı dönem olarak değerlendirmek mümkündür. Esir hayatı içinde değişik coğrafyalarda bulunan ve özellikle kasidelerinde bu esaret yıllarını derinlemesine ele alan Cem Sultan, sade ve anlaşılır dili ile dikkat çekmiştir. Sehi bey, Aşık Paşa ve Latifi gibi tezkire müellifleri onun şiirlerinde kullandığı dili ve eserleri hakkında oldukça müspet değerlendirmeler yapmıştır.

Cem Sultan gazellerinde, divan şiiri geleneği içinde yer alan benzetme unsurlarına yer vermiştir. Özellikle sevgileye ait tasvirler içerisinde divan şiiri geleneği içinde hemen hemen bütün teşbihleri ve mazmunları kullanmıştır.

Bu doğrultuda değerlendirdiğimiz Türkçe Divanı'nda yer alan 348 gazelde kullandığı üslup dönemine göre oldukça duru ve anlaşılır bir yapıda olduğu görülmüştür. İncelenen gazelerde Cem Sultan'ın mufassal teşbih kullanmadığı ve bununla birlikte teşbihlerde çokça terkiplerden yararlandığı tespit edilmiştir.

Ele alınan bazı gazelerde ise Cem Sultan, esaret yıllarının bir terennümü olacak ki “meydan”, “pazar”, “umman”, “bahr”, “nehir”, “cûy”, “dağ”, “yol” gibi mekan bağlamındaki teşbih unsurlarını tercih ettiği görülmüştür.

Cem Sultan'ın gazellerinde yer alan teşbihleri farklı kılan en önemli unsur benzetme unsurlarının genellikle ikili veya üçlü terkiplerden oluşmasıdır. Bunlardan en çok dikkat çeken müşebbeh (benzeyen) unsuru olarak kullanılan uzun terkiplere bakıldığında “āyine-i gītī-nümā”, “çerāğ-ı pertev-i hūsn”, “esīr-i gam-ı hicran”, “firāz-ı arş-ı a'zam”, “haṭ-ı nev-reste”, “ḥayāl-i ḥat-ı sebz”, “kākül-i pür-çīn”, “zūlf-i 'anber-bū” örnek olarak gösterilebilir. Bununla birlikte “ḥaste vü dil-dāde vü gam-gīn (gönlünü

vermiş gamlı hasta)” gibi uzun müşebbehün-bih (benzetilen) unsurların da çokça kullanıldığı tespit edilmiştir.

Cem Sultan gazellerinde divan şiirinin olağan akışı içindeki teşbih geleneğine bağlı kalırken özgün benzetilen unsurları da oluşturmuştur. Özellikle âşığı benzettiği unsurlar arasında mecnun, deli, divane, fakir, hasta gibi en temel geleneksel teşbih unsurlarını kullanırken “kuyun iti” ve “titreyen yaprak” şeklinde de özgün benzetme unsurlarını kullanmıştır. Bununla birlikte Cem Sultan, gazellerinde teşbih unsurlarını oluştururken gelenekte yer alan kalıpsal ifadelerin dışına çıktığı da görülmektedir. Örnek olarak “sevgilinin yürüdüğü yoldaki toz” gibi kalıpsal ifadeleri tercih etmek yerine “kuyun iti izi tozu (sevgilinin köyünün iti ve tozu)” gibi özgün ifadeleri kullanmayı tercih ettiği tespit edilmiştir.

Cem Sultan’ın gazellerinde divan şiiri geleneğinin dışında kullanılan diğer bir teşbih unsuru ise rakip bağlamında dikkat çekmiştir. “hâr (diken)” mazmunu ile karşılanan rakip, “balın (yastık)”e benzetilmesi yönüyle geleneğin dışında bir kullanım olduğu tespit edilmiştir. Teşbih unsurları içinde sevgiliyi âşıktan ayıran “diken” daima kötülenecek ve lanet edilecek engelleyicilik yönüyle ele alınmıştır. Fakat Cem Sultan’ın kullanımında bir engelleyicilikten farklı olarak kullanıldığı görülmüştür.

Hüsn kelimesinin “Rum (Anadolu)”a benzetilmesi; giryân’ın “ibrîşim ü müşgîn midâd (ipek iplik ve güzel kokulu mürekkep)”a benzetilmesi; âşığın “bülbul bigi (bülbul beyi)”e benzetilmesi yine bu özgün teşbih kullanımları arasında yer almıştır.

Gazelerde dikkat çeken en zengin teşbih kullanımı sevgilinin saç üzerine kullanıldığı görülmüştür. Özellikle işlevsellik bağlamında hayatın her safhasından teşbih unsurlarının tercih edildiği dikkat çekmiştir. “Saç”, “zülfi” ve “perçem” kelimeleri etrafında işlevsel olarak teşbih kullanımına bakıldığında eşya bağlamında “kâbe örtüsü”,

“tespîh”, “değerli ipek”, “mıstar”, “yüz örtüsü”, “oyun değneği”; koku bağlamında “misk”, “müşt”, “müşt-i aşiyân”; renk bağlamında “şam”, “şeb”, “leyl”, “siyah”; tabiat bağlamında “yılan”, “ejderha”, “doğan”, “sümbül”, “bulut”, “tavus tüyü”; bağlayılık bağlamında “bend”, “kemend”, “resen”, “risman”, “teselsül”, “zencir”, “zünnar”; meslek bağlamında “asker”, “habeş askeri”, “avcı”, mitolojik bağlamda “hüma”; mekan bağlamında ise “masher”, “hapis” ve “beytü’l-haram” gibi benzetmelerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Cem Sultan, gazellerindeki anlam dünyası düzgün ve anlaşılır bir biçimde divan şiirinin tipik geleneğini oluşturacak biçimde dile getirmiştir. Gazelerde kimi zaman divan şiirinin geleneği içinde gelişen kalıplaşmış ifadeler yer alırken, kimi zaman da geleneğin dışında oldukça özgün teşbihlere yer verilmiştir. Yaşam mevhununun her safhasını şiirlerinde kullanan Cem Sultan, etrafındaki Cem Şairleri’nin de etkisiyle geniş bir kültür ve sanat çevresine hakim olduğu ve bu doğrultuda şiirlerinde zengin bir anlam dünyasına sahip olduğu tespit edilmiştir. Mutasavvıf bir şair olmadığı halde Cem Sultan, gazellerinde birçok teolojik unsuru da başarılı bir şekilde kullandığı görülmüştür. Özellikle geleneğe bağlı olarak çokça “mim”, “nun”, “sad”, “vav”, “elif” ve “lam” gibi harf mazmunlarını kullandığı tespit edilmiştir. Yine dini unsurlar bağlamında kullandığı özgün teşbihler arasında da Nur Suresi ve Dehhan Suresi’ni kullandığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak bu tez çalışması ile belagatta teşbihin yeri, Cem Sultan’ın hayatı, eserleri ve edebi şahsiyeti ele alınmış. Cem Sultan’ın gazellerinde yer alan teşbihler, tematik unsurlara göre değerlendirilip tasnif edilmiş. Çalışmamızın asıl bölümü olan sözlük kısmında ise şu metodoloji izlenmiştir:

- a) Divân’daki gazelerde yer alan teşbihlerin tespit edilip elektronik ortamda deşifre edilmesi,

- b) Tespit edilen teŖbihlerin benzeyen ve benzetilen olarak değerlendirilmesi ve teŖbihi oluŖturan kelimelerin kökenlerinin tespit edilmesi,
- c) Tespit edilen teŖbih unsurlarının Eski Türk Edebiyatı içindeki yeri hakkında değerlendirmelerin belirtilmesi,
- d) TeŖbihlerin alfabetik sraya göre sıralanarak ilgili teŖbih unsurlarının TrkeleŖtirilmesi.

KAYNAKLAR

Ahmed Cevdet Paşa, Belâgat-i Osmâniyye, Şirket-iMürettibiye Matbaası, İstanbul 1323.

Ahmed Reşid (Rey), Nazariyyât-ı Edebiyye, İstanbul 1328.

Ak, Mahmut ve Akalan, Kürşat (2011). *Cem Sultan*. İstanbul: Park Kitap Yayınları.

Ankaravi, İsmâil Rusûhî, Miftâh-Ül-Belâga ve Misbâhu'l-Fesâha, Tasvîr-i Efkâr Matbaası, İstanbul 1284.

Akçınar, Seher (2017). Melayê Cizîrî Dîvan'ında Zülûf Sembolünün Tahlili. *Mukaddime Dergisi*, 8(3), 133- 152.

Aynur, Hatice (2014). Cem Şairleri. *İlmi Araştırmalar Dergisi*(9), 33-43.

Batıslam, Hanife D. (2002). Divan Şiirinin Mitolojik Kuşları Hümâ, Anka ve Simurg. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 185-208.

Batıslam, Hanife D. (2006). Mesihî Divanı'nda Yer Alan Ölüm ve Ölümle İlgili Unsurlar. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 12(46), 85-96.

Batıslam, Hanife D. (2013). Divan Şiirinde Âşık, Sevgili, Rakip Üçlüsü Ve Ölüm. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, IX(XXXIV), 186-199.

Batıslam, Hanife D. (2013). Divan Şiirinde Rakip ve Leyla Hanım'ın Rakip Gazeli. *Turkish Studies Dergisi*, 8(13), 21-35.

Bilgegil, Mehmet K. (1989). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgat)*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Bolelli, Nusrettin (2006). *Belâgat (Beyân, Meânî, Bedî' İlimleri-Arap Edebiyatı)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Chevrier, Jean- Marie (2005). *Cem Sultan Bir Osmanlı Prensinin Trajik Öyküsü*. (İ. Akın, Çev.): İstanbul: Koridor Yayıncılık.

Coşkun, Menderes (2007). Sözü'n Büyüsü Edebî Sanatlar, İstanbul: Dergah Yayınları.

Çavuşoğlu, Mehmed (2006). Rakîb. *Divanlar Arasında* (s. 67-71). içinde İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Âşık Çelebi, (2018). *Meşâ'irü's-Şu'arâ*. (F. Kılıç, Dü.): Ankara: T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Değirmençay, Veyis (2011). Teşbih. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 40, s. 556-557.

Develioğlu, Ferit (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, İstanbul: Aydın Kitapevi.

Durmuş, İsmail (2011). Teşbih. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 40, s. 553-556.

Engin, Sedat (2006). Cem Sultan'ın Türkçe Divânı'nın Tahlili, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

Ersoylu, İ. Halil. (2013). *Cem Sultan'ın Türkçe Divanı*. Ankara: Türk dil Kurumu Yayınları.

Freely, John (2005). *Cem Sultan, Rönesans Avrupası'nda Tutsak Bir Şehzade*. (P. Özgören, Çev.): İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hakverdioğlu, Metin (2016). Sevgili Neden Servi Boyludur? *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(7), 215 – 230.

Horata, Osman (2000). Cem Şairleri: Bir Kader Birliğinin Anatomisi. *Bilgi (Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi)*(15), 91-109.

İnce, Özdemir (2002). *Yazınsal Söylem Üzerine*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kağan, Hakan (2010). *Cem Tahtına Kavuşamayan İmparator*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kanar, Mehmet (2016). *Çözümlü Osmanlı Türkçesi Metinleri*. İstanbul: Say Sayınları.

Karaköse, Saadet (2010). Divan Şiiri Sevgili Tipindeki Abartıların Simgesel Boyutuna Birkaç Örnek. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(15), 176- 187.

Kaya, Doğan (2000). Divan Şiiri Ve XIX. Yüzyıl Halk Şiirinde Güzel Tasviri. *Âşık Edebiyatı Araştırmaları* (s. 243-266). içinde İstanbul: Kitapevi Yayınları.

Kut, Günay (1993). Cem Sultan. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 7, s. 284-286.

Lâtîfi (2018). *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ (Tenkitli Metin)*. (R. Canım, Dü.): Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Mehmed Rifat, Mecâmiü'l-Edeb, İstanbul 1308, c. III.

Mermer, Ahmet (1997). *Karamanlı Aynî ve Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Mert, Timuçin (2006). *Cem Sultan*. İstanbul: Bir Harf Yayınları.

Oflazoğlu, Ahmet Turan (2010). *Cem Sultan*. İstanbul: İz Yayınları.

Okur, Münevver (1992). *Cem Sultan Hayatı ve Şiir Dünyası*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Olgun, Tahir El-Mevlevî, Edebiyat Lügati, Enderun Kitabevi, İstanbul 1973.

Recâizâde Mahmud Ekrem, Ta'lîm-i Edebiyyât, Mihran Matbaası, İstanbul 1299.

Onay, Ahmet Talat (2007). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü, Klasik Türk Edebiyatı'nda Mazmunlar ve İzahı* . (C. Kurnaz, Dü.): İstanbul: H Yayınları.

Pala, İskender (2011). *Ansiklopedik Divan Şiirleri Ansiklopedisi*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Sarıkaya, Meliha Yıldırım (2011). Teşbih. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 40, 557- 558.

Sami, Şemseddin (2004). *Kamus-i Türki*, İstanbul: Kapı Yayınları.

Sehi Bey (2017). *Heřt Bihiřt*. (H. İpekten, G. Kut, M. İsen, H. Ayan, & T. Karabey, Dü) Ankara: T.C. Kùltür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

şakiroğlu, Mahmut H. (1993). Cem Sultan. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 7, 283-284.

řentùrk, Ahmet Atilla (2009). *Osmanlı şiir Antolojisi*. Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.

řentùrk, Ahmet Atilla ve Kartal, Ahmet (2007). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Tanyıldız, Ahmet (2009). Sevgilide Güzellik Unsuru Olarak Sa. *Turkish Studies Dergisi*, 4(2), 943-960.

Tarlan, Ali Nihat (1992). *Ahmet Paşa Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1983). *Osmanlı Tarihi* (Cilt II). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Yıldırım, Ali ((2009).). Mesihî Divanı"nda Rakibe Yönelik Sövgü Ve Beddua. E. G. Naskali içinde, *Lânet Kitabı* (s. 375-388). İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Yıldız, Ayşe (2017). Sevgilinin Boyunun Benzetilenleri Bağlamında Nârveni Yeniden Düşünmek . *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 3(1), 330- 336.

Yılmaz, Muammer (2011). *Cem Sultan*. Ankara: Ötüken Yayınları.

ÖZET

Cem Sultan'ın Türkçe Divanı'nın Gazellerinin Teşbih Sözlüğü konulu bu tez çalışması, giriş, sonuç ve sözlük dizini haricinde “Cem Sultan”, “Cem Sultan Divanı'ndaki Gazelerde Yer Alan Teşbih Unsurları” ve “Cem Sultan Divanı'nın Gazellerinin Teşbih Sözlüğü” olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır.

Tezin giriş bölümünde “Belagatte Teşbihe Genel Bakış” konusu değerlendirilmiştir. Bu bölümde teşbihin tanımı, işlevi, belagattaki yeri ve Eski Türk Edebiyatı'ndaki yeri ifade edilmiştir.

Birinci bölüm olan “Cem Sultan” başlığı altında Cem Sultan'ın hayatı, eserleri ve edebi şahsiyeti üzerinde durulmuştur. Cem Sultan'ın siyasi hayatı, kardeşi ile olan taht mücadelelerine yer verilmiştir. Sehi Bey, Latifi ve Aşık Paşa gibi şahsiyetlerin tezkirelerinde Cem Sultan'ın şairliği hakkındaki bilgilere yer verilerek eserleri hakkında değerlendirmeler yer almıştır.

Tezin “Cem Sultanın Gazelerinde Yer Alan Teşbih Unsurları” başlıklı ikinci bölümünde ise sırasıyla tabiat unsurları, sevgiliye ait unsurlar, Cem Sultan'a ait unsurlar, kozmik unsurlar, soyut unsurlar, eşya unsurları, mekan unsurları, şahıs unsurları ve bu tasniflerin dışında kalan diğer unsurlardan meydana gelen (müşebbeh ve müşebbehün-bihlerin yer aldığı) tablo oluşturulmuştur.

Üçüncü bölüm olan “Cem Sultan Divanı'nın Gazellerinin Teşbih Sözlüğü” başlığı altında ise gazelerde tespit ettiğimiz teşbihler alfabetik sıraya göre sıralanmıştır. Bu sıralama yapılırken benzeyen unsurunun kökeni ve benzetilen unsurların günümüz Türkçe karşılıkları verilmiştir.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise Cem Sultan'ın gazellerindeki teşbihleri farklı kılan temel unsurlar analiz edilerek çıkarımlarda bulunulmuştur. Bütün bunlara ek olarak

“Teşbih Dizini” başlığı altında benzeyen (müşebbeh) kelimeler üzerinden oluşturulan dizin listesi yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Cem Sultan, Teşbih, Cem Sultan Divanı, Teşbih Sözlüğü.

ABSTRACT

This thesis study of Cem Sultan's dictionary of analogies of Turkish ghazals, except for the introduction, conclusions and dictionary indexes, “Cem Sultan”, “An Overview of Thematic Elements in Cem Sultan Divan in the Context of Analogy” and it consists of three main sections, the dictionary of analogy of the Ghazals of Cem Sultan Divan.

In the introductory part of the thesis, an overview of analogy is discussed. In this section, the definition, function, place of rhetoric and place in classical Turkish literature are explained.

In the first chapter, Cem Sultan's life, works and literary personality are emphasized. Cem Sultan's political life, his struggles with his brother. Sehi Bey, Latifi and Aşık Pasha, as well as information about poetry in the tezkires of personalities were included in the evaluations about his work.

In the second part of the thesis titled Genel An Overview of Thematic Elements in Cem Sultan Divan in the Context of Analogy, natural elements, lover's elements, theological and mythological elements are examined respectively. These examinations were evaluated on the basis of analogy. Also, in the context of analogy, patient-doctor, illness-healing, worry-cure, lover-rival conflicts in ghazals were discussed.

In the third chapter, the dictionary of analogy of the Ghazals of Cem Sultan Divan, the analogies we have found in the gazels are listed in alphabetical order. In this ranking, the origin of the resembling element and the Turkish equivalents of the simulated elements are given. The use of these metaphors in Classical Turkish Literature has been evaluated in general and every couplet has been tried to be conveyed in today's Turkish.

In the conclusion part of the study, the basic elements that differentiate the analogies in Cem Sultan's ghazals are analyzed and inferences are made. In addition to these, a list of indexes based on similar words is included under the heading of Simulation Index.

Key Words: Cem Sultan, Comparison, Cem Sultan Court, Comparison Dictionary.

TEŞBİH DİZİNİ

- ‘
‘Akd-i zülf (Ar. Far.), 17, 56
‘Anber (Ar.), 46, 57
‘Andelib (Ar.), 14, 57
‘ar’ar (Ar.), 14, 57
‘arş (Ar.), 41, 58
‘aşık (Ar.), 37, 58
‘ışk (Ar.), 25, 141
‘ışkuñ kemeri (Ar. Far.), 45, 143
‘izār (Ar.), 16, 51, 145, 171
‘ömr, ömür (Ar.), 45, 178
‘ud (Ar.), 16, 202
- A**
- āb (Far.), 49, 131
āftāb-ı hüsn (Ar. Far.), 17
ağız (T.):, 17, 54
ağla- fiil (T.), 36, 54
Ağyār (Ar.), 42
Āh (Far.), 36, 55
Āhū göz (Far. T.), 17, 56
Aln, alın (T.), 17, 57
ārız (Ar.), 17, 57, 58
āsitan (Far.), 48, 58
- āteş (Far.), 14, 18, 59
ay (T.), 41, 59
āyine (Far.), 46, 60
āyine-i gīfī-nümā (Far.), 46, 60
- B**
- bād (Far.), 14, 60
bād-ı hazān (Far.), 14, 60
bağ (Far.), 14, 60
bağr-bağır (T.), 37, 60
baht (Far.), 42, 60
bālīn (Far.), 46, 61
beden (Ar.), 61
Beg (T.), 18, 61
bel, bēl, bil (T.), 18, 61
belā (Ar.), 43, 62
beñ (T.), 18, 64
ben / şahıs zamiri (T.), 37, 63
bend (Far.), 18, 65, 66
Bende (Far.), 50, 66
benefşe (Far.), 14, 66
berg (Far.), 14
beyt (Ar.), 50, 66

boy (T.), 18, 66

Būse (Far.), 18, 66, 67

Büstān, bostan (Far.), 14

C

cām (Far.), 46, 67

cāme hūniñ (Far.), 46, 67

cefā-yı zülf-i müşgīn (Far.), 18, 76

cem (Ar.), 18, 38, 70, 71, 73, 74

Cem göñli (Far. T.), 74, 75

cemāl (Ar.), 172

cevr ü ğam (Far.), 43, 76

cevr, cefā, 43, 75

ciger (Far.), 38

Ç

çāh, çeh (Far.), 14, 50, 77

çarh (Far.), 41, 77

çarh-ı muallak (Far.), 41

çehre (Far.), 19, 78

çerāġ-ı pertev-i hüsn (Far.), 46, 78

çeşm (Far.), 19, 78

çeşme (Far.), 15, 80

çin (Far.), 15, 50

D

dāġ (Far.), 15, 80

dāġ-ı 'ışķ (Far. Ar.), 15, 43, 81

dāġ-ı ğam (Far.), 15

dāġ-ı hasret (Far. Ar.), 15, 43, 81

dehān, dehen (Far.), 81

dīde (Far.), 19, 83

dīl (Far.), 19, 38, 39, 83, 86, 87, 91,

130

diş, dendan (T.), 20, 82, 92

dōst (Far.), 49, 93

duhan, dud (Ar.), 15, 43, 93

E

ebrū (Far.), 20, 94

ecel (Ar.), 43, 95

ehl-i ĩman (Ar.), 49, 95

envār-ı cemal (Ar.), 50, 95

esīr-i ğam-ı hicran (Ar. Far.):, 43, 95

eşķ (Far.), 20, 95, 96, 97

F

fem (Ar.), 20, 97

figān (Far.), 43, 98

fīrāk (Ar.), 43, 46, 98, 204

fīrāz-ı arş-ı a'zam (Far. Ar.), 50, 99

fūrķat (Far.), 43, 99

G

ğabğab (Ar.):, 20, 99
gam (Ar.), 28, 44, 50, 52, 67, 68, 99,
100, 103, 169, 176, 188
gamze (Ar.), 21, 103
giryān (Far.), 21, 109
gonce (Far.), 15, 109
göñül (T.), 21, 39, 110
göz (T.), 113, 114
gözyaşı (T.), 40, 50, 82, 115, 216
ğubār (Ar.):, 116
gūşe-i meyhāne (Far.), 48, 119
gül (Far.), 15, 116, 118
gülmek, fiil (T.), 50, 119
güneş (T.), 22, 41, 52, 118, 122, 123,
175

H

habib (Ar.), 49, 119
hacı (Ar.), 49, 119
had (Ar.), 50, 120
hāk-i pāy (Far. T.), 51, 120
hāk-i reh (Far.):, 51, 120
hāk-i reh-i pāy, 51, 120
hāl (Far.), 24, 120, 122, 130
hār (Far.), 15, 45, 46, 123, 177

hasret (Ar.):, 44, 124
haṭ-ı nev-reste (Far.), 23, 129
haṭṭ-ı reyhān (Far.), 23, 129
haṭṭ-ı siyeh (Far.), 23, 24, 129, 130
haṭṭ-ı siyeh-pūş(Far.), 24, 130
haṭṭ-ı yār (Far.), 24, 130
hayāl (Ar.), 44, 130
hayāl-i haṭ-ı sebz (Ar. Far.), 44, 131
hayāl-i leb (Ar.), 44, 131
hevā (Ar.), 44, 131
hırka-i ʿışk (Ar.), 46, 131
hicāb (Ar.), 132
hicr, hicran (Ar.), 45, 132
hicre, hicret (Ar.), 51, 132
hotan (Far.), 51, 132
hüb (Far.), 45, 133
hün (Far.), 51, 133
hün-ı dīde (Far.), 51
hurşīd (Fars.), 42, 49, 134
hüsn (Ar.), 24, 134, 136
hüsn-i mülk (Ar.), 51, 140
hüsn-i ruḥ (Ar.), 51

İ

işig toprağı (T.), 51, 145
işig, eşik (T.), 48, 51, 143, 145

J

jengār (Far.), 51, 145

K

kâ'be (Ar.), 48, 146

qad, kadd (Ar.), 25, 146, 149

kâfir (Ar.), 49, 146

kâkûl (Far.), 26, 150

kâkûl-i müşgîn (Far.), 151

kâkûl-i pür-çîn (Far.), 26, 151

qalem (Ar.):, 47, 151, 152

qamer (Ar.), 42

qâmet (Ar.), 26, 152

qapu (T.), 47, 51, 158

kaş (T.), 26, 153

qası tākı (T. Far.), 27, 158

qasuñ hilâli (T. Ar.), 27, 158

kemend (Far.), 47, 158

kevşer lâl (Ar.), 51, 159

kirpüg (T.), 159

küy (Far.), 48, 159

L

lâl (Far.):, 27, 161, 162, 163, 164

leb (Far.), 28, 169

leb-i la'1 (Far.), 16

leb-i yâr (Far.), 29, 169

leşker (Far.), 49, 169

M

manşūr (Ar.), 49, 170

meges (Far.), 16, 170

meh (Far.), 42, 170, 171, 221

mesken (Ar.), 48, 171

mey (Far.), 47, 171

mihir (Far.), 42, 172

miyân, meyan (Far.), 52, 173

mizâc (Ar.), 45, 173

mîzân (Ar.), 52, 174

müje (Far.), 174

müşg, müşgin (Far.), 52, 175

N

nâfe (Far.), 47, 175

nâfe-i tâtâr (Far. T.), 47, 175

naqş (Ar.), 52, 176

nâr-ı ruh (Far. Ar.), 52, 176

naz (Fars), 45, 176

nehâr (Ar.), 16, 177

nergis (Far.), 16, 177

Nigin, nigîn-i hâtem (Far.), 52, 177

nikâb (Ar.), 52, 177

Nil ü Aras (Far. T.), 16

nūn harfī (Ar.), 52, 177

nūr ayeti (Ar.):, 52

O

ocak (T.), 47, 178

od (T.), 177

oğ (T.), 47

P

perçem (Far.), 47, 179

peyķānlu gōñūl (Far. T.), 40, 179

peyker (Far.), 29, 179

pirehan, pirehen (Far.), 47

R

raķīb (Ar.), 49, 180

reyhān (Ar.), 16, 181

rismān (Far.), 47, 181

rū, rūy (Far.), 181, 189

ruh, ruhsār (Far.), 187

S

şabr (Ar.), 45, 189

saç (T.), 190

şanemā (Ar.), 190

sen / sevgili (T.), 191

seng (Far.), 16, 193

serv (Ar.), 16, 193

sidre (Ar.), 16, 194

sīne-i sūzān (Far.):, 40, 196

söz (T.), 45, 197

su (T.), 16, 197

sürh (Far.), 53, 197

Ş

şāh (Far.), 49, 197

şāne (Far.), 53, 198

şeb (Far.), 16, 198

şekker-zāda (Far.), 31, 198

şem (Ar.), 16, 198

şem^c -i ruhsār (Ar.), 16, 198

şerbet-i la‘l (Ar.), 53, 198

T

tar-ı zūlf (Far.), 199

tecellī ruh (Ar.), 199

ten (Far.), 199

terazu (Far.), 47, 200

tevbe (Ar.), 45, 200

tīg (Far.), 47, 200

tīr-i ğamze (Far.), 201

toprak (T.), 16, 201

tudağ, dudak (T.), 201

ture-i țarrār (Ar.):, 53, 202

Ü

üstühān (Far.), 53, 202

V

vasl (Ar.), 45, 203

vīrān, vīrāne (Far.), 49, 204

Y

ya harfi (Ar.), 205

yañak (T.), 32, 205

yaprak (T.), 16, 205, 207, 208

yaş (T.), 41, 205

yay (T.), 47, 207

yürek (T.):, 208

yüz (T.), 208

Z

zenāḥ, zenāhdān (Far.), 33, 41, 216

zencīr (Far.), 47, 217

zūlf (Far.), 217, 218, 219, 220, 221,
222, 223, 224, 227, 228

Zūlf-i girih-gīr (Far.), 229

zūlf-i müşgīn (Far.), 229

zūlf-i ‘anber-bū (Far. Ar.), 229

zūlf-i ‘anberīn (Far. Ar.), 229

zūlf-i semen-sā (Far.), 230

zūlf-i siyāh (Far.), 230

zūlf-i siyeh-pūş(Far.), 230

zūnnār (Ar.), 230